

RIMSKI
KATOLIK

SEDMI TEČAJ

II. ZVEZEK

VREJUJE IN IZDAJA
dr. ANTON MAHNIČ,
profesor bogoslovja

V GORICI
HILARIJANSKA TISKARNA
1895

Izhaja vsak tretji mesec
Volja cel tečaj 2 gl.

Na znanje.

Vsem gg. naročnikom smo s pričujočim zvezkom poslali ob enem 2. številko „Zore“.

Došlo nam je tudi ta pot nekaj darov v podporo mladim pisateljem; imena blagih darovateljev objavimo v prihodnjem zvezku, nadejaje se, da nam do takrat dojde podpora še od drugih gospodov.

Tistim gg. naročnikom, kateri so nam še posebe doposlali naročnino za „Zoro“, izrekamo tu pristržno zahvalo.

Ob enem prosimo, naj bi se nas blagovoljno spomnili oni gospodje, kateri nam niso še poslali naročnine za tekoče leto. Naročnina se pošilja vpravništvu. (Glej zadnjo stran platnic!)

V Istri.

Po Istri je prošle mesece v nekaterih krogih zelo vrelo; kuhalo se je nekaj proti nam in našemu listu. Krožila je baje dalje časa mej gospodi duhovni neka «nezaupnica» (ali kaj?), ki se je imela poslati v Gorico — «Rimskemu Katoliku». Pa, kakor se zdi, izgubila se je nekje po poti . . . Mi smo si jo želeli: morda bi nam bila vender kaj osvetila isterske razmere, ki so nam vedno še tako tajne, da ne vemo, smo li pri gospodih isterskih v milosti ali v nemilosti. Da, želeli bi, naj bi se naši gospodje nasprotniki vsaj do «nezaupnice» zedinili — prepričani smo, da prav ta bi bila začetek sporazumenju. Seveda bi morali gospodje, da bi nezaupnica sploh imela kako smisel, prej pridno prebirati naš list in ga vsestransko presoditi. Ako ga kedo nima, mu radi postrežemo brezplačno z vsemi letniki. Da bi pa hoteli kar tje v en dan izreči obsodbo naših načel in namenov, tega ne moremo verjeti. Mi namreč branimo in razširjamo načela, katera so sveta isterskemu narodu, a še svetejša biti morajo tudi našim gospodom nasprotnikom, ki so katoliški duhovni. Da pa ta načela prav razlagamo, je priča vže to, ker pišemo v soglasji z našimi škofi, v katerih je cerkev Kristusova. Ne, ne iščimo Kristusove cerkve niti pravih načel pri gospodi okol «Naše Sloge», «Slovanskega Naroda», «Slovanskega Sveta» ali «Pensiero Slavo»! Nekateri gospodje so se pregloboko vtrdili v misli, da narod ljubi le liberalci in odpadniki, a da mi ga izdajamo, zato ker smo odločno katoliški, ker smo pokorni svojim škofom! Ste brali našo «narodnostno izpoved» v zadnjem zvezku? No, potrudite se vsaj toliko! Potem še le poberte kamen pa vrzite ga na nas! — Prav, da se potegujete za naravna prava zanemarjenega, zatiranega naroda. Pa še bolj prav bi bilo, da bi vsaj s tolikim ognjem branili v narodu tudi vero, gojili krščanski čut. Premislite li, kedo so tisti, kateri pišejo vsakdanjo politiko isterskemu narodu. Kam so zveleli krščanskemu ljudstvu najsvetejšo, škofovo avtoriteto! Taka škofa narod spoštuj, ljubi? Ali recimo: taka cerkev narod spoštuj, ljubi? To je strašno! Ne vidite, da slovanska Istra drvi v razkol? Pazite li, da ne dobo tudi za Vas pomena besede Avgustinove o Judih, ki so se proti Kristusu zarotili: *Temporalia perdere timerunt, et vitam aeternam non cogitaverunt, ac sic utrumque amiserunt*. Odkar je «Naša Sloga» tako nesramno parodirala sveto škofovo besedo, bi morali vsi duhovni eno-

Državno krščanstvo

v luči Herbartove filozofije.

1. Laži-krščanska država. Nje filozofija.

Kakor rdeča nit se skozi stoletja vleče vprašanje o razmerji mej cerkvijo in državo. Faktično so to razmerje določevala vedno bolj zgodovinska dejanja kakor pa trezno premišljeni razlogi; in prav to je zakrivilo toliko zlega v zgodovini narodov.

Ako se ozremo po državah današnje Evrope in Amerike, smemo ono razmerjè, kakor se dejanski nahaja, razrediti na troje: 1. cerkev in država ste v ljubezni združeni ter složno povspešujeti časno in večno srečo podložnikov; 2. cerkev in država ste razdruženi ter vsaka hodi svobodno svoja pota; 3. država si skuša ohraniti videz krščanstva, da bi kot „braniteljica“ cerkev tlačila ter jo porabljala za državno-politične namene. In tej poslednji točki velja naša razprava.

Nahajajo se države, ki so vže davno zatajile krščanska načela, ki so iz šole, iz postavodaje in politike pregnale Kristusa, oskrunile verski značaj zakona in svojevoljno pretrgale zadnjo vez, ki jih je družila s katoliško cerkvijo, namreč konkordat — a vendar še vedno hočejo nadzorovati cerkev in težnjam svoje politike pokoriti škofo in nižjo duhovščino. Takozvana ministerstva za bogočastje, ki imajo bajé vrejevati zadeve raznih ver, so v resnici le zavornice prostega, neodvisnega razvoja katoliško cerkve. Da se videz ohrani, se vrže od časa do časa katoličanom kaka mrvica, se spoštljivo govori o cerkvi in nje zaslugah za vzgojo ljudstva, se nalaga državnim uradnikom dolžnost, vdeleževati se cerkvenih svečanosti i. t. d., a v resnici vse

le zato, da se reši duša brezverske države — liberalizem. Takošno je laži-krščanstvo novodobne protikrščanske države! Poglejmo, kakošna mu je filozofična podlaga.

Človek, razumno bitje, skuša vse kar počenja, opravičiti vred razumom. Kakor vsak za-se, tako iščejo tudi oni, ki vladajo države, svojemu ravnanju razumovnih razlogov. Razum pa teži po čedalje višjih in višjih razlogih, dokler ne najde vtehe v najvišjem. A o najvišjih razlogih razpravlja filozofija. Naravno tedaj, da se tudi državniki oklepajo gotovega filozofičnega sistema, namreč onega, kateri najbolj opravičuje njih politiko. Besede „državna, uradna filozofija“, „državni filozofi“ niso le fraze, one imajo stvaren pomen. V našem veku so se po evropskih državah res uradno vsprejele razne filozofije; odprla se jim je pot v državna vseučilišča in zavode in, kolikor je odvisno bilo od državne oblasti, se je skrbelo tudi za njih razširjanje v daljše kroge omikanih stanov.

Današnja, na videz sicer krščanska, a po duhu vseskozi liberalna država se je z vso dušo poprijela J. F. Herbartu. Le-tá je izumil filozofijo, katera je — kakor nobena druga — sposobna navdajati duhove z liberalizmom in brezverstvom, a ob enem govoriti o veri in krščanstvu tako spoštljivo in vzvišeno, da se celo resno-krščanski, omikani moške vnemajo za-njo. To čudno prikazen potrjuje znana naša pravda z dr. Romihom, kateri, dasi kristijan resne volje, je v boji proti nam do zadnje instancije šel v ogenj za pristno krščanski značaj Herbartove filozofije!

Mi bi v pričujoči razpravi radi pokazali, kako so se v dobi liberalnega gospodstva tudi v Avstrijo vtihotapile načela Herbartovega modroslovja in mogočno vplivala na preobličanje naših javnih razmer.

Vemo sicer, kako nemilo se nas sodi. Od zgoraj in od spodaj so se vže sumničili naši cerkveno-politični nazori: tu smo veljali za podkupljene vladine slugе,¹⁾ ki izdajemo koristi narodove; tam zopet so nas tožili, da vladobrezobzirno grajamo, da dražimo proti nje odredbam javno-

¹⁾ Nedavno smo dobili iz Istre pismo, iz katerega smo zvedeli, da se nas tudi tam v nekaterih krogih pita s „Staatskatholiki“! —

mnjenje ! In kedo vé, se li ne bodo tudi temu spisu podtikali slabi nameni, sovražni — državi, vladi ? Svobodno ; nam ni za drugo, ko za stvar ; mi ničesar ne iščemo za svojo osebo, po ničemer ne hlepimo. Razpravljati pa vprašanja, ki se tičejo javnih zadev — to pravico nam jamči vstavna svoboda, katere dobroto uživamo v Avstriji. Ljubezen naša do slavne širje domovine je gotovo ravno tako iskrena, spoštovanje naše do politične oblasti ravno tako odkritosrčno, kakor drugih čislanih domoljubov, ki se ne strinjajo z našim mišljenjem, z našimi nazori. Vender navzlic temu, ali prav za prav ravno z a r a d i tega smemo svobodno razložiti, kaj je po našem prepričanju v avstrijski državni vpravi pogubno in v kakem smislu bi se morale naše notranje razmere prevstrojiti, da se naši prihodnosti postavijo trdna tla. Mi presojamo vse z najvišjega načela, ki je Kristus Jezus sam. On določuje tudi naše cerkveno-politične nazore. Ako pa komu ne vgajamo, kaj moremo mi za to ? Taki smo, taki ostanemo !

2. *Osnovni nauki Herbartove filozofije. Katero mesto odkazuje ta filozofija verstvu ?*

Označili bomo filozofijo Herbartovo le v kratkih obri-sih. — Herbart se je postavil na Kantovo stališče. „Vse, kar spoznavamo, je le prikazen. A prikazen kaže na bivanje, — torej mora bivati nekaj realnega“. ¹⁾ Herbart hoče tedaj meje golega subjektivizma prekoračiti ter stopiti na polje objektivnosti ; pa tega vender ne stori, kajti oklepa se trdno aprijorističnih pojmov in določuje filozofijo kot „obdelovanje pojmov“. Njegova filozofija temelji torej na golem pojmovanju in kot taka se ne razločuje dosti od Kantovega kriticisma ; refleksija je in nas ne more privedi do tega, da bi v pojmih spoznavali bistvo stvari. Samo podstavljati pojmom prilično jim realnost, to je pač skoraj isto, kakor umovati ; umovanje tedaj nima trdne objektivne vrednosti.

¹⁾ Hafner, Geschichte der Philos.

Isto velja o metafiziki. Njej pripada naloga, da poravna nasprotstva, ki se javljajo na posamičnih kategorijah bivanja. Take kategorije so: prostornost, vsotnost (Inhärenz) in vzročnost. Kategorije nimajo objektivnosti, one so subjektivno dozdevanje. Herbartova metafizika se torej giblje v mejah subjektivističnega pojmovanja in dozdevanja, vsled tega ne privede do objektivne izvestnosti. Herbart je sicer postavil umovanje na realno podlago izkustva, a ni se mogel povspeti do spoznanja reči same na sebi (das Ding an sich), spoznanje njegovo ne sega preko videza — „Schein“ — stvari.

Izvestno je le, kar se vrši v poedincu (individuvu); na vse, kar je zunaj njega, stavi Herbart velik vprašaj; dà, poedinec daje objektom veljavo in pomen, subjekt je merilo in sodilo objektivne resničnosti.

Prenesimo osnovne nauke Herbartove filozofije na Boga in verstvo! Do spoznanja Božjega se človek ne more povspeti. Bog se človeškemu razumu umika, tako da ne moremo nikedar izvestno trditi: Bog biva. Dà, celo nevarno je z razumom tuhtati vprašanje o najvišjem bitji: početnik vesoljne smotrenosti ostane našim očem vselej zvezda nepremičnica, katero moramo v čedalje večo daljino postaviti, kakor brž se drznemo preiskovati, koliko milijonov ali bilijonov milj bi vtegnila biti od nas oddaljena¹⁾:

Bog je razumu nedosegljiv!

To pomenja veliko, dà, ko govorimo o verstvu, pomenja to vse! kajti prvo je spoznanje, potem še le vera; kjer ni spoznanja, tam je tudi vera nezmiselna. Naravno spoznanje je neobhodna podlaga verskega spoznanja. Toda Herbart tudi izrečno trdi, da se je vera porodila iz nejasnega čustva; zatorej se tem bolj izgublja in postaja tem nepotrebniša, čimbolj se človek oprošča onega čustva in povspenja do zavestnega spoznanja. Vender vera še vedno ohrani neko veljavo; a ta nje veljava je — v smislu Kantove filozofije — le praktična. Sploh: Bog, neumrljivost duše, večnost — to so vprašanja, na katera se ne dá nič gotovega odgovoriti, o katerih se je in se bo vedno prepri-

¹⁾ Herbarts kurze Encycl. d. Philos.

ralo. Sicer pa bodi, kakor hoče: kakeršen je človek v sedanjem stanu, je k o r i s t n o, da z ozirom na posebne okoliščine in razmere, v katerih se nahajamo, vse to (Boga, neumirjočnost, pekel i. t. d.) vzamemo, kakor bi bilo resnično! Na ta način se vsaj zazibljemo v včasih potrebno omotico!

Ako je samo to, kar subjekt na sebi izkuša, izvestno, vse drugo celo Bog pa neizvestno, potem je subjekt poedinca ono središče, na katero se morajo vsi predmeti nanašati; nanj se kot na edino trdno podlago opira resnica in enotnost duševnih pojavov. Po Herbartovi filozofiji postane subjekt sam težišče objektivnosti.

Človek se postavi sam na-se! Zakaj, v samem sebi najde svoj smoter, v svoji lastni sodbi merilo za vse drugo, v svoji volji najvišji razlog za vse, kar počenja; iz sebe izvaja nagibe vsemu dejanju in nehanju. Človek ima na samem sebi in ob samem sebi — popolnem neodvisno od vsake višje volje in zakona, od vsakega zunanjega nagiba — vresničevati svoj ideal ter v tem iskati in najti svojo srečo. Zunaj individuva ni nič, kar bi zanj imelo vrednost in pomen, ampak individuum sam daje vsemu drugemu vrednost, pomen; zatorej se individuum nima vzgajati za idealne objekte n. pr. za Boga, za človeštvo, državo ali družino, ampak ti objekti zadobijo še-le tedaj priznanje od individuva, ako se zlagajo z najvišjim merilom individualnega hotenja in delovanja. Zakoni, bodisi cerkveni ali državni, prijajo človeku le v toliko, in jim ta pritrjuje le tedaj, ako zapozna v njih motive, katere si je vstvaril on sam.

Človeka veže le to, kar je v posebnih okoliščinah spoznal za pravo, in sicer ga veže le zato, ker je spoznal za pravo, ne pa z ozirom na višjo voljo. Le kedor iz samolastnega nagiba in vsled lastnega navodila dela, živi npravstveno. Vzor popolnosti imamo iskati v človeku, kateri se najčisteje zaveda svoje neodvisnosti, katerega k vsemu vodi in nagiblje lasten razum in volja, skratka: v človeku, ki na sebi ob lastni moči vresničuje npravstveni ideal. Najvišja popolnost je torej mogoča le tam, kjer ni nobenega ozira na Boga, kjer ni nobene vere, kjer se izraža čista, od Boga osvobojena človečnost!

Vender — tako nadaljuje Herbart — človek je navadno preslab, da bi mogel doseči ideal nraštvene popolnosti; večkrat pade in greši t. j. dela nedosledno, izneveri se boljšemu spoznanju. Tarejo ga razna zla, bolezni, nesreče; slednjič ga jame stiskati še starost. Naravna krepost začne pojemati, on uvideva, da se čedalje bolj oddaljuje od ideala; poloti se ga otožnost, vest ga vznemirja Tedaj občuti potrebo vere. Vera pride njegovi šibkosti na pomoč: ga tolaži, ga vzdiga, pokrepčuje. Vera postavlja to, kar je večno, časnemu nasproti; tako odjemlje skrbi in obuja vse drugačna čustva, kakor izhajajo iz zemeljskega trpljenja. Ona zmanjšuje pomenljivost nepopolnih dejanj in prestopkov človekovih kažoč na Božjo previdnost, katera tudi slabosti človekove obrača na dobro. Verske podpore potrebuje celo mož strogih nazorov, mož značajan, ker tudi njega obhaja človeška slabost; a poleg podpore v svojih slabostih najde tak mož v veri tudi dopolnila k nauku o dolžnostih in krepostih, zatorej se uči vero ceniti in spoštovati. Vender nikar misliti, da mu vsebina njegovega verstva predstavlja kaj objektivnega, določenega, kar bi se moralo resno vzeti za kaj takega — verstvo ni nič drugega nego subjektivna ideja, neka v človeštvu se javljajoča nraštvena težnja.

Omeniti moramo še posebej Herbartove pedagogike, ki se pa more razumeti le iz njegove psihologije. Duša je sicer enotno, po kakovosti nespremenljivo bitje, nima pa nikakih vzmožnosti; mišljenje, čutenje in predstavljanje so le specifične različnosti dušine. Duša je kakor stroj, ki se sestavlja in zida iz predstav (Vorstellungen.) V duši ni torej nikake naravne, od znotraj na zunaj se javljajoče ali delujoče energije; ona le brezdejstveno (pasivno) od zunaj sprejemlje vtise, katerim se vpriljučuje; v tem obstoji njena obrazovalnost (Bildsamkeit) in določljivost (Bestimmbarkeit.) Poslednja je v oblasti vzgojiteljevi. Le tá je nje in poslopja njenega življenja zidar. Duša nima od sebe in iz sebe nič; vzgojevalec mora vse po primernem vplivanji in obdelovanji vanjo prenesti, preneseno snov vrejevati; mora v gojencu vstvariti sporazum, voljo — z eno besedo: vzgoja je umetnost, dušo določevati — die Kunst, die Seele zu bestimmen.

3. *Vrednost vere je relativna.*

V modernih državah, v katerih se ni naravnost napovedal boj veri in krščanstvu, ampak se hoče še nekako ohraniti verski videz, se navadno vera vpoštevata toliko, kolikor se zdi potrebna, da se z nje pomočjo dosega državni smotri. Vera ima tedaj relativno vrednost, ona je pritlikava, katera vtegne tu in tam res koristiti, a se ravno tako sme vreči mej staro šaro, kakor hitro se okoliščine tako spremenijo, da postane nepotrebna, nekoristna.

Relativnost vere je v smislu Herbartove filozofije. Kakor smo rekli vže zgoraj, prenaša Herbart objektivnostno težišče spoznanja na subjekt, kajti kar je zunaj subjekta, se človeku kaže le videzno, ne da bi mogel doznati „reči same na sebi.“ Isto velja tudi gledé Boga, katerega določno, izvestno spoznati ni mogoče. Izvesten je le subjekt in kar se v njem vrši, Bog ostane vedno v nedosežni daljini. Ako tedaj bistvo vere obstaja v razmerji mej Bogom in človekom, lahko razumemo, da človeku odgovarjajoči korelat — Bog toliko izgubi na veljavi pri človeku, kolikor bolj se odteguje njegovemu spoznanju. „V veri se človek s pomočjo svoje domišljije“ preseli v drug svet. Ako si tedaj Boga le domišljamo, ne moremo več govoriti o pravem razmerji mej njim in mej nami, ker potem stoji človeku nasproti Bog kot domišljeno bitje, o katerem niti ne vé, ali biva. Bog, vera je potem nekaka prevara, s katero si človek olajša bol, potoloži vest, ali pa s katero nevedneža omamljajo drugi, da ga tem lože porablajo za svoje posebne namene. Toda razumen, trezen človek, ki se ne dá voditi od domišljije, bo vedno vse sodil ob sebi, vse delal ob svoji moči, iz lastnih nagibov. Vera ali kateri koli ozir na Boga je potemtakem vedno znamenje nevednosti ali slabosti, ali pa duševne in telesne bolezni.

Vera je tedaj — tako piše Herbartov učenec Lindner — filozofija velike množice, katera v borbi za obstoj najde časa, da bi se prerila skoz dijalektični proces človeškega dvoma in misli z vsemi nevarnostmi in zmotami, tako da mora prijeti za to, kar je dognan rezultat; pa vera je

tudi potrebna dopolnitev za emikance, kateri ne morejo na vsa vprašanja dati odgovora in so torej primorani pomagati si z verskimi postulati. Vsekako tedaj je vera le za večje ali manjše — bedake; in kakor brž in v kolikor bi se komu posrečilo, odgovoriti „na vsa vprašanja“ — izpuhtela bi vera z Bogom in večnostjo vred. Pa ne le duševna omejenost in nevednost, tudi čut odvisnosti, bodisi fizične, moralčne ali društvene, nareja vero potrebno. Telesno zdrav ne moli rad; pač pa bolnik, otrok, ženska, torej ljudje, ki so telesno šibkeji in od družih odvisni; nadalje od bližnjega zapuščeni, kakor so sirote in ubožci — tem je vera neobhodna potreba. Sicer se verski čut polasti tudi zavednega, značajnega moža, ko se tudi pri njem ob raznih nezgodah, v burnih dobah življenja živo pojavi čut odvisnosti in končnosti, tako n. pr. ko ga zadene hud vdarec, bodisi na imetji ali na duši, ko ga obišče huda bolezen ali ko si živo predoči nepopolnost človeških razmer, pred vsem pa seveda, ko se vidi blizu smrti, ob kateri vsakedo živeje nego ob katerikoli drugi priložnosti občuti svojo odvisnost in končnost.

Vera mora torej tem bolj izgublјati vrednost, čim bolj se boljšajo človeške razmere fizično, duševno ali društveno; kajti v isti meri prihaja človek zdraveji in neodvisnejši kakor od drugih ljudi, tako od naravnih sil.

„V velikih obrisih nam baje to resnico kaže zgodovina. V srečnih, najboljše vremenih državah stare dobe, v Greciji in v Rimu, je vera imela povsem podrejeno vlogo. A politični in ekonomični pritisek, ki ga je v Egiptu trpelo izraelsko ljudstvo, je omogočil, da je Mojzes nastopil kot Božji poslanec in vstanovil teokratično državo. Ko je rimljanstvo propadalo, ko je politično posilje, nenravstvenost in teptanje človeških pravic doseglo najvišjo stopnjo, je izišlo solnce krščanstva, ki je v srednjem veku bilo človeštvu edino zavetje. In današnja verska brezbriznost — ali ne izvira morda ravno od tod, da je vsled narodno-gospodarstvenega napredka na zemlji začelo prihajati nekoliko prijetnejše?“¹⁾

Enakega vspeha si smemo obetati tudi od omike. Čim

¹⁾ Dr. Lindner Encycl. Handbuch d. Erz. 719.

zavedniši je človek, čim bolj se širi njegovo obzorje, tem krepkejši je in tem neodvisnejši. Omika more večinoma nadomeščati vero in jo — vsaj pri posamnih možeh in narodih — dela malone brezpotrebno.

Isto moremo doseči z lepo umetnostjo, „ker lepe umetnije človeka nad zemeljske skrbi povzdignejo in ga nekako prosto razpoložijo, kar ga vsposablja za doznavanje nadčutnega, idealnega in npravstvenega; lepe umetnije morejo znatno vplivati na vzgojo; dà, zdi se, da so poklicane vero ne le, kakor se je doslej godilo, podpirati, ampak do neke mere jo celó nadomeščati.“

Iz tega se dá tudi soditi, vkoliko ceni Herbartova država vero in cerkev. Ker so absolutne vrednosti le omika in umetnost pa gospodarstveni napredek, zatorej je tudi države dolžnost, da z vsemi močmi, na vse strani te faktorje podpira in povspešuje. Vero gré državi smatrati le za nekako sredstvo, pripomoček pri vresničevanju svojih smotrov, za pripomoček, ki se tem lože pogreša, čim bolj se razcvita omika, umetnost in narodna ekonomija; in ideal države je prav za prav ta, da pripelje podložnike do tolike stopinje duševnega in gmotnega napredka, da jim bo vera nepotrebna.

Dokler pa država svojih podložnikov ne pripelje tako daleč, je celó nje dolžnost, vero vtrjevati, cerkev braniti. Dà, država, kakor piše Herbart, ima v cerkvi veliko dobroto in te dobrote se mora posluževati.“ „Pa bo li država tudi prevzela varstvo cerkvá, vkolikor se znajdejo na njenem ozemlju? Pritrjujoči odgovor — pravi Herbart — ne more biti dvomljiv, da namreč le cerkev zadostuje svojemu poklicu. Kajti nastala bi v duhovih strašna napetost, katere bi ne mogla ukrotiti nobena človeška vlada, ako bi brez tolažbe, opominjanja, brez spobujanja prepuščeni bili naravnemu nepokoju. Vse netilo, ki je mora ta nepokoj zažgati, se nahaja v državi . . .“ Da se torej kaj takega ne zgodi, mora država cerkev braniti in podpirati. „Cerkev je vez, katera ljudi še tam skupaj drži, kjer vsled kake nezgode jame država razpadati.“

Največo vslugo seveda dela cerkev državi pri vzgojevanji priprostega, neomikanega ljudstva, katero se ne more povspeti do samozavestnega mišljenja, tako da bi nagibe za

krepostno dejanje izvajalo iz samega sebe. Tu mora vera nadomeščati filozofijo in omiko; zakaj nemogoče je iz ljudi, kakeršni so, surovi in hudobni, kakor iz kamnov zidati poslopje prave, napredne države. Pomanjkanje omike mora namestovati cerkev, žugajoč z obetanjem večnega povračila v nebesih itd.

Tudi v šoli ima vera še nekaj pomena; seveda se ji tudi tu odmerja vpliv po potrebi gojencev. Ljudski šoli, katero kinetiški otroci, bodi vera deloma še podlaga: vzgoja bodi tu „nравstveno-verska,“ kakor se postava izraža prav značilno v duhu Herbartove filozofije. Na srednjih učiliščih je verstvo še eno izmej šolskih predmetov, a dejanski najmanj obrajtano; njegov pomen pojema tembolj, čim višje se dijak povspenja, tako da se pri zrelostnem izpitu verstvo vže več ne smatra za potrebno — pred nekaj leti se je popolnoma izbrisalo iz programa maturitetnih izkušenj, kajti meni se, da abiturijentu, kateri je vzmožen napraviti zrelostni izpit, pač zadostuje „vseobsežna“ srednješolska omika — vera kot spolnitev nima več posla!

Na visokih šolah se tem manj more govoriti o kakem verstvu ali sploh o verski vzgoji. Tu niti profesorjev niti slušateljev ne obvezuje noben zakon, ne Božji ne verski — k večemu bode akademična gospoda kedaj na starost, ko jo bode stiskala bolezen ali plašila smrt, občutila versko potrebo — „das religiöse Bedürfniss“!

Kakor vera, tako je državi potreben tudi — duhoven. Očitna potreba je, meni Herbart, da so duhovni, kateri na vse strani tolažijo, pođučujejo, opominjajo. Take može moramo izobraževati, postavljati, vzdrževati, mnogostransko podpirati. V to mora se vstanoviti društvo, cerkev, katera je neobhodno potrebna. Seveda ne sme duhoven v Herbartovi državi nikedar zabiti, vkoliko se ga potrebuje; vedeti mora, da zdravi in omikani ljudje ne pogrešajo njegove pomoči; posebno pa se mora varovati domišljavosti, kakor bi njegov posel bil morda važniši ali potrebniši nego poklic ljudskega učitelja! Pa o tem več v enem poznejših poglavij.

4. *Nravstveno verska vzgoja.*

Šola ima imenitno nalogo človeške vzgoje. Vzgajati pa se pravi: obujati in razvijati človeške vzmožnosti, da iz nepopolnega postaja človek čedalje popolnši, čedalje sposobniši za doseg svojega namena. Šola prevzame otroka od družine, da nadaljuje in spopolnjuje na njem to, česar družina ne more. Šola vzgaja v imenu družine, vzgajati mora torej v duhu družine. Krščanska družina pa oddaje šoli v vzgojo krščanskega otroka. Kristijan je nekaj več ko goli človek, njegov smoter je čeznaraven, in temu smotru primerno mora tudi življenje kristijanovo biti čeznaravno. K temu krščanskemu, čeznaravnemu življenju mora torej tudi šola, ki je namenjena krščanskemu ljudstvu, vsposabljati in napeljevati otroke. Ona mora skupno s cerkvijo otroke vtrjevati v krščanski pravici in popolnosti. Krščanska pravica pa poganja iz vere po besedah aposteljevih: „Pravični živi iz vere.“ Vera mora tedaj biti podlaga, kakor vsemu krščanskemu življenju, tako tudi šolski vzgoji. Naravni sad krščanske vere je krščanska nravnost. Tej nravnosti mora dajati vera vodila za dejanja, pa tudi čeznaravne nagibke za voljo. Vera je temelj, krščansko življenje je poslopje, ki se vzdiga nad tem temeljem. Poklic krščanskih otrok zahteva, da bodi šolska vzgoja versko-nravstvena. Prva in poglobljena je vera, potem še-le nravnost, sad, ki ga obaja vera.

Naš šolski zakon pa določuje, da bodi namen šole: vzgajati otroke nravstveno-versko. Nekateri so se sicer tolažili, češ, državna šola vendar ni tako huda, kakor mnogi mislijo — saj državni zakonik očitno povdarja nravstveno-verski značaj šolske vzgoje! Toda ako si reč bližje ogledamo, bomo našli, da je nravstveno-verska vzgoja ravno nasprotna vzgoji versko-nravstveni, katero smo zgoraj zahtevali za krščansko mladino.

Res sicer, da v državnem zakoniku ne najdemo drugega nego premaknjeno besedo „verska“ s prvega mesta na drugo, a prav to je, kar izraža vse: nravstveno-verska vzgoja je v svojem bistvu brezverska, racijonalistična — v duhu Herbartovem. Razložili smo namreč vže zgoraj, da je Herbartu vera le praktičen postulat, pritiklina k čisto sub-

jektivni, od Boga povsem neodvisni npravstvenosti. Še-le ko jame subjekt pešati, ko se mu majajo stebri lastne kreposti, še-le tedaj se začne naslanjati na vero in se krepčati z njenimi tolažili, ki mu jih ystvarja domišljija in želja! Človeka najvišji poklic je samosvoja, čisto človeška npravstvenost, ki najde v njem samem vse pogoje: vodila, nagibe in smoter. Duševno in telesno zdrav človek more sam, brez vere in brez Boga, v sebi dejstvovati to npravstvenost in tako doseči svoj smoter; vera je le za to, da ga tolaži in podpira za slučaj, ko obupava ali peša pod vdarci „osode“, zlobnih ljudi ali vsled lastne pregrešnosti. Tako se ima tudi v vzgoji vera smatrati za nekaj postranskega, nebistvenega, za nekaj, kar vtegne sicer o priložnosti koristiti, kar pa nika-kor človeka ne povzdiga do prave popolnosti in dostojanstva. To pomenja npravstveno-verska — sittlich-religiöse — vzgoja.

Naravno, da onemu, ki se je postavil na Herbartovo stališče, ne more vzgajati verski poduk, kakor ga je cerkev mladini podajala v šoli za predliberalne dobe. Cerkev je namreč v mlada srea pred vsem vcepljala verske resnice, učila jih molitve, dasi morda niso še vsega razumeli; učila jih je krščanske vere, da bi jih napeljala h krščanskemu mišljenju in življenju — vzgajala je versko-npravstveno. Ta vzgoja modernim Herbartovcem ne dopada; treba jo reformirati, kajti cerkev je reformo zanemarila! Najbolj se je ta reforma obnesla v Avstriji. Nikjer se ni značaj javne vzgoje tako radikalno spremenil po Herbartovem receptu, ko pri nas: nekelanija versko-npravstvena šola se je prelevila v npravstveno-versko. To delo se je ovenčalo s takozvano mejversko ali simultano šolo, v kateri se verski element, v kolikor se dotika te ali one vere ali cerkve, prezira, verski nauk pa se kot postranski predmet prepušča učiteljem ali duhovnom dotičnih ver ali cerkvâ. Tako je verska vzgoja potisnjena na drugo, neznatno mesto. Vera pa — na drugem mestu, vera podrejena čisto človeški nravi je — ne-vera. To je naša — npravstveno-verska vzgoja!¹⁾

¹⁾ Celo na Pruskem so šole in učiteljske pripravnice večinoma konfesionalne. Zatorej pa zasluži resnično naš šolski zakon pohvalno spričevalo, ki mu je daje dr. Lindner: „In dieser Hinsicht ist die österreichische Gesetzgebung die vorgeschrittenste.“ — Encycl. Handb. f. Erz. 722.

5. *Herbartovo krščanstvo brez dogem.*

V zgodovini novejšje filozofije srečamo kaj čudno prikazen: da hočejo namreč skoraj vsi filozofi veljati za prave kristijane in skušajo svoje temeljne nauke spraviti v soglasje z evangeljskimi načeli. To je pač nekako indirektno priznanje, da Kristus presega vso človeško modrost — čemu bi sicer največi mislitelji pri njem iskali potrditve svojih nauk? Tudi Herbart hoče biti kristijan; Kristus mu je najvišji učitelj, početnik nove dobe. Iz njegovih nauk izpeljuje osnovne stavke svojega pravoslovja, v katerem je središče cele njegove filozofije.

Seveda skuša vsakedo Kristusov evangelij prikrojiti po svoje, razlagati si ga tako, da njemu prija. Tako tudi Herbart! Iz vsega, kar smo zgoraj pisali o Herbartovih osnovnih naukih, je pač razvidno, da Herbartu v krščanstvu ne more biti do dogme, kajti on je Kantovec, torej racionalist: Bog, neumrljivost duše in karkoli je onkraj „izkustva“, so praktični postulati, nedoločene, brezpredmetne izmišljotine. Krščanstvo, kakor vsaka vera, se vpoštevata le toliko, v kolikor se dá kaj iz nje porabiti za absolutno subjektivno pravstvenost. Herbart jemlje krščanstvo brez dogme. Praktičen moment edino odločuje. In ker ima krščanstvo v resnici tudi vzvišenih praktičnih nauk in nagibkov, je zna ceniti tudi Herbart. Ljubezen in vsmiljenje, dobrohotnost, človečnost (Humanität), osebna prostost — to so glavni stavki evangeljskega krščanstva, katere tudi racionalizem kaj rad povdarja. Racionalizem poplitvuje krščanske skrivnosti, zvajajoč jih na principe pameti človeške; in ako si drugači pomagati ne more, jih jemlje v nepravem pomenu. Skrivnost učlovečenja Božjega pomenja racionalistu v človeku vršeče se spoznanje, da je on sam neodvisen nositelj „pravstvenega zakona, sam sebi zakonodajalec in smoter!“ Človeška narava boga-človeka spočne in rodi; tako imenujmo drzno ono samozavest, po kateri se vprvič prikaže „jaz“, vest in bog; in nesrečna je ura, kjer to učlovečenje ne najde brezmadežnega spočetja, ampak kjer se ob isti porod-

ni uri srečata odrešenik in njegov Judež.¹⁾ Tako se persifluje dogmatično krščanstvo v Herbartovem krščanstvu!

Ni pač težko tudi v naši državni vzgoji najti sledov takega krščanstva. Marsikaj lepega, ganljivega se tudi tukaj bere in sliši o krščanstvu, o njegovih zaslugah za odpravo suženjstva, za civilizacijo narodov, za lepe umetnije, za pobratenje in zблиžanje narodov itl. A o veri in nje skrivnostih molči! Dà, v obče preveva celo šolstvo, ljudsko, srednje in višje. rekli bi, neki antidogmatičen duh, neka apatija do katoliške cerkve in njenih naukov pa do duhovnov. Kedo bi si vže na višji gimnaziji upal z besedo ali pa v pisani nalogi očitno izpovedati božanstvo Kristusovo ali imenovati Mater Božjo? Spominjamo se, kako je pred leti neki višjegimnazijec vpel Kristusovo osebo v nalogo — moral je za to strahotno pregrešenje(!) pogoltniti dokaj britkih, žaljivih besedi od dotičnega profesorja!

Pa pri nas je moda vže izza dôbe Jožefa II. ceniti krščanstvo le od praktične strani: kaj taisto koristi državi? Krščanstvo uči pokorščino do vladarjev in politične oblasti; krščanstvo straši poredneže s peklom in večnimi kaznimi; krščanstvo napeljuje ljudi k zmernosti, ono tolaži reveže z nebesi; sploh krščanstvo je državi koristno, ker ji pomaga ljudstvo krotiti in vladati! Zatorej spoštljivo govorimo o krščanstvu, zakaj — še ga potrebujemo za svoje namene!

Ne pomisljijo pa premodri državniki, da praktično krščanstvo poganja svoj cvet in rodi sad ravno iz dogme, da brez vere mora vsahniti tudi krščansko življenje.

6. Koalicijsko krščanstvo.

Ne strašite se naslova temu poglavju — ne bode tako hudo!

Neke posebne vrste krščanstvo je pri nas v modi od onega časa, ko je zavladal liberalizem. Dasi se je odpravil konkordat, dasi smo vže tolikrat imeli liberalna ministerstva in se je državni zakonik napolnil z veleliberalnimi postavami — smo se v Avstriji vender vedno še držali v mejah neke-

¹⁾ Richter v Linderjevem Encycl. itd. str. 730.

dostojnosti, ogibaje se vsake skrajnosti in preočitne odločnosti. Navzlic v zakonjenemu liberalizmu se je v dejanji vendar hotelo ohraniti državi krščansko lice — vladalo se je „zmerno.“

Ta liberalno-krščanska državna modrost se je nedavno krstila za koalicijo — našlo se je za davno obstoječe razmere primerno ime. Koalicijsko vladanje imamo — rekli smo — vže od početka liberalne dobe. Koalicija hoče tudi krščansko vladati — toda koalicijsko krščanstvo v bistvu nima biti drugo kot ono, ki smo je zgoraj zvali krščanstvo brez dogem po duhu Herbartovem.

Noče se radikalstva, noče se skrajnosti ne na levo, ne na desno. Koalicijskemu duhu so ravno tako nevšečni odločni katoličani, kateri bi se upali javno prekrizati in moliti svojo „vero“, kakor socijalisti, ki kar naravnost izjavljajo, da jih je resna volja, v dejanji izvršiti teorijo Proudhonovo in Lassalovo. Z eno besedo: ne načel ne njih logičnih posledic! Najnovejša koalicija si je pa postavila nalogo, ne le skrajnostne elemente zatirati, ampak posebej še zmerne t. j. breznačelne elemente, ki so se odpovedali logičnemu mišljenju in sklepanju, družiti in gojiti.

Tudi krščanstvu, rekli smo, bi koalicija rada bila prijazna — seveda se mora to krščanstvo koalicijsko primerno prikrojiti t. j. izberejo se iz krščanstva le tiste snovi, ki se dajo porabiti pri zgradbi koalicijskega poslopja, katero ima pod svojo streho kriti vse zmerne elemente raznih ver in narodnosti. Pred vsem je torej neobhodno potrebno, da se potajijo vsi nauki, po katerih se katoliška vera teoretično razlikuje od drugih veroizpovedanj. Seveda bi se morala tu vsa versko dogmatična vsebina, sploh kar je pozitivno krščanskega, miru in edinosti na ljubo izbrisati iz krščanskega katekizma t. j. krščanski katekizem bi se moral vreči v ogenj in sestaviti nov katekizem po receptu aposteljnov čiste človečnosti. Le tah katekizem bi mogel koalicijsko spajati katoličane, žide, racijonaliste itd. Dogma, načelo, logično, dosledno vporabljanje načela — to je, česar koalicija noče; ona hoče le vero sprave in miru, vero blagohotja in ljubezni!

Zlasti kedor je poklican oznanjevati krščanstvo, duhov-

nik, bi ne smel zábiti, v čem obstaje bistvo krščanstva! Vzor koalicijskega duhovnika nam je narisal Herbart v naslednjih potezah: On naj bolne in žalostne tolaži, naj nikomur ne vsiljuje svojih nazorov; naj vé, da njegova pomoč ni povsod na mestu, kajti govor, ki ga vera govori, se razlega povsod, ta govor čuje omikanec in vsak se tu ravná po svojem okusu; mnogim nič ni na duhovnikovi pomoči, znajo si sami vrediti versko zadevo. Naj nikedar od nikogar ne zahteva verske izpovedi! Naj ne stopa s človeško besedo v svetišče srca, kamer sega le oko Božje! — Kaj ne? kako lepo nežno!

Razne cerkve bi se morale v koalicijski državi tako vrediti, da bi od nobenega svojih udov ne zahtevale, naj popolnoma in prav na glas (ganz laut) izreče vsa svoja (verska) mnenja; ravno nasprotno: le v njih korist je, da se ne pojavljajo glasovi razpornosti, negotovosti in dvoma, da se tako drugi ne zapeljujejo v zmote in se delo duhovnikovne otežuje. — Tako isti Herbart.¹⁾

7. Cerkev in šola. Ljudski učitelj pa duhoven.

Kakošno ima biti razmerje mej cerkvijo in šolo v Herbartovi državi, ni pač težko določiti iz v-ega, kar smo doslej razpravljali.

Cerkev je šoli podrejena. Naj nam govori Herbart sam: „Cerkev je sicer v zvezi sè šolo, vlada pa je ne: kajti cerkev skrbi za dopolnitev onega, kar se v šoli uči o dobrotah, dolžnostih in krepostih; dopolnitev pa zahteva, da to, kar se ima dopolniti, biva vže prej. Zatorej se zna cerkvi pripetiti, da se reformira po šoli in da se po reformi razkolje, kar se je zgodilo krščanstvu tedaj, ko se je v cerkvi zanemarjala potrebna učenost in se je poslednja ob lastni moči obnovila. Žalostno sicer, a temu se ne dá izogniti, ako je zlo vže tukaj.“²⁾

O podrejenosti, odvisnosti cerkve od šole se pri Herbartu ne dá niti dvemiti. Šola je namreč zavod, v ka-

¹⁾ Herbarths kurze Encyclop. der Philosophie, 63.

²⁾ Ibi.

terem se po vplivanji učiteljevem „duša zida,“ določuje. Človeka najviši poklic je, da se v njem vresniči zamozavestna, neodvisna npravstvenost. To vresničenje pa se ima izvršiti umetalno, po delavnosti učiteljevi. Šolska vzgoja je torej ob sebi vzmožna človeka privedi do njegovega smotra, do popolnosti — cerkev z vero pa ima šolo pri onem opravilu le začasno podpirati in le tam vmes posegati, kjer bi človeška krepost in umetnost slučajno odrekla. Sicer pa tudi vera sama na sebi, katero oznanjuje cerkev, nima enake objektivne veljave kot znanost, s katero izobrazja človeka šola, kajti vera je le praktičen postulat, je nekaj, kar si le bolj domišljamo, ne da bi izvestno vedeli, da je njen predmet nekaj več, kot izrodek bolne domišljije. Zvesta tem nazorom moderna država smatra šolo za nekaj višjega nego je cerkev. Dokaz temu so neizmerne žrtve, ki jih prinaša za šolo in šolsko izomiko, mej tem ko toliko varčuje, ko se gre za zidanje cerkvâ ali za povišanje Božje službe. Sploh prevladuje misel, da sè šolsko omiko in znanstvenim izobrazjenjem vera postaja čedalje nepotrebniša, in ko bo le dozidanih dovolj šol, ko bo omika prodrla do najnižih slojev društva — potem se bo brez skrbi smelo zapreti cerkve! Razganjajte nevednost, delajte ljudi npravstvene — in zlata doba nam v kratkem napoči!

Da je potemtakem posel učiteljev, ne izvzemši ljudskega učitelja, veliko važniši nego duhovnikov, razumeti se mora samo ob sebi. Ta ponos se vceplja in goji vže na učiteljiških in da se v mnogih učiteljih tudi resnično nahaja, vemo iz izkušnje. Saj duhoven ima, prvič, učitelja le podpirati, kakor cerkev šolo; duhoven ima le spopolnjevati, kar učitelj v šoli ob naravni moči, brez ozira na Boga in vero, vstvarja; duhoven ima le zdraviti, ako začne bolehati duša, ki jo je izobrazil učitelj. Drugič, posel duhovnov je le začasen; ima namreč le tako dolgo nekaj pomena, dokler so ljudje, največ radi pomanjkanja šol, še nevedni; upati je, da se bo z rastočo šolsko omiko ta nevednost počasi razgnala — in duhoven ostane brez posla, mej tem ko bo učitelj vedno potreben, kakor potrebno je človeku dosežati svoj smoter; kajti do tega smotra t. j. do čiste, neodvisne npravstvenosti dovaja človeka le šola, le učitelj. Tret-

jič, vže radi predmeta samega, s katerim se bavita učitelj pa duhoven, se poslednji ne more meriti s prvim. Zakaj takozvane verske resnice, ki so predmet duhovnikovega podučevanja, kakor: Bog, duša, večnost, pekel, nebesa i. t. d. vse to je le ali plod bolne domišljije ali pa spada k večjemu „zu den strittigsten Fragen der Philosophie“ (Herbart), torej mej vprašanja, o katerih se bo dalo vedno pričkati, ne da bi se jih moglo kedaj izvestno določiti.

Temu nasproti se učiteljeva šola bavi z določenimi, izvestnimi rezultati eksaktne vede. Sploh: učitelj je po svojem poslu zdrav, trezen mislilj, duhoven pa omejen mračnjak, sanjavec. Tam prosvitljen mož-učenjak — tu haruspex-magus!

Ako ne verjamete, povprašajte našo mladino na vseučilišjih in višjih razredih srednjih šol, ali res ne razlikuje v tem smislu svojih posvetnih profesorjev od duhovnikov-veroučiteljev.

8. *Vrnite nam svobodo poduka!*

Države, ki so v svoj zakonik vsprejele liberalizem, so vže s tem očitno pokazale, da so se ločile od cerkve, da so se odpovedale krščanstvu. Nenaravno, nedopustljivo in neznosno je torej, ako se hoče taka država utikati v vero in kakorkoli vplivati na cerkvene zadeve. Posvetna roka vladaj posvetne stvari!

Ako je cerkev tudi posvetni roki kedaj dovolila, da se je z duhovskimi, od Boga pooblaščenimi faktorji vdeleževala cerkvenega vladanja, se je to zgodilo le zato, ker se je država sè slovesnimi obljubami zaročila s cerkvijo, zgodilo se je pod pogojem, da država ne bo óvirala prostega razvoja vere in cerkve, ampak ga celò povspeševala. Kakor hitro pa se je država onim obljubam izneverila, ko se je začela cerkev vklepati v železne okove liberalnih zakonov — tedaj se je razmerje mej obema bistyeno predrugačilo in, ako nočemo, da bo cerkev, nevesta Kristusova, mati vsake prave prostosti, državi hlapčevala in služila nje zemeljskim težnjam, potem treba zahtevati ločitev cerkve od države!

Ločitev — trda beseda! a druge rešitve ni. Naš cer-

kveno-politični vzor je in mora biti: cerkev in država bодite združeni, ena podpiraj drugo, a obe skupaj, ena drugo podpiraje, povspešujti večni in časni blagor ljudi! A žal, razmere se večkrat tako predrugačijo, da se vzori ne morejo vresničiti in da drugega ne kaže, kakor izmej dveh izbrati manjše zlo. Gotovo je to pa večje, nenaravniše zlo, ako cerkev hlapčuje državi, kakor pa izvira iz ločitve obeh, ker v poslednjem slučaju je cerkvi vsaj mogoče prosto razvijati se in tako vplivati — ako ne (neposredno) na državo in nje politiko — pa vsaj na posameznike in njih zasebno življenje.

Najobčutljivišo rano pa zadaje država cerkvi sè šolskim in poučnim monopolom. Res sicer, da šola goji vedo, da stavi podlago znanstveni izobrazbi, in vtegnilo bi se z ozirom na to reči: cerkev je vender le prosta v svojem delokrogu, vere oznanovati ji ne brani nihče! A to so zastareli sofizmi. Naravni red je podlaga čeznaravnemu in naravno spoznanje je neobhoden pogoj za čeznaravno, versko spoznanje. Ako država v šolo uvede načela krive filozofije, ako se pod njenim varstvom čedalje bolj širi in vtrjuje načelni skepticizem, potem je ona prva, ki spodkopava stebre krščanstva in vsakega pozitivnega verstva. Bog Kantov in Herbartov se ne more pozitivno razodevati niti čudežev delati, dà, Herbartova vradna filozofija uči mlade duhove dvomiti, ali Bog biva! In v teh načelih vzgojena šolska mladež naj bi potem z vernim duhom vsprejemala krščanske dogme?!

D drugega torej ne preostaje, nego da država enkrat iz rok pusti, kar njeno ni, kar si je sè silo osvojila — učenje ved in šolo. Država bodi zadovoljna, da dobiva iz družbe dobrih vojakov in uradnikov; in nihče ji ne bo kratil pravice, da stavi na take, ki bi se radi posvetili vpravljanju državnih poslov, tirjatve, kakor se ji zdi potrebno v ta namen. A določevati, katera filozofija je prava, katera ne, določevati o Bogu, o duši, o večnosti, z moraličnimi in gmotnimi sredstvi pritiskati na učitelje, da kot prava sprejme načela, o katerih napačnosti so prepričani, šolsko mladino ki je cvet društva, steber bodočnosti, poganjati v Kantov skepticizem, v Herbartovo npravstvenost brez Boga — do

tega država nima in ne bo imela pravice; kajti to so zadeve, ki se tičejo vesti in srca, do kamer ne sega nobena posvetna oblast, semkaj sega le Bog in oblast tiste cerkve, katero je le Bog postavil ljudem na zemlji. Tej cerkvi država odveži roke, da bo zopet prosto smela govoriti, da bo mogla po svoji želji, po svojih nazorih vstanovljati šole, vseučilišča, ter določevati, katera filozofija se strinja z razodetimi resnicami sv. vere, katero neskaljeno oznanjevati in čisto ohranjovati ima pravico, od Boga samega podeljeno, le cerkev — rimsko-katoliška!

Prostost poduka, prostost, da si sme družina po svoji vesti, po svojem verskem prepričanju snovati izobraževališča za svojo mladino — to bi moralo biti dandanes naše splošnje politično geslo, to naša prva, najnujniša in neodjenljiva zahteva od države! Misel, prepričanje se ne dá, se noče dati vklepati. Vest in prepričanje nam pustite prosto, nedotakljivo! To bi morali zahtevati tembolj, ker današnje državno herbartovstvo ne le spodkopava tlá krščanstvu, mariveč tudi povspešuje — breznačelnost; herbartovstvo je filozofija polovičarskih načel, polovičarskega krščanstva. Polovičarstvo v načelih pa obraja skepticizem in ta pelje k dušeynemu in socijalno-političnemu nihilizmu. Mej tem, ko skuša koalicija zatreti vsak pojav celih načel in vkrotiti skrajne, prekucijske elemente, dovaža poslednjim ravno ona največ moralne moči povspešujoč načelni nihilizem, kateremu sledi prej ali slej tudi politiški in socijalni nihilizem v pogubo družbi in državi!

Dr. Mahnič.

„Leonova družba.“

Razmišljanje o nalogi filozofije v našem veku.

„Leonova družba“ je postala faktum — tako je pisal „Slovanski Svet“, ko se je zvedelo, da je visoka vlada pravila namerjavane družbe konečno potrdila; pri tem pa ni zabil opozarjati na nevarnosti, ki baje od nje pretijo slovenskemu narodu! Dà, akoprav se je osnovalni shod zdaj odnesel, „Leonova družba“ — povdarjamo smelo in ponosno — je faktum, veleznamenit faktum. Resnično, kdor premisli, kako mogočno vpliva gojitev ved, a posebno filozofije na na mišljenje in na duševni razvoj narodov, bo „Leonovo družbo“ pozdravil kot epohalen dogodek v kulturni zgodovini slovenski, kot početak nove dobe. Mi dosledno, mi odločno, z jasnim ciljem pred očmi napredujemo po poti, ki smo jo nastopili s I. katoliškim shodom; tudi „Leonova družba“ je tega shoda sad, ona spada k črtežu, ki smo si ga takrat naredili, ki ga od leta do leta bolj vresničujemo. Do take družbe je moralo priti

Plemenita je naloga, ki si jo je postavila „Leonova družba“: gojiti vede, to je človekovo najdostojniše opravilo. Felix, qui potuit rerum cognoscere causas! (Verg. Georgic. II.) Pa to blagrovanje se tika v prvi vrsti filozofije, katera zasleduje prve in najviše razloge reči. Tudi „Leonove družbe“ glavna naloga bo, mej Slovenci vtemeljevati in razširjati načela prave filozofije. To kaže vže njeno ime, ime velikega papeža-filozofa.

* * *

Filozofija je v novejši dobi zgubila malone vso veljavo; to pa največ po svojih lastnih ljudeh. Neverjetno! V dobi tako zvanega „umstva“ (racijonalizma) t. j. v dobi, ko je človek se začel oproščati vsakih avktoritetnih vezi, da bi se vrnil k čistemu razumu ter ničesar ne priznal, kar se iz njega ne dá izvajati, v tej isti dobi je začel o resničnos-

ti razumovih trditev dvomiti, dokler ni razumu odrekel sposobnosti za spoznanje resnice! V tej dobi je veda, ki je pred vsemi drugimi veda umovna, filozofija, prišla ob vso resnost in dostojnost, tako da se v „omikanem“ društvu filozof identifikuje skoro z blaznencem. Od tod izhaja prikazen, da pri izobraževanju mladine imajo dandanes najvplivnišo vlogo — lepeslovci in pesniki, kateri se zdijo tem modrejši, čim bolj zmedeni so njih nazori, čim bolj skrivnostni in fantastični je njihov zlog. Glavna naloga filozofije v naši dobi je torej, da si pribori zopet nekdanjo veljavo.

Navadno se sliši dandanes: vera je v nevarnosti! Ne vporekamo. A še z večjo pravico smemo tožiti: filozofija, pamet človeška je v nevarnosti! Zatorej hitimo ji na pomoč! Da, pomagajmo zopet na noge stari pameti — in rešili bomo tudi vero!

Kako so pa resnično filozofi človeško pamet pripravili ob „kredit“ ter filozofijo z najvišega mesta, s katerega je nekedaj vladala vse druge vede, zvlekli v blato, lahko razvidi vsak, ki vže en pogled v novejšo kulturno zgodovino.

Vže Kant, oče novejšega racionalizma, je izrekel človeški pameti nezaupnico postavivši trditev, da pamet ne more doumeti „reči na sebi“; on je vklenil človeški razum v dogmatični paradokson učee, reč na sebi nam ostane popolnoma nepoznana, pa navzlic temu jo moramo imeti za objektivno bistvo ali zadostni razlog bivanja ter vzeti jo za pogoj izkustva! Resnice transcendentnega spoznanja, ki so vzvišeni predmet metafizike, je ponižal do praktičnih postulatov in tako z enim mahom razrušil poslopje metafizike, ki je najponosniša tvorba mislečega duha. Razdejavno delo Kantovo so nadaljevali: Fichte, Schelling, Hegel in drugi. Ti ljudje so vsakemu spoznanju kar duri zapahnili. Tako je n. pr. Fichteju „občni jaz“ povsem nedoločen, zatorej absolutno nepoznat, ker le vtoliko se da kaj spoznati, vkoliker je določeno. Na mesto trezne razumnosti je stopila domišljavost z gorostasnimi, bizarnimi hipotezami, ki v obraz bijejo izkustvu in logiki. Lasi se človeku ježijo, ko bere, kar blodi Fechner, kar za njim drugi učijo o prostoru s štirimi, peterimi

ali več dimenzijami! Res, prava — Confusionstheorie!¹⁾ In vender se na tak logični monstrum zida celo svetovno nazarje! Sicer je brezumnost umstvene filozofije svoj vrhunec dosegla pri Hartmannu, kateremu je objektivna podlaga vsega bivanja „nezavestno“ — das Unbewusste — tedaj nekaj, kar se nikakor ne da spoznati! Gol umstven — nihilizem! Ko se je razumu odrekla spoznovalnost (Erkenntnisfähigkeit), se je iskalo sodila resničnosti v družih vzmožnostih. Frohschammer je postavil domišljijo za osnovni princip svetovnega procesa. Francoski sensualisti in pozitivisti so razumnost zakopali v čutnost, češ, le to je res, kar s čuti doznamo; vsako takozvano nadčutno spoznanje je izrodek bolne narave. Isto pot je hodil angleški empirizem, ki je našel dostojen sklep v zračni hipotezi Darwinovi. Drugi so sodilo resničnosti od razuma prenesli na čustvo, češ, povprašati moramo srce, kaj je res. Srce je vir naše logike in vere. Ta nazor je v slovensko slovstvo zasejal Stritar.²⁾

Tudi katoliški mislitelji so se našli enakih zmot. Dovolj, da omenimo tradicijonalizma in ontologizma. Prvi smatra razum človeški za prešibek, nego da bi se mogel dvigniti do izvestnega spoznanja Boga, duhovnosti, in neumrljivosti duše pa družih resnic naravnega reda; razumu je moralo priti na pomoč prvotno razodenje, ki se je človeštvu ohranilo v takozvani tradiciji ali ustnem sporočilu. Isto tako tudi ontologisti obupavajo, da bi razum ob lastni moči spoznal omenjene resnice; zatorej so izumili nauk, po katerem naš razum neposredno gleda Boga samega kot „*primum cognitum*“, in še le v luči, ki jo zajema v tem gledanju, spoznava reči. Tradicijonalizem in ontologizem izrekata pameti človeški nezaupnico.

* * *

¹⁾ Dr. P. Haffner: Grundlinien der Geschichte d. Philosophie.

²⁾ V „Samotarji“ n. pr. piše:

O sladka vera, polna tolažila:
 „Človeška duša je neumrječa!“
 Ljubezen sama tebe je rodila . . .
 Iz želje vera nam rodi se rada.
 Tako je svet zadobil čut najblaži . . .

Pa zmeda in brezmiselnost, ki je zavladovala v filozofiji, je pogubno vplivala tudi na razne stroke človeških ved. Dandanes se sicer učeni ljudje, posebno pa naravoslovci kaj radi bahajo sè svojo „eksaktnostjo“ — pa žal, da še nikedar niso vede, ne izvzemši naravoslovske, slonele na negotovih tleh kot v našem času. Čudno res! Od ene strani se toliko povdarja absolutna brezdomnevnost (Voraussetzungslosigkeit) in skepticizem, češ, mi nič ne trdimo, česar nismo nevrgljivo dokazali — a od druge strani ravno v modernih „eksaktnih“ vedah kar vse mrgoli samih „dogem“! Ni to naša sodba, besede so samega Vogta: o nobenem času se znanost ni opirala bolj na „prazne podstave“ ali na nedokazane domneve, kot v moderni dobi. Kakor gobe po dežji poganjajo „verske resnice“, katere učenjak sè svojim sistemom vred nalaga svojim učencem. Nikoli še se ni v toliki meri oznanjevala prostost samovoljnosti t. j. neomejena prostost, ki naj jo ima vsak, da sme trditi in učiti, kar se mu zljubi, ne da bi se pomišljjal rušiti vse ljudi sklepajočo vez človeške narave. Nikedar se še ni tako blebetavo ponavljalo besedi in fraz, ne da bi se jih razumelo, nikedar niso znanstveni kolovodje samosilniše mojstrovali svojih privržencev! Praksa je v protislovji s teorijo, beseda z mislijo, dejanje sè zdravo pametjo — in vendar se zahteva, da se slepo pokoriš njih naukom: ako ne, si mračnjak! Modernemu naravoslovju niso nikakor podlaga eksaktno preiskana ali dognana dejstva, ampak neki „neznan nekaj“, prazna domneva. Moderno socijalno življenje se goni za praznimi sanjami, od katerih se dajemo voditi, ne da bi prej premislili, se li morejo vsaj vresničiti; zbiramo se okol voditeljev, ki se skrivajo v tajnostno meglo t. j. ki zahtevajo, naj jim verujemo, ne da bi nam podali razloga zakaj!

Posebno so pa, rekli smo, naravoslovci v moderno vedo uvedli nebroj „verskih dogem“, isti naravoslovci, kateri se kaj radi zaganjajo v dogme katoliške cerkve, češ, to so goli „pedsodki“, „nevtemeljene domneve“, „zavira napredka“! Prav ti ljudje imajo svoje „dogme“, katere Bog te varuj rušiti, katerih ne le da nihče ne more dokazati, ampak niti dostopne narediti človeškemu razumu! Nekoliko takih dogem na primer!

Težnost ali privlačnost in odbojnost. „Prazna vera“ — tako imenuje stavek o težnosti nemški list¹⁾ čudeč se, kako more v modernem naravoslovju zavzemati mesto principa, iz katerega se izvaja cela vrsta najvažnejših fizikalčnih prikazni! K. Müller piše: „Mi kar nič ne prikrivamo, da nam je privlačnost vže davno ena onih pošasti, katere le počasi sè sveta izginejo, ker je tako težko na nje mesto postaviti kaj pozitivnega“ „Privlačnost je fantom, je „non-sens“!²⁾ — P a l i n g e n i j a. O tej piše Vogt sam: „Kakor se nahaja v krščanskih deželah neka katekizemska morála, ki jo vsak zna na pamet, a se nihče ne smatra dolžan jo izvrševati, tako ima tudi zoologija svoje dogme Tem dogmam se godi kakor verskim bajkam Vzemimo n. pr. dogmo palingenije . . .“ — Istò velja o tako zvanem „bijogenetiškem osnovnem zakonu“, ki je tudi eden temeljnih dogem modernega naravoslovja. Vogt ne najde „niti enega izvestnega dejstva, ki bi moglo bijogenetiški osnovni zakon podpirati. Konečno se moramo, da vtemeljimo to dogmo, zopet sklicavati na neznani, domnevani „nekaj“, a na nič realnega. Dogma sloni na domnevanjih, ne pa na opazovanih dejstvih.“ — Tem „dogmam“ iz naravoslovja bi lahko dodali še druge, kakor „kinetiška plinova teorija“, nauk o „etrovih krogih molekulov“, o „gibanji luči“; a najčudovitejše je, kar se uči o „etru“. To je pravi — deus ex machina: prostornost, ki ni prostorna, teža brez težine, povsod in nikjer, neizmerno, kar je ob enem vsestransko omejeno! Se ne ve, kako pride luč od solca do nas — tedaj priskoči eter in nam reši vganjko! Sploh sama prava pravcata čuda in skrivnosti se pripovedujejo o njem! Odstranimo ta čudoviti „eter“ iz modernega naravoslovja — in konec je vsega. Kedo ga je videl? Nikedo. Kedo ga dokazal? Nihče ni na to niti mislil. Ima vsaj veljavo znanstvene hipoteze? Nikakor, kajti ne dá se niti znanstveno določiti, tako da more potem, kakor se ga potrebuje, izvrševati najrazličniše, mej seboj si nasprotujoče funkcije! Zakaj se ga torej ne vrže v kot? No — od-

¹⁾ „Altpreussische Zeitung“ l. 1880. št. 37.

²⁾ „Natur“ l. 1880 št. 26.

govarja na to Vogt — „te dogme“ v naravoslovji so tako udobne (bequem)! Ni treba dalje preiskovati in glavo si ubijati. Z naravoslovnimi dogmami se kakor sè skakalnimi drogami preskoči vse težkoče in se jih kar prezre¹⁾ Da bi katoliška cerkev postavljala take dogme, kakor jih moderno naravoslovje, koliko krika bo bilo! — In po pravici.

* * *

Tako daleč je tedaj od vsake avtoritete emancipovana znanstvenost privedla filozofijo in vedo. Naravni čut obhaja groza, ko se mu nalaga, naj take budalosti sprejema za golo dognano resnico. Prava človeške pameti se z nogami teptajo. Glavna naloga filozofije obstaja torej v naši dobi v tem, da sama sebi spet na noge opomore ter si pribori ono čast in veljavo, ki jej tiče kot kraljici vseh ved. V to se mora filozofija izkupati in subjektivizma ter postaviti se na tla objektivne realnosti. Dalje se mora delo umovanja vrniti spet tisti vzmožnosti, ki je za to poklicana — umu. Ne domišljija, ne čustvo ali srce, ne čutnost, ampak razum ima umovati. Filozofija, ali je razumova, ali sploh filozofije — ni. Umova izobrazba se dandanes preveč zanemarja, a pretirava se vežbanje spomina in domišljije. Zato je naš rod prelen za abstraktno razmišljanje, katero je neobhoden pogoj za pravo filozofično umovanje. Filozofija mora drugim vedam vtrjevati tla objektivne izvestnosti, odganjajoč vse, kar je sanjavo, kar je subjektivistično, kar se poraja iz strasti ali pregorkega čustva. Razpadlost moderne filozofije in znanosti z raznovrstnimi svetovnimi nazori, ki se drug z drugim križajo, je največ provzročil subjektivizem; treba je torej duhove nazaj privedi k edinosti in skupnosti objektivnega in obče priznanega znanja. Za to pa ni nobena druga filozofija sposobnija nego ona, katere početnik je Aristoteles. Kar je obče človeško in naravno, ni pri nobenem narodu, bodisi v umetnosti ali v vedi, dobilo čistejšega izraza kot pri Grkih. To velja še posebno o grški filozofiji. Ona ni nacionalna tvorba, nje značaj je obče človeški, ker se v nji pojavlja

¹⁾ Jahrbuch für Philos. u. spekulative Theol. VIII. Bnd.

čisti razvoj človeške misli. Aristotelova filozofija torej podaja skupna tla, na katerih se morejo zopet mej sabo zblížiti in sporazumeti ljudje najrazličniših nazorov in smeri, ljudje, ki se še toliko ločijo po verstvu in narodnosti.¹⁾ Ta je tista filozofija, katero je Tomaž Akvinski v srednjem veku v luči krščanskega razodenja očistil raznih zmot in jo spopolnil. Po prestanku tristo let, ko je zavladal pogubni subjektivizem tudi v filozofiji, in provzročil toliko razdejanje, vstajata Aristoteles in Tomaž zopet iz groba. Učeni svet je začel uvidevati, da človeški pameti ni odrešenja nego v peripatetiški filozofiji. Glavna zasluga pa za nje oživenje gre papežu Leonu XIII, ki je sam nje gojitelj, a je tudi koj od začetka svojega vladanja Tomaža Akvinskega katoliškemu svetu postavil v učeniká prave modrosti. Družba torej, ki nosi ime tega slavnega papeža, izpoveda načela one filozofije, katero je izumil največi misliljel starega veka, katera se je v sv. Tomaži zaročila s krščanstvom — ta je častljiva filozofija peripatetiške šole.

* * *

Filozofiji pripada na dalje še druga naloga: braniti vero. Apologetika se dandanes premalo ceni. Kdor je poklican vero oznanjevati, svoje naloge še nikakor ne reši s tem, da katekizem razlaga. Pred vsem treba dandanes reševati dvome, pobijati predsodke proti veri, treba še le z umovnimi razlogi pot vglajati verskemu poduku. Niti kmet ne sprejema več verskih resnic z onim vernim srcem kakor nekda; tudi po vaseh je zatrošenih mnogo krivih nazorov in verskih dvomov; apologetični govori so potrebni tudi pri prostemu ljudstvu. Tem potrebniši so pa seveda omikanim stanovom. V razumništvu, ki se je izšolalo na sedanjih srednjih in višjih učiliščih, se malokje več nabaja čista, neskaljena vera. Šola duhove zavaja v skepticizem; kar ne stori šola, dopolni slovstvo. Na to razumništvo morajo oznanjevalci sv. vere posebno pozornost obračati, kajti od njega je več ali manj odvisno ljudstvo. Menimo, da tu se veliko

¹⁾ Jarhbuch itd.

veliko zanemarja. Veselimo se videč cerkve natlačene zvestih poslušalcev, pobožnih vernikov, tolažimo se: No, saj vender ni še tako slabo! A da bi hoteli reč natančneje opazovati, bi se lahko prepričali, da verno občinstvo se shaja skoro izključljivo iz nižjih, ubožnih in neomikanih stanov — posvetna inteligeuca ne moli, ker večinoma malo ali nič ne veruje. Verski indiferentizem se čedalje bolj širi in vtrjuje v omikanem društvu, a od tod prodira mej neomikance. Temu zlu ne moremo drugače v okom priti kot z apologetično obrambo krščanskih resnic. Ta obramba je pa zopet nemogoča brez temeljite filozofične izobrazbe. Menimo, da ravno ker te izobrazbe ni, se apologetično vtemeljevanje krščanskih resnic toliko zanemarja in zato ostaje naše pridiganje razumnikom brez sadu in uspeha. Naravno! Ljudem, ki vere nimajo, ne bomo niti sè sv. pismom niti z dogmaticnimi določbami sv. cerkve prišli do živega — oni takega orožja ne priznavajo; moramo jim prej z umovimi razlogi t. j. filozofično dokazati, da Bog biva, da Bog se more razodeti, da so čudeži mogoči, zgodovinsko spričani itd. Še le ko jim bodo resnice naravnega spoznanja jasne, bodo verskim naukom odprli serce. Gojitev filozofije, ki jo bo povspeševala „Leonova družba“, bo v duhovnikih in v vernih razumnikih povišala zanimanje za apologetiko in jim podajala v roke orožje, s katerim edino je mogoče zmagati moderni indiferentizem in razumništvo vkloniti pod jarem sv. vere.

* * *

Še neke druge okoliščine nam je omeniti, radi katere je učenje filozofije dandanes toliko potrebno. Razumniki so voditelji ljudstva, njega učitelji bodisi v slovstvu, v politiki ali v katerisikoli stroki. Da pa niso slepi voditelji, morajo biti načelno izobraženi. Do te izobrazbe pa človek pride le z učenjem filozofije. Nič se bolj ne pogreša pri sedanjem razumništvu nego filozofična izobrazba. Navadno se učenjak vsak v svojo stroko globoko zarije: ta v leposlovje, oni v zgodovino, tretji zopet v naravoslovje, v politiko, v sociologijo itd. — a zanemarja se filozofija, brez katere ostane tudi učenjak najbolj obsežnega znanja — slepec. Filozofija

osvetljuje v luči najviših načel bistvo, kakovost in pravo vrednost vseh strok človeške delavnosti; ona kaže, ali in vkoliko se znanstvena trditev, misel vpodobljena v umotvora, ali politiško načelo zлага sè zakoni pravega in dobrega; komur ne sije ta luč, bo krivo jemal za pravo, slabo za dobro, bo v politiki večna načela pravice in resnice žrtvoval trenutnemu uspehu ali koristi, bo v slovstvu in umetnosti izgubil smisel za idealno vsebino ter vso vrednost stavil v obliko.

To velja še posebno o tistih, ki se na čelo postavijo političnemu gibanju. Politika se je v našem veku izneverila ne le veri, ampak tudi sploh načelom resnice in pravice. Kdor se vže v politični tok, a nima jasnih nazorov o vprašanjih, ki najglobokejše segajo v človeško življenje in razmere, kakor so: Bog, vera, uravstvenost, cerkev in nje razmerje do države, avtoriteta itd. — bo vedno negotov kako delati, kako soditi o tej ali oni prikazni, kaka sredstva si izbirati. Delo njegovo ne bo trajno, ker ne bo zgrajeno na podlago neomajnih, večno trdnih načel resnice in pravice; uspeli bodo trenutni.

Veliko se danes govori o krščanskih socijalistih in njihovi stranki. Mi jo iz srca odobrujemo. Hočemo ali nočemo: nekaj se je zganilo v krščanskem ljudstvu, tega gibanja nobena sila ne bo mogla zatreti ali vstaviti. Modrost zahteva, da se razumniki temu gibanju pridružijo, več — da se mu postavijo na čelo in je vodijo k pravemu cilju. To skušajo storiti krščanski socijalisti. Zato so tolike popularni, zato uživajo v nižjih ljudskih slojih neomejeno zaupanje. A nečesa pogrešamo pri tej stranki: ne dobre volje, ne svetega navdušenja, ne požrtvovalnosti, ampak zdi se nam, da v glavah njenih voditeljev ni še vse prav jasno; in prav zato stranka ima mej sicer krščansko mislečim razumništvom primeroma malo, premalo somišljenikov. Pred vsem smatramo neobhodno potrebno, da bi se pri krščansko-socijalni stranki višeznanstveno, filozofično razmotrila nekatera načelna vprašanja, da bi se tako rekoč določilo principijelno stališče te stranke. Razmerje njeno do krščanstva in do katoliške cerkve, njena narodnostna načela, ljudska prava, demokracija v luči naravne pameti in krščanstva, avkto-

riteta škofov v politiki in kar je sorodnega — moralo bi se načelno razpravljati, za razumništvo. Tako bi krščanski socialisti pred razumom, pred naravno in krščansko logiko opravičili in vtrdili svoje stališče, tako bi se pa tudi same bolje osvestili o svojih namerah, z večo gotovostjo bi izbirali si sredstva in trdno, samozavestno težili po smotru; tudi bi potem izostala marsikatera neprevidna beseda ali dejanje, kar daje nasprotnikom povod stranko samo razvpivati in nje plemenite težnje sumičiti. Stranka živo pogreša znanstvenega, filozofičnega glasila. Vže lani smo se z nekaterimi voditelji te s stranke nekje sešli na posvetovanje, katerega glavna točka je bila vstanovitev takega lista. Potreba se je pripoznala in vstanovitev tudi za trdno sklenila. Pa doslej se ni še prišlo do dejanja. To nemarnost živo obžalujemo, ker smo globoko prepričani, da se bo krščanskim socialistom stališče vedno še majalo, dokler ga navzgor t. j. pred mislečim razumništvom, načelno ne pojasnijo in vtrdijo.

Imajo sicer na Dunaji nemško „Leonovo družbo,“ po katere vzgledu se je osnovala naša; krepko deluje in se razvita. A po naši misli to še ni zadosti. Sploh menimo, da se učenost vedno še preveč odtuja je življenju, teorija praksi. Morali bi se vse bolj ozirati na to, da stavke vede in filozofije kar mogoče vpotrebljamo na dejanske razmere, da kažemo vporabnost teorije na življenje; to je ravno, kar vzbuja zanimanje za filozofijo in vedo. Sicer bo velika množica vedno še mislila, da filozofi in učenjaki niso za ta svet. Učeno mišljenje ima razganjati oblake nevednosti in dvoma, da razumu zasijejo žarki čiste resnice, kateri naj kot ideje ali načela vodijo dejanje in življenje. Kakor so ideje uma Božjega v začetku svetovni kaos različile in rečem določile bistvo in obliko, tako tudi človek ideje zato razmotruje, da si po njih vzorcem vravnava življenje in izvršuje nove tvorbe. Resnica, odsevajoča v idejah, ni mrtva, negibčna, ampak večno živa, in ravno tako vse oživljajoča, ogrevajoča. Ni torej prav, da njene žarke, do katerih vziranja smo dospeli po trudapolnem učenju in premišljevanju, vklenjene držimo v učenih knjigah, da se sami njih gledanja napajamo mej štirimi zidovi — ne, dajmo žarkom spoznane resnice prost vhod v življenje, dajmo jim tukaj preoblikovati, povzarjati

svet in človeštvo! Učena družba imej poleg nevidne strani v duhovih še drugo, vidno stran v življenju, s katere more svet brati plodovitost in vporabnost prave filozofije!

* * *

Srečna in pomenljiva je misel, da je slovenska Leonina v svoj program sprejela tudi skrb za slovenske akademike. Mi vidino v tej misli prvi korak h konečnemu zblizavanju in zedinjenju posvetne in duhovne inteligence. Duhovščina dozdej skoro edina zastopa na Slovenskem versko razumništvo; iz posvetnih stanov se mora versko in razumništvo šele izbrati in odgojiti. V to služila nam bo z „Leonovo družbo“ združena akademiška „Danica“. V vrlih mladih akademikih, ki so se vže vpisali v „Danico“, ki so na čelo svojemu glasilu postavili sveti križ, pozdravljamo prve apostelje, ki bodo načela prave filozofije in krščanstva razširjali mej svetnim razumništvom. Da, v „Leonovi družbi“ si bodeta duhoven in lajik spet bratovski v roke segla, da se zavežeta k skupnemu delovanju za vero in domovino. In ta zveza bo trajna, ker ne bo je sklepal pohotni čut, ampak prepričanje resnice, ki je ena, nedeljiva, večna.

Slednjič si od „Leonove družbe“ še v drugem oziru obetamo plodonosnih vspehov. Upamo namreč, da bo resno znanstveno in filozofično delovanje, h kateremu bo budila Slovence, dobrodejno vplivalo na mlade duhove, tako da bodo odslej koristniše vporabljali svoje moči v prid domovine in naroda. Najžalostniša prikazen v našem narodnem življenju je pač ta, da nismo dozdej zrelejši mladini, ki jo nevrotna mladostna sila goni k delavnosti, odkazovali dostojnega predmeta, o katerem bi poskušala svoje moči. Idealno težnje naše mladeži bilo je, da tako rečemo, doslej brezpredmetnostno ali pa se je obračalo po praznih sanjarskih predmetih. Pesnikovanje in otroško pisateljvanje brez pravega smotra, brez jasnih idej je veliko mladih moči vlenobilo in prezgodaj jih vdušilo; cvet je odpadel brez sadu možke dobe. Največ moči pa se nam je gubilo v brezplodno politiko. Mladina se tem raje goni za političnimi vzori, čim bolj nepraktični in nedosežni so. Oznanjevanje političnih fantomov je dandanes moda. Tudi slovanska politika se v tem odli-

kuje. Kdor hoče spoznati fantastičnost in budalost veleslovanskih političnih vzorov, beri „Sl. Svet.“ In vender — kako se je ravno za te sanjarske vzore unel velik del slovenske akademiške mladine, tako da se je zbrala okol „Sl. Sveta“ in prisegla na njegovo zastavo! Kdor premisli, kako prevzema politiška strast mlado srce, kako pôlje v mladeniških prsih ogenj, lahko razume, da je doba politiških sanj in agitacij skoro popolnoma izgubljena za učenje in znanstveno izobraževanje. Akademiki-politiki ali nikdar ne pridejo do konca ali pa le za silo napravijo izpite; a kar so v oni dobi zamudili, ne dopolnijo nikdar. Temeljutih, zrelih misliteljev ne boš imel nikoli iz njih!

Čemu pač mladino toliko maličiti z visoko politiko, čemu sploh najboljše moči žrtvovati nedosežnim političnim vzorom! Menimo, da nam Slovencem pač najmanj kaže loviti se za velepolitiškimi fantomi. V politiki ne bomo nikdar dosegli velike slave. Vže Bog nas ni stvaril vojake. Mi smo mirni, pohlevni, poterpežljivi Slovenci. Zdi se torej, da nas Previdnost kliče na drugo polje: na polje mirnega, tihega delovanja. Posvetimo svoje moči gojitvi ved in umetnij. To opravilo bolj prija naši nravi. Niso vsi narodi poklicani k politiški slavi. Nihče pa naj ne misli, da radi tega je njih naloga v zgodovini manjšega pomena kot drugih politično mogočnih narodov. Ravno nasprotno! Grki so bili politično vedno razdeljeni, neznameniti, a gospodovali so venderle duševno staremu svetu. Grki so izvrševali poklic, ki jim ga je odmenila Previdnost. Zatorej so prisli do neumrljive slave, kakeršne ni dosegel noben star narod.

Upamo torej, da bo tudi naša Leonina slovensko mladino in sploh izbrani del našega razumništva navodila na pot resnišega, plodovitišega, Slovencem primernišega delovanja. Slovenci iščimo si imena in slave v tekmovanji za najplemenitiše dobrine, katere je dano človeku doseči v tem življenji: to so duhovne dobrine znanosti in lepil umetnij. V to vspevaj, v to razcvitaj se „Leonova družba“!

Zdelo se nam je umestno h koncu pričujoče razprave priobčiti konečno potrjena pravila „Leonove družbe“ pa pravila akademiške „Danice.“

Dr. Mahnič.

Pravila „Leonove družbe“.

§ 1.

Ime, sedež in namen društva.

Društvu je ime „Leonova družba“ in je znanstveno društvo s sedežem v Ljubljani.

Namen mu je :

- a) zbirati in vsodbujati na znanstveno delovanje krščanski misleče učenjake na Slovenskem,
- b) gmotno podpirati znanstvena početja,
- c) navajati na znanstveno delo mlade pisatelje.

§ 2.

Sredstva za društvene namene so :

- a) Društveni in javni shodi,
- b) občevanje s katoliškimi znanstvenimi društvi,
- c) izdavanje znanstvenega glasila in strokovnih spisov,
- d) predavanje o znanstvenih predmetih,
- e) nagrade znanstvenim spisom članom in družih pisateljev,
- e) vstanovljenje zavetišč za slovenske visokošolce.

§ 3.

Društveno imetje se nabira :

- a) iz rednih prispevkov društvenih članov,
- b) iz skupila društvenih slovstvenih del,
- c) iz darov, volil in vstanov.

§ 4.

Zalog za visokošolce in mlade pisatelje.

Vstanovi se poseben zalog za visokošolce in mlade pisatelje, ki se nabira :

- a) iz darov, izrečno voljenih temu zalogu,
- b) iz prispevkov društvene blagajnice po sklepu ravnateljstva.

§ 5.

Člani so :

- a) častni, katere imenuje občni zbor radi posebnih zaslug,
- b) ustanovitelji, ki plačajo društvu enkrat za vselej 100 kron,
- c) podporni člani, ki plačujejo letnine po 4 krone,
- č) redni člani, ki so dovršili nauke na visokih šolah, ali pa ki so se sicer skazali v znanstvenih delih. Redni člani plačujejo po 10 kron letnine.

§ 6.

Vsprejem in izstop.

Kedor želi biti član „Leonove družbe,“ oglasi se osebno ali pismeno pri ravnateljstvu, katero odloči o vsprejemu.

Kedor izstopi iz društva, naj to naznani ravnateljstvu. Ravnateljstvo more izbrisati člane, ki na ponovljeni opomin ne vplačajo letnine. Vplačani denar se nikomur ne vrača.

§ 7.

Pravice in dolžnosti članov.

Redni člani imajo aktivno in pasivno volilno pravico bodisi v ravnateljstvu, bodisi v odseke. Imajo na shodih besedo in glas.

Dolžnosti rednih članov so :

- a) podpirati društvene namene v občē.
- b) po možnosti sodelovati s znanstvenimi spisi in predavanji.

Častni člani in ustanovniki imajo vse pravice rednih članov.

Podporni člani imajo pravico vdeleževati se vseh shodov in dobivati poročila o društvenem delovanju.

§ 8.

Organizacija društva.

Na čelu društva stoji ravnateljstvo sedmero članov, to je predsednik, podpredsednik, tajnik, blagajnik in še trije odborniki.

Predsednik, podpredsednik, tajnik in blagajnik morajo stanovati v Ljubljani.

Ravnateljstvo voli občni zbor.

„Leonova družba“ se deli po sklepu občnega zbora v odseke (t. j. oddelke glavnega društva), v koje sme vstopiti vsak član društva po prosti volji.

Vsak odsek si voli načelnika in tajnika. Vsak odsek sme

imeti posebno blagajnico, katero vpravlja glaynega društva blagajnik. Odsekovi sklepi so veljavni še le tedaj, ko jih ravnateljstvo potrdi.

§ 9.

Starešinstvo.

Slovenskim visokošolcem na Dunaju in v Gradcu naj osnuje ravnateljstvo: starešinstvo slovenskih rodoljubov, čegar član more biti vsak član „Leonove družbe.“

Starešinstvu je namen skrbeti za gmotno podporo in znanstveno izobraženje, ter za krščansko življenje slovenskih visokošolcev.

Število članov ni omejeno.

Člane starešinstva (starešine) izvoli občni zbor. Starešine pa si volijo svoj odbor, obstoječ iz načelnika, tajnika, blagajnika in še dveh odbornikov.

Starešinstvo naj vspodbuja visokošolce, da vstopijo v Marijanske kongregacije.

Tajnik piše zapisnike in dopisuje v imenu starešinstva.

Starešinski blagajnik vpravlja zalog, omenjen v § 4, in poroča občnemu zboru. Izplačuje pa le one svote, koje dovoli starešinski odbor.

Odbor zboruje vsak mesec.

Starešinstvo zboruje vsaj vsak tretji mesec in s to priliko naj se združi znanstveno predavanje.

Starešine podpirajo odbor pri delu za društvene namene.

Vsaj vsako polletje enkrat obiše naj v to od odbora določeni starešina od starešinstva podpirane visokošolce.

Dotični starešina naj zlasti skrbi za duševno in gmotno podporo bolnim visokošolcem.

Starešinstvo poroča o svojem delovanju društvenemu ravnateljstvu.

§ 10.

Dolžnosti in pravice ravnateljstva.

a) Ravnateljstvo vodi društveno delovanje in vpravlja njegovo imetje. Ravnateljstvo je sklepčno, ako so povabljeni vsi odborniki, in če so navzoči razun predsednika ali podpredsednika še trije odborniki. Sklepa se z navadno (absolutno) večino glasov. Pri enakem številu glasov odloči predsednik.

b) Ravnateljstvo pripravlja predloge občnemu zboru, sosebno tudi o razpustu društva. (§ 12.) Predloge posamičnih članov naznaniti je treba osem dni pred sejo ravnateljstvu.

c) Ravnateljstvo sprejema člane in spise, izbira naloge za na-

grade, skrbi za oceno nalog, določuje nagrade, razdeljuje družbine knjige, podpira znanstvena dela, pregleduje poročila starešinstva in sklepa o teh poročilih. (§ 9.).

č) Ravnateljstvo zboruje vsaj vsake tri mesece po enkrat, ali pa tudi, kadar to zahteva večina njegovih članov.

d) Predsednik zastopa društvo na zunaj, nadzoruje društveno delovanje, sklicuje seje ravnateljstva in občne zборе, katerim predseduje. Vsako pogodbo ali listino, ki ima vezati društvo, morajo podpisati predsednik, tajnik in blagajnik.

e) Podpredsednik nadomešča odsotnega ali zadržanega predsednika.

f) Tajnik vrejuje imenik članov, dopisuje in vodi društveni zapisnik, pomaga predsedniku in blagajniku in poroča občnemu zboru o književnem delovanju društva.

g) Blagajnik vsprejema društvene dogodke, izplačuje določene nagrade in podpore ter polaga račun občnemu zboru.

h) Pravne spore med člani gledé dolžnostij in pravic v društvenih zadevah poravnavaajo razsodniki, katerih izbere vsaka stranka po enega, tretjega (predsednika) pa imenuje ravnateljstvo.

§ 11.

Občni zbor.

Občni zbor se skliče vsako leto enkrat. Dan in mesto za prvi občni zbor določi osnovalni odbor, za bodoče pa ravnateljstvo. Izvanredne občne zборе je klicati, ako to sklene ravnateljstvo, ali pa, ako to zahteva polovica rednih članov v posebni pismeni vlogi. Ravnateljstvo vabi na občne zборе potom društvenega glasila, ali, ako tega nima na razpolago, potom drugega časnika. Občni zbor je sklepčen, če je navzočih vsaj dvanajst rednih članov.

Občnemu zboru predseduje društveni predsednik ali njega namestnik -- če pa sta obadva odsotna, od občnega zbora v to izvoljeni redni član.

Na občnih zborih se sklepa z navadno (absolutno) večino pričujočih članov.

Občni zbor voli po listkih predsednika, podpredsednika in drugih pet članov ravnateljstva in tri namestnike. Le-ti izvolijo takoj iz svoje srede tajnika, blagajnika in njuna namestnika. Volitev velja za tri leta. Občni zbor voli nadalje odseke, starešine slovenskih visokošolcev, sklepa o računih in proračunih za prihodnje leto in o drugih stavljenih predlogih.

Prememba pravil ali razpust društva se sklepa z dvetretjinsko večino glasov in mora biti vsaj polovica rednih članov navzočih.

O priliki občnega zbora naj redni člani čitajo razprave o znanstvenih vprašanjih. Tako čitanje postaviti je na dnevni red vsakega rednega občnega zbora.

§ 12.

§ 12.

Ako občni zbor sklene *Razpust društva*, mora tudi sklepati, predno se razdružitev izvrši, o porabi društvenega imetja. Ako pa višja oblast društvo razpusti, pripade vse imetje ljubljanskemu knezo-škofijskemu ordinarijatu, ki naj je porabi za namene razpuščenega društva.

OPOMNJA. Visoko ministersvo za notranje stvari je z razpisom z dne 9. januarja 1895. št. 33.652, izreklo, da ne zabranjuje osnove društva „Leonova družba“, ki se namerjava vstanoviti na podlagi predstojećih pravil.

Pravila slovenskega katol. akademiškega društva „Danica“ na Dunaji.

I. Ime ter sedež društva, društveno znamenje in geslo.

§ 1. Društvo se naziva „Slovensko katoliško akademiško društvo „Danica“, ter ima svoj sedež na Dunaji. Znamenje mu je belo-modro-rdeč trak z zlatim napisom „Danica“ v modrem polji; geslo slove: „Vse za vero, dom, cesarja!“

II. Namen in sredstva društva.

§ 2. Namen društva bodi, krepiti mej svojimi člani versko in narodno zavest, znanost ter druževno življenje.

§ 3. Sredstva, s katerimi naj društvo dosega ta namen, so nastopna:

1. krepljenje verskega prepričanja mej svojimi člani;
2. vdeleževanje cerkvenih svečanostij;
3. družbena knjižnica;
4. društvena čitalnica;
5. ukovita in leposlovna predavanja;
6. petje;
7. društveni shodi.

§ 4. Društvo odločno obsoja sleharno „menzuro“ in dvboj.

§ 5. Denarna sredstva si pribavi društvo :

1. z doneski članov, in
2. z darovi.

III. Člani.

§ 6. Društvo sestoji :

1. iz izvršujočih članov, kateri se delé : a) v redne člane, in b) v starešine ;
2. iz neizvršujočih članov, to so : a) podporniki, b) vstanovniki, c) častni člani.

§ 7. Redni člani smejo biti samo katoliško misleči slovenski slušatelji dunajskih visokih šol.

Starešine morejo postati akademiško izobraženi Slovenci katoliškega mišljenja, kedar ne morejo biti več redni člani društva.

Podpornik je lahko vsakedo, kateri pospešuje društvene smotre in plača vsaj 2 kroni na leto v društveno blagajno.

Vstanovnik postane oni, ki plača jedenkrat za vselej 30 kron za društvene namene.

Za častne člane smejo se imenovati oni možje, kateri so si pridobili posebnih zaslug za katoliško stvar, za slovenski narod, ali za društvo samo.

IV. Prava in dolžnosti članov.

§ 8. Vsak reden član ima pravico, vdeleževati se društvenih shodov, staviti predloge, interpelovati predsednika ali odbor, glasovati in debatovati, voliti, ter voljen biti, nadalje vporabljeni društveno knjižnico in čitalnico.

Starešinam pristojajo sicer pravice rednih članov, ne morejo pa voljeni biti v odbor.

§ 9. Vsak član more sebi pripadajoče pravice izvrševati le osebno.

§ 10. Izvzemši častne člane imajo vsi ostali člani dolžnost, redoma vplačevati določene doneske in po možnosti pospeševati društvene svrhe.

V. Društveni organi.

§ 11. Društvena organa sta odbor in občni zbor.

§ 12. Odbor sestoji iz predsednika, podpredsednika, tajnika, blagajnika, knjižničarja in arhivarja. Voli se vsako poluletje v občnem zboru po lastnoročno oddanih glasovnicah z absolutno večino.

§ 13. Delokrog posamičnim odbornikom je odkazan v društvenem poslovniku.

§ 14. Odbor je sklepčen, ako so prisotni štirje odborniki.

Odborove seje vodi predsednik oziroma podpredsednik. Da odborovi sklepi veljajo, treba absolutne večine prisotnih odbornikov (izjema § 15, lit. a). Pri enakem številu glasov odločuje predsednikov glas.

§ 15. V področje odborovo spada :

1. vsprejemanje novih članov z dvetretjinsko večino ;
2. izključevanje članov na podlagi odloka, katerega predloži društveni sod ;
3. izvrševanje sklepov občnega zbora ;
4. posvetovanje o važnih predlogih ;
5. oskrbovanje društvenega imetja ;
6. oproščevanje članov rednih doneskov ;
7. odboru je skrbeti, da se izpolnjujejo društvena pravila.

§ 16. Poslovanje odborovo pregledata koncem tečaja dva preglednika, katera se volita ad hoc z dvetretjinsko večino v zadnjem občnem zboru dotičnega tečaja, ter poročata o reviziji na prvem občnem zboru nastopnega tečaja.

§ 17. Občni zbor se skliče vsak mesec jedenkrat, v važnih slučajih tudi večkrat, in sicer na sklep odborov ali pa na zahtevanje vsaj edne tretjine vseh rednih članov. Za slučaj, da je predsednik kakor koli opoviran, namestuje ga podpredsednik.

§ 18. Občni zbor je sklepčen, ako je prisotna nadpolovična večina vseh rednih članov (izjema znači § 32). Da sklep obvelja, treba je absolutne večine oddanih glasov (izjeme § 16, § 19 št. 5 in 8, § 32). Pri enakosti glasov odloči vselej predsednik.

§ 19. V področje občnega zbora spada :

1. volitev odbora ;
2. volitev revizorjev ;
3. posvetovanje in sklepanje o stavljenih predlogih ;
4. posvetovanje in sklepanje o odborovih poročilih in računu ;
5. preosnovanje društvenih pravil z dvetretjinsko večino ;
6. občni zbor ima določevati o prispevskih družstvenikov ;
7. sklicevati društvene shode, ako se to zahteva ;
8. voliti častne člane z dvetretjinsko večino.

§ 20. O vseh drugih društvenih zadevah, ki ne spadajo ni v delokrog odbora ni v področje občnega zbora, posvetuje in sklepa se v društvenih večerih, kateri se obdržavajo vsak teden jedenkrat. Društvene večere vodi predsednik oziroma podpredsednik ali najstarejši odbornik. Da sklep velja, mora biti prisotna vsaj absolutna večina članov, katera sklepa zopet z absolutno večino. Pri enakosti glasov odloči predsednik.

VI. Društvene objave.

§ 21. Vse društvene listine in objave podpisati mora predsednik oziroma podpredsednik in tajnik.

VII. Zastopanje društva na zunaj.

§ 22. Društvo zastopa na zunaj predsednik, ako je zadržan, pa društveni podpredsednik oziroma kakšen drug reden član v to izrecno od predsednika pooblaščen.

VIII. Društveno imetje.

§ 23. Društveno imetje se deli v glavnico, v gotovino v blagajnici, v knjižnico in v inventar.

§ 24. Glavnici, koja se mora naložiti plodonosno s pupilarno sigurnostjo, pripadajo

1. vstanovnina,
2. polovica prebitka vsacega poluletja,
3. prostovoljni za glavnico darovani doneski,
4. oni zneski, katere dovoli v to svrhu občni zbor iz društvene blagajnice

§ 25. Koliko društvene glavnice se sme vporabiti za zdržavanje in pomnoženje društvene knjižnice in inventarja, določi v vsakem posameznem slučaju občni zbor.

§ 26. Društvo sme vsprejemati darove in volila, ter imeti dobrotnike, ki niso člani.

§ 27. Denar in sploh vsakoršne vrednostne predmete vsprejema v društvenem imenu tajnik proti pobotnici podpisani od njega in od predsednika, vknjiži vsprejem, ter ga izroči blagajniku oziroma knjižničarju.

IX. Društveni sod.

§ 28. Vse prepire v društvu sodi ad hoc voljen sod.

§ 29. Društveni sod sestoji iz treh članov: vsaka stranka voli jednega, občni zbor pa načelnika.

§ 30. Društveni sod razsodi z absolutno večino:

1. da se odbije tožba,
2. da se obsojenec pokara,
3. da izgubi svoj odborniški mandat,
4. da se izključi iz društva.

§ 31. V slučaju, da bi nastal prepir zastran društvenih pravil ali poslovnika, razsodi društveni sod definitivno, kako je tolmačiti preporno določilo pravil oziroma poslovnika.

X. Razdruženje društva.

§ 32. O razdruženju društva sklepa ad hoc sklican občni zbor v prisotnosti treh četrtin vseh rednih članov z dvetretjinsko večino.

§ 33. V slučaju, da se društvo razdruži, pripade društveno imetje društvu, ki se v teku treh let z istim smotrom osnuje na dunajskih velikih šolah. Ako se pa tako društvo v navedenem času ne vstanovi, pripade društveno premoženje „Katoliškemu tiskovnemu društvu v Ljubljani“.

§ 34. Da se izvrše določila § 33, skrbeti mora oni, kojega je zadnji občni zbor, ki je sklepal o razdruženju društva, v to pooblastil. Ako bi se pa to ne bilo zgodilo, skrbeti mora za to zadnji odbor.

Opomnja. Pravila so potrjena z odlokom visokega ministerstva za notranje zadeve od dne 11. julija 1894, števil. 14221.

Socijalno vprašanje.¹⁾

1. Socijalizem — verski nihilizem.

«Na verskem polju hočemo ateizem, brezboštvo».
Liebknecht v nemšk. drž. zboru 31. dec. 1881.

Socijalno vprašanje vedno silneje bije ob vrata po večini vže gnjilega poslopja, kateremu pravimo človeška družba ali, če hočete, družabni red. Stresa se ta slabotna zgradba v vseh svojih temeljih in bati se je, da se skoraj poruši v kup prahu; stresa se tako, da slišijo strahotno bobnenje celo tisti čudni modrijani, ki so še pred nedavnim časom, ako jim je kedo govoril o socijalnem vprašanju in njega vsodepolnem geslu «aut-aut», neverno zmajevali z glavo, a i pa pomilovalno pesmehovali se, češ,

¹⁾ V nekaterih člankih, ki jih namerjamo v našem listu odslej redno priobčevati pod gorenjim naslovom, bodo čislani bravci naši marsikaj, kar so vže brali v nekaterih prejšnjih letnikih «R. K.», čemur se pa zaradi celotnosti ne moremo lahko izogniti. Knjige, ki smo se jih posluževali pri spi-ovanju, so največ te-le: Cathrein S. J., Moralphilosophie; Cathrein, der Socialismus; Vogelsang, die socialen Lehren; Balmes' goldenes Büchlein III; P. Henrich, die soc. Befähigung d. Kirche; P. Lehmkuhl S. J. die sociale Noth; Th. Mayer, die Arbeiterfrage; Dr. A. Stöckl, das Christenthum; okrožnice Leona XIII.: Quod apostol. muneris, Immortale Dei, Inscrutabili Dei consilio, i. dr.; dalje razni spisi P. A. Weissa v. «L. Quartalschrift»; govori pri lanskem socijalnem kurzu in na nižev-avstr. kat. shodu na Dunaji; razni članki iz «Slovenca», «Vaterlanda» i. dr. V koliko smo rabili vse té pomožne vire bodo vedeli oni, katerim so znani; mi jih v teku spisovanja ne bomo posebej omenjali, da ne tratimo prostora po nepotrebnem. — Pripomnimo še, da jemljemo «socijalizem» v pomenu, kakor ga umevajo socijalni demokrati. —

da takega vprašanja v Evropi ni, ali da vsaj ni tako nevarno, kakor je opisujejo senzacije hlepni časnikarji!

O, da bi temu tako bilo! —

Da socialnega vprašanja ni?! Kako li je torej mogel duhoviti socijolog P. A. Weiss na Silvestrov večer l. l. v nekem društvu čuditi se, da smo v preteklem letu še srečno ušli splošnemu socialnemu polomu, kakeršen se po pravici napoveduje vže dolgo vrsto let! — Ali da to vprašanje ni tako nujno, nevarno? Čemu li so se tedaj vže skoraj vse evropske države in državnice preskrbele s takozvanim antisocialističnim, antianarhističnim zakonom? Zakaj si celo ponosna in mogočna Nemčija vže od novega leta sèm s toliko mrzlično in skoraj smešno gorečnostjo prizadeva za svoj protiprekucijski zakon! — Dà, dà: socialno vprašanje res razburja celi svet in neizprosljivo zahteva, da se mu odgovori, in sicer odgovori čim preje, brez ovinkov, določno in — popolnem povoljno. Poklicani faktorji, ki imajo dandanes vso moč in oblast v rokah, dobro vedò za tak odgovor, toda zaradi raznih ozirv se ne upajo ž njim na dan in tako v svojem trepetu iščejo pomoči in zavetja v krutih paragrafih svojih na novo skovanih zakonikov, v surovi sili, v topovih in bajonetih, in to — nota bene — koncem «s v o b o d o-ljubnega» prosvitljenega XIX. veka!

Zakaj pa je sedanje socialno vprašanje tako grozno nevarno?

Slavnoznaní msgn. d' Hulst — dasi tako bistroumea in učen mož, je vendar še pred dvema letoma na belgijskem shodu za kat. socialno politiko izrekel mnenje, da je današnji mejnarodni socializem zgolj in izključno e k o a o m i č n a stranka, katera sicer močno sega tudi v politiko, drugači pa nikakor ni tako strahovito nevarna, kakor se sploh govori. Gotovo; ako bi se socializem boril le za preosnovo današnjih skrajno neugodnih gospodarstvenih razmer, ako bi težnje njezòve merile edino le na zboljšanje gmotnega stanja delavskih, rokodelskih in obrtnijskih stanov, tedaj hi se zaradi socialnega vprašanja pač ne tresel celi svet, mnenje d' Hulstovo bi bilo osnovano in opravičeno, kar pa v resnici ni! Res je sicer, da so socialisti sami še pred nedavnimi leti skušali in deloma še dandanes skušajo slepiti kratkovidni svet s hinavskimi trditvami, da njim gre le za preosnovo v gospodarskem oziru, da so jih le neznosne gmotne razmere izzvale na svetovno pozorišče -- a t e m u n i t a k o. Res je, da socialisti mnogo besedičijo tudi o gospodarstvenih vprašanjih, vendar jim je to v obče le nekako agitacijsko sredstvo, s katerim množé in širijo nezadovoljnost mej ljudstvom in dražijo njega domišljijo, popisovaje mu mikavne, krasne razmere, ki morajo nastopiti, kakor hitro se nove ideje vresničijo po celem svetu. Ta pesek v oči nerazsodne množice ni bil brez velikanskih vspenov: socializem sme sè zadovoljstvom, ponosom in obilnimi nadami šteti nepregledne vrste svojih zvestih pristašev, četudi premnogim izmej

njih še danes ni jasna prava namera vsega viharnega gibanja, kateremu so se pridružili, zapeljani od brezvestnih agitatorjev in lujskačev.

Torej gospodarska vprašanja v socializmu so le postranska, nebitvena reč. V resnici mu je zadnji in najpoglavitiši cilj: a t e i z e m, popolno uničenje krščanske vere, iztrebljenje zadnjih sledov verskega življenja. Tega cilja socialisti nikedar ne pusté izpred oči. S početka so iz umljivih razlogov bolj varno, previdno hiteli za njim; razodevali so ga k večjemu sè zastarelo frazo: «vera je zasebna reč». V najnovejših časih pa nastopajo očitneje, predrzneje. Tako je znani Vogt na nekem shodu v Berlinu l. 1891. predlagal, naj se točka «vera je zasebna reč» iz socialističnega programa izloči ter nadomesti z naslednjo: Od uradnikov t. j. pred vsem od poslancev socialistične stranke se z a h t e v a, da se odpovedó vsaki veri v dogme in sploh vsakemu verstvu ter se postavijo na stališče napredujočega razuma in znanosti; od vsakega pristaša stranke pa se to n u j n o ž e l i. In zloglasni badenski socialista-bogatajec dr. Rüdrt je na shodu v Halle l. 1890 stavil predlog: Socijalno demokratična delavska stranka sicer ne napada verskega prepričanja svojih posameznih privržencev, vsaj neposredno ne; vendar stoji kot revolucijska (!) stranka tudi v verskem oziru na tleh svobodnega znanstvenega raziskovanja. Vsled tega zametuje načelno vsako vero v dogme kot vir duhovnega hlapčevstva in kot največo zapreko v emancipacijskem boji sedanjega proletarijata ter pobija vsako cerkev, katera se z dogmatično verskega stališča protivi socialnemu in političnemu osvobojenju delavskih stanov. To pa je seveda — kakor poudarja J. Stera v svoji knjigi «Religion der Zukunft» — vsaka cerkev, ne samo katoliška, mariveč tudi protestantska, dasiravno se le-tá vedno očitneje otresa vseh dogmatičnih spon in kaj pridno pripravlja pot brezverskemu socializmu. Celó od židovstva ne pričakuje Stern nič prida za svojo stranko, ker je monoteizem v njem bajé tako globoko vkoreninjen, da bi ne bilo možno preobraziti ga v «edinozveličavno» socialistično vero: v monizem ali panteizem.

Zakaj da ravno monizem, ki je po svojem bistvu povsem podoben panteizmu in pelhá človeka v goli ateizem in materijalizem — torej zakaj ravno to «verstvo» najbolj ugaja današnjemu socializmu, pač ni tožko razvideti. Po panteističnem monizmu ali monističnem panteizmu, naj je lice njegovo na videz še tako nedolžno, se uničuje vsaka pozitivna vera in cerkev ter tako spodkopavajo tlá obstoječemu, na principih pozitivnega krščanstva vtemeljenemu državnemu in družabnemu redu, kateremu so socialisti prisegli smrtno sovraštvo. Avtoritetnega načela, po katerem se ima človek in družba pokoriti Božji in od Boga postavljeni cerkveni in svetni oblasti, tega, le v krščanstvu vtrjenega načela, monizem ali panteizem ne dopušča, zakaj po njegovih nau-

kih so vsi ljudje kot pojav istega vesoljnega božanstva mej seboj popolnem enaki. Ljudska volja je volja Božja, absolutno neodvisna, je vir in najvišji izraz vsega prava in oblasti — upor proti državi in cerkveni oblasti je torej dovoljen, načelno popolnem opravičen! —

Dolgo se je socializem zaman oziral na vse strani, kje bi dobil zanesljivih zaveznikov svojim filozofičnim blodnjam in verskemu nihilizmu. Slednjič jih je vendar našel v pristaših «svobodnoverskih občin», katere se vedno bolj množé v protestantskih nemških deželah; z njimi upa doseči polagoma nekako sporazumljive. Na XIV. zveznem shodu teh ločin se je mnogo razpravljalo o njih razmerji sè socializmom in pridigar (!) Scholl je izjavil, da imata socialistično in svobodno versko gibanje ravno isti skupni cilj! —

Za dosego tega cilja, namreč razkristijanjenja človeške družbe in kar je s tem v zvezi, se dela na socialistični strani z nevtrudljivo marljivostjo in priznanja vredno spretnostjo. L. 1880 je «Socialdemokrat», izhajajoč v Cirihi, pisal to-le: «Ker je kritikanje državnih in družbenih razmer v Nemčiji sedaj oteženo, razširjanje ateističnih idej pa brez vsakih zaprek. zato je naj se vsak «tovarš», kateremu so roke sicer zvezane, vsaj toliko potruditi, da razširja brezbožne in naravoznanstvene, vzlasti darvinistične spise in nazore!» Ta poziv ni bil glas vpijočega v puščavi. Zgoraj imenovani apostelj današnjega socializma J. Stern — da drugih ne omenimo — je v malo letih izdal celo vrsto manjših, poljudno pisanih brošuric, v katerih se z najrazličnejših strani javlja vedno isti namen. In da se ne pridiguje gluhim ušesom, spridučejo mnogi natisi teh in podobnih spisov.¹⁾ Cena jim je večinoma majhna, neznatna. «Za 10 kr. se lahko seznaniš z Darwinovo teorijo in preveriš, da je človek res iz opice; za 6 kr. se naučiš «zgodovinsko» dokazane gnjusobe papežev in škofov; za droben groš se prepričaš da kat. cerkev ljudstvo samo preslepja in vara; za par soldov uvidiš, da je jedino socialna demokracija prava rešiteljica delavskemu ljudstvu». («Slovenec» št. 241, l. 1894) i. t. d.

Še veliko radikalniše nego na Nemškem in drugod, težé so-

¹⁾ Poleg ogromnega števila lastnih časopisov se v socialističnih krogih s pravo slastjo beró posebno te-le peklensko-brezbožne knjige: Lommel, Jesus von Nazareth; Heigl, Spaziergänge eines Atheisten (5. natis); Dodel-Port, Moses oder Darwin?; Corvin, der Pfaffenspiegel (7. n.); Spisi Sternovi: die Religion der Zukunft (3. n.), Einfluss der social. Zustände auf alle Zweige des Kulturlebens (2. n.), Thesen über den Socialismus (4. n.), Halbes und ganzes Freidenkerthum (3. n.), Philosophie Spinoza's; Aveling, die Darwin'sche Theorie; Köhler, Weltschöpfung u. Weltuntergang; Bloss, die franz. Revolution; Lissagaray, Geschichte der Commune von 1871; Langkavel, der Mensch u. seine Rassen; Dulk, der Irrgang des Lebens Jesu; Lommel, Joh. Huss; Engels, der Ursprung der Familie; Nathalie Liebkecht, die wahrhaftige Geschichte des Josua Davidsohn; Dietzgen, die Religion der Socialdemokratie; mnogi spisi Bebela, Liebkecht-a, i. t. d.

socijalisti v razdrti Franciji za svojim ciljem. Le-ti razširjajo svoje ideje ne samo potom časopisja in slovstva, mariveč tudi neposredno potom ustnega «podučevanja». V Parizu so si osnovali v «Maison du Peuple» (ljudska hiša) posebno šolo, v katero morajo vsled izrečne pogodbe vsi socijalistični poslanci, občinski svetovalci in sploh vsi somišljeniki francoskega socijalizma pošiljati svoje otroke obojega spola, da prejmejo «državljski krst» in se podučujejo v bogatajstvu! Začetek je bil — kakor v vsaki drugi reči — zelo težak: celo odraslim sinovom in hčeram socijalističnih starišev so se erdečila lica, ko so poslušali neznanke ostudnosti, bogokletstva i. t. d. iz ust brezverskih poslancev-učiteljev; sedaj pa so prvotne težavnosti bajé vže premagane, posebno odkar so se uvedle posebne zabave, katerih se mlade niči in deklice vdeležujejo skupno in prejemajo darila v podobi najbrezbožniših knjig i. t. d. Oh, pregrozno je vse to satansko početje, da bi je motrili še dalje! —

Pri vsem svojem pogubnem delu pa umejo socijalistični vodje, vzlasti pisatelji in agitatorji, kakor: Bebel, Liebknecht, Stern i dr., vzbujati duhovno prevzetijo in učenostno domišljavost, katere želo se nikjer preje in globokeje ne zasadi, kakor v srca nemokane množice. Mi — tako se hvalisajo — stojimo na vrhuncu duševnega gibanja sedanjega časa, v naši posesti je vsa znanost; mi smo dediči vsega duševnega napredka preteklih časov do današnjih dni. Mi govorimo v imenu vede! Kedor hoče zatreti socijalizem, ta mora poprej znanost spraviti sè sveta. Dokler ne zapustimo stališča moderne vede, tako dolgo smo nepremagljivi! i. t. d.

Tako se torej v imenu svobodne znanosti zagotavlja, da ni nobene vere, da vlada mej znanostjo in vero nespravljivo nasprotstvo, da je versko svetovno naziranje vže davno znanstveno ovrženo (Stern, Halbes u ganzes Freidenkerthum). V imenu znanosti in prosvete je v «Delavcu» (15. avg. 1894) napisala drzna slovenska roka — seveda okorno po nemškem izvorniku — te-le bogokletne besede: «Kar je veda pripomogla v uničenje Boga — v podjarmljenju narave, v rasvrstitvi skladov, vse posledice, katere so protivne verskim čutom, da jih odstranijo — vse to je živo v delavstvu in se ne dá več uničiti.» V imenu vede in omike je prejšnji mesec v francozki zbornici izustil socijalistični poslanec Jaures to-le strašno blasfemijo: «Pred vsem se mora razširjati misel, da ni nobene stalne resnice, da nobena oblast, noben verski nauk ne more omesti večnega prizadevanja, večnega raziskavanja človeškega rodu. Če bi se Bog sam pokazal ljudstvu v čutni obliki, bi bila prva človekova dolžnost, odpovedati mu pokorščino in imeti ga kot sebi enakega, s katerim se razgovarja, ne pa kot gospodarja, katerega uboga». (Glasnik, št. 9, 1895). V imenu znanosti se uči, da se namen «vere» doseže le po kultu materije, da je kultivirana človeška družba najvišje bitje, v katero

veruje socializem; da vse upanje socialistov sloni na socialno-demokratski preobrazbi človeštva i. t. d., da humaniteta zadostno namestuje vero, da v ekonomični vkupnosti časté socialisti odrešenika, ki jih bode izvestno osvobodil sedanjega telesnega zlega i. t. d. (Dietzgen, Religion der Sozialdemokratie).

Da pa se taki in enaki brezbožni nauki globokeje vtisnejo v spomin preprostega ljudstva in takorekoč zajedó v kri in meso, mu jih socializem podaje tudi v verzih, poklanja mu jih v podobici «socialno-demokratske pesmarice», katere se nesrečneži kaj pridno poslužujejo o delopustu, pri skupnih snodih, ob dnevih Gospodovih — v sramotenje in besno zasramovanje sv. vere. Koliko pekleaskih psovk na Boga in njegovo previdnost, na najsvetejše skrivnosti krščanstva, na naredbe sv. cerkve, na kat. duhovništvo i. t. d. je nakopičenih v teh pesmih, to je — grozno, in čuditi se moramo po pravici, da ni Bog vže davno v pekel tresčil požvinjeni socialistični zarod!

Tako smo v kratkih potezah označili jedro in pravi namen današnjega mejnarodnega socializma: On hoče sè skrajno predrznostjo zatreti zadnje ostanke današnjega verskega in нравstvenega ¹⁾ krščanskega življenja in sicer zatreti jih do cela in p o v s o d, vzlasti pa — in to je poglobitna reč — mej delavskimi stanovi, v nižjem ljudstvu. To poslednje spopolnuje bistvo socializma in mu nadeva znak, po katerem se razločuje od drugih gibanj té vrste. Prostožidarstvo — meni Dietzgen — je preveč polovičarska, prepovršna reč, ker ne napada dovolj odločno krščanskega svetovnega naziranja in išče somišljenikov le v višjih krogih. Prostomisljaška društva bi po mnenju J. Sterna bila nekoliko pripravniša za socialistične načrte, da bi le bolj drzno in stanovitno hodila svojo pot. Monizem — to bodi občna vera prihodnosti; za njo naj nevstrašeno delajo vsi, kateri si hočejo nakloniti prijaznost oblastnega socializma (P. Weiss).

Toda dovolj. Kedo naj bi vže iz teh drobnih vrstic ne sprevidel, da si je novodobni socializem napisal na svoj prapor vse druge reči, kakor so tiste, s katerimi vže toliko let slepi preproste duše! Socializem je najhujša nevarnost za obstoj krščanske vere, нравnosti in omike. Doslej se je nevera šopirila skoraj izključno le v višjih stanovih naše družbe — nižje stopiti se ni drznila in tudi navlašé ni hotela, ker nje razširjalci so dobro vedeli, da bode konec tudi njihovemu razkošju, vživanju in gospodstvu, ako nižji slojevi vsprejmó njih pogubne verske in нравstvene nazore. Zatorej so želeli sami, da preprosti ljud kolikor moči malo izvé o njih načelih, ker so se drugači po pravici bali, da se bode ves družabni red, ves svet porušil v prah. Toda neprevidni, nestrpni, vročekrvni agitatorji in rovarji so skrivnost izdali in tako

¹⁾ O naravnstvenih načelih socializma spregovorimo pozneje.

nam je sedaj resno računati z mogočno, drzno, žilavo in popolnem brezversko stranko, ki ima ravno v nižjih slojevih ljudstva, v nesrečnih delavskih stanovih, najzanesljivišo zaslombo. Tu tiči nepojmljiva nevarnost mejuarodnega socijalizma! —

2. Vzroki socijalizma.

«Wir glauben, dass man mit vollem Recht den Socialismus den zwar missrathenen aber legitimen Sohn des Liberalismus nennen kann und muss, auch wenn sich der Liberalismus noch so sehr dieser Vaterschaft schämt.»

V. Cathrein S. I., der Socialismus, 1892.

Kje nam je iskati virov in vzrokov današnjemu socijalizmu? Nekedaj se je kaj rado odgovarjalo na to vprašanje z besedami: Zalostno, neznosno gmotno stanje naših delavskih stanov je edini vzrok sedanjim socijalnim nemir in zmešnjavam. A malo jih je dandanes, ki bi se zadovoljili s takim presplošnim in preplitvim odgovorom. Glasoviti grof A. de Muu je l. 1885 rekel v Freiburgu: «Tudi v prejšnjih stoletjih je bilo brez dvojbe mnogo bede, lakote in stiske; gotovo je bilo tudi obilo trpljenja, toda kar je v naši dobi popolnem novo, je to, da v naših socijalnih razmerah Bog nič več ne velja, da ljudje nobenega drugega voditelja ne poznajo, kakor svoje koristni in strasti. Tega v prejšnjih časih ni bilo» — Da, odpad od Boga in njegove večne postave pa divje drvenje za lastnimi koristmi in strastmi, torej brezboštvo pa skrajna sebičnost in pohlepnost so najpoglavitiši vzroki vse družabne bede sedanjih dni. Socijalizem je — da govorimo s K. Vogtom — postavil Boga za vrata; osnovati hoče novo družbo, zgraditi novo državo brez Boga in brez vere: najvišje bitje ji ima biti prosvitljeni človeški razum, nje vodilo pa ono, katero je vže rimski paganski pesnik Horacij (Epist. I, 53) izrazil z besedami:

O cives, cives, quaerenda pecunia primum est,
Virtus post nummos.

Ker se je družba odpovedala Bogu, je izgubila tudi avtoriteto in trdnost. Ker o veri noče vedeti, ničesar o naukih, katere oznanja, ničesar o čednostih, h katerim spodbuja in navdušuje, zatorej ni čuda, da se v praznih, Bogu, veri in nravnosti odtujenih srcih vedno silneje oglašajo pohlepnost po vživanju zemeljskih dobrot in da vsled poslednje vedno huje narašča revščina, beda in splošnja nezadovoljnost.

A kako li je moglo priti tako daleč? Kedo je največ zakrivil té prežalostne prikazni?

Izmej mnogih katoliških pa tudi nekatoliških socijologov odgovarja na to vprašanje sloveči jezuit P. Cathrein, čigar besede smo postavili na čelo pričujočemu odstavku: **Socijalizem je sin modernega — liberalizma. Je-li to res? — Poglejmo.**

Človeštvo vodijo, ideje. Toda ideje, kakeršne liberalizem oznanja vže celo stoletje, so silno nevarne in naravnost pogubne za razvoj in obstoj družabnega življenja. Kedo naj bi bil v stanu zatreti ali le brzdati strasti takih ljudi, kateri kaj vedo o logiki in po logičnih zakonih izvajajo iz onih idej neizogibne posledice! In nikar ne tajimo, kar se tajiti ne dà: Znanstveni vtemeljitelji kakor tudi voditelji današnjega socijalnega ali bolje: socijalističnega gibanja so po veliki večini zelo spretni, bistroumni in vsestransko akademično izobraženi možje, katerim logika ni španska vas; množica pa, katero vodijo, tudi ni tako neumna, da bi ne umela naukov, katere ji oznanjujejo kot vseskozi potrebne posledice liberalnih načel; saj ljudstvo — je dejal nekedaj znani rovar in demokrat Fel. Pyat — je izvrsten mislitelj, ki vs kedar do skrajnosti izvaja konečne zaključke. Ravno v tem pa tiči vsa silna moč mejnarodne socijalne demokracije.

A sedaj izprašajmo liberalizmu kosmato vest, vsaj na kratko. Da pa se pri tem ne posebno prijetnem opravilu ne pomudimo predolgo, pozvedimo poprej, odkod ta vže postarni malo-pridnež izhaja, kedo so voditelji njegovi? Saj jabelko v obče ne pade daleč od drevesa

Ko se je nesrečni Luter v 16. stoletji uprl proti rimsko-katoliški cerkvi in nje avktoriteti ter ji cele narode iztrgal iz naročja, je na ta način na stežaj odprl vrata vsem krščanstvu sovražnim silam in brezozirno podrl vse, kar je sv. cerkev s tisočletnim trudom lepega, koristnega in veličastnega zgradila v zahodnih deželah evropskih. V filozofijo je širil uporni protikrščanski duh, katerega se je polagoma napojila malone vsa družba, najprej višji stanovi, potem pa posredno še nižje vrste ljudstva. Vsled najvišjega odloka raznih filozofičnih sistemov XVI. in XVII. stoletja se je Bog moral umakniti iz sveta; vera se je ločila od življenja, pravnost od vede, pravo od dejanstvenosti. Proglasila se je absolutna svoboda, vsled katere se je družba otresla vseh božjih in pravstvenih zakonov ter delala vse le po lastni razumnosti, po svojem nagnjenji. Višje oblasti priznavati ni smela ne v mišljenji ne v delovanji. To je bilo najvišje načelo tega liberalizma. Seveda je bila ona svoboda najnesramniša laž. Ljudstvo je bilo sicer «rešeno jarma» božjih in cerkvenih zapovedi, človek sam je bil postavljen na prestol pregnanega Boga, volja narodova — je dejala filozofija — je volja božja, toda kaj, ko je ista filozofija (Hobbes, Spinoza i. dr.) pahala ljud v najsramotnišo odvisnost od državne oblasti, od državnega absolutizma! — Prišel se je odločen odpor. Ljudstvo, oropano sv. vere, ža-

ljeno v svojem svobodoljubji, hujskano od enciklopedistične filozofije, se je uprlo in vprizorilo grozopolne krvave dogodke v veliki re. oblici i francoski, zahtevajoč svoja «človeška prava»: svobodo, enakopravnost, pobratimstvo!

Iz tega je razvidno, da sta si reformacija in revolucija t. j. upor proti cerkveni avtoriteti pa upor proti državni oblasti v najtesniši — ker narurni — dotiki. In iz t é nesrečne zveze se je porodil moderni liberalizem, ki je v vsem popolnem podoben staremu, v M. Lutra in tedanje protikrščanske filozofije naukih vtemeljenemu liberalizmu, le da je še toliko ostudniši, v kolikor je podedoval tudi lastnosti svoje brezbožne matere-revolucije. — Novodobni liberalizem sam na sebi ni kak teoretično opredeljen sistem novih naukov, ampak njegovo bistvo se kaže v praktičnem vporabljanji protiverskih filozofičnih doktrin prejšnjih dveh, treh stoletij. Vse, kar učé razni modroslovski sistemi od reformacije sém, kar pridiguje racijonalizem, naturalizem, deizem, panteizem, ateizem in materijalizem, vse to je nedotakljiva last moderuega liberalizma. Priznavati pa mu moramo čudovito prekanjenost in spretnost v izbirauiji ogromnega gradiva, iz katerega jemlje vselej le to, kar njegovim nakanam najbolj služi ter je za slepljenje ljudstva — brez očitnega pohujšanja — najbolj primerno. Seveda ga pri tem izbirauiji hudo motijo novejši filozofi, ki so se porodili v njegovem lastnem naročji in so pouosai na to, da se prištevaajo — liberalnim.

Velikanski in vsodepolni prevrat, ki ga je povzročil liberalizem na verskem, narodno gospodarskem in socijalno-političnem polju, je ob kratkem ta le:

1. V verskem oziru je liberalizem v imenu «svobodne vede» in «omike» proglasil odpad od krščanstva in njega nositeljice sv. cerkve za največji «napredek!» Sè silo, za kakeršno je v zgodovini težko najti podobnega zgleda, je izgnal Boga iz zasebnega in javnega življenja, uničil vpliv razodete vere na pesameznika, družbo in državo. Kot srdit sovražnik vsega nadnaravnega je liberalizem pridigoval le narurno vero, katera se po njegovih mislih istoveti z npravnostjo. Čeznarurno razodetje mu je prazna pravljica. Kaj se Bog briga za ta revni svet! Vstvaril ga je pač, a potem se za vselej umaknil v svoje skrivnostne nebeške višine ter človeštvo in naravo prepustil slepi vsodi, češ: razvijaj se, hodi svoja pota kakorkoli! Molitev in kar je podobnega, je seveda čisto odevč, ker stvari imajo svoj narurni tek brez Boga, brez vodilne previdnosti njegove. — Toda samo pri tem ni ostalo. Liberalni principi proti-krščanskega racijonalizma, naturalizma in deizma so naglo našli vhod zlasti v v.šje kroge. Razmerje mej Bogom in človekom se je polagoma popolnem razdrlo in krščanstvu odtujeni duh človekov se je brez daljših pomislikov z vso strastjo pogreznil v globine golega ateizma, kateri se mu je v podobi idealističnega panteizma laskal z najnedolžnim licem: «pra-

vega, očiščenega» krščanstva, v podobi podlega materijalizma pa ga vabil k razuzdanemu naslajanju in razkošnemu uživanju vseh zemeljskih dobrot. In ravno materijalistično naziranje se dandanes pod varnim zavetjem liberalizma razširja z grozno naglostjo povsod; proslavlja se sè živo in pisano besedo: proslavlja na višjih in srednjih šolah, v slovtvu in vedi, v umetnosti in politiki — s kratka: v vseh strokah človeškega življenja. Kruto njegovo gospodstvo se kaže zlasti v dobro prevdarjenem, sistematičnem zapeljevanji odrasle mladine k razuzdanosti in uživanju, v okuževanju ljudstva z najpodlišimi spisi, predstavami in veseliciami. Z vsemi sredstvi si išče gazu do najširših vrst občinstva — namenu je: z vleči človeka v blato, v snov, da se v njej zaduši vse njegovo duševno življenje, da se zbrše z njega — podoba božja! Obožava se materijalizem in njega neizogibni sodrug epikureizem več ali manj povsod, zlasti pa na Nemškem, in sicer z isto surovostjo in istim cinizmom, ko nekedaj ob epikurejski dobi na Grškem in v prejšnjem stoletji ob času Ludovika XV. na Francoskem. In novo paganstvo se brezpogojno klanja njegovemu jarmu. Odtod vse frivolno zasmehovanje krščanskih moralnih zakonov, odtod vsa neznanska pravstvena sprijenost, ki se v vsej svoji nagoti javlja dandanes zgoraj in -- spodaj.

In — spodaj. Prebritka resnica! A do tega je moralo priti, če tudi — kakor smo vže rekli — zoper voljo nesramnega liberalizma. Zgledi vlečejo. Z višjih in srednjih šol pošilja liberalizem leto za letom mej ljudstvo lepo število mladih mož, ki so se našrkali na šolskih klopah liberalnih protikrščanskih, brezbožnih idej in v strahovito pohujševanje nižjih stavov praktično izvršujejo to, česar so se naučili od brezverskih profesorjev. — Dekalog se je malone popolnem odpravil iz politike, zatorej je izgubil svojo veljavo tudi v družabnem življenju . . . Vnebovpijoča krivica, katero je moderni liberalizem storil neumrjoči duši krščanskega ljudstva, je izzvala grozno maščevanje v podobi današnje socijalne demokracije. Oblastni liberalni preroki so sejali veter, sedaj žanjejo — vihar! Praktičnega izvajanja svojih pogubnih načel so se sicer vedno varovali ti strahopetni junaki, a ljudstvo, vzlasti pozabljeno, od liberalizma teptano delavska ljudstvo, se je hlastno napojilo njihovih nazorov, le-ti so mu prešli v kri in — dejanje. In sedaj, ko vidi liberalizem, kako košne sadove obrajajo njegovi nauki, bi rad zatžbil svoj ostudni zarod — toda zaman: Lassalle, Marks, Engels, Bebel, Liebknecht in mnogi drugi socijalistični vodje so čestokrat izpovedali na vsa usta: Mi smo učenci liberalnih modrijanov; mi hočemo le v življenju izvesti to, kar vi učite v filozofiji, v šolah i. t. d. Kri smo od vaše krvi, meso od vašega mesa; kar hočete vi doseči le na polovico, polagoma in prikrito, to hočemo mi do cela, čimpreje in — če treba — sè silo! . . .

Filozofijo si je socijalizem izposodil od liberalizma; brskal

je mej raznimi njegovimi doktrinami tako dolgo, da je našel primernih svojim načrtom. V verskem oziru mu najbolj ugaja ateizem, zlasti njegov podli polubrat materijalizem. Zaradi raznih ozirov na kolikor toliko še krščansko množico, katero lové v svoje mreže, si socialisti sicer radi nadevajo krinkopanteističnega monizma, a razložek mej poslednjim pa mej ateističnim materijalizmom tiči prav za prav le v imeuu, v stvari sami ne; saj stvarno je pač eno in isto, naj se materija obožava ali pa Bog potiska v materijo. In res — Hegel, ta dika liberalnih filozof-panteistov, ki je v svoji šoli vzgojil Marksa in Engelsa ter tudi sicer steril socializmu mnogo neprecenljivih vslug, ne ugaja povsem novejšim socializmom, ker jim je v svoji verski teorii preodločen idealist in ker navzlic vsem zmotam in blodnjam vendar še pripoznava neko «absolutno resnico.» S tem večo slastjo se je oklenil socializem liberalnih materijalističnih korifejev: Feuerbacha, Vogta, D. Straussa, Darvina, Spencerja, Schopenhauerja, Büchnerja i. t. d., ki učé, da nadsvetnega, osebnega Boga ni, ni previdnosti Božje; da ni duhovne, neumrljive duše, ni bistvenega razložka mej živaljo in človekom. Strasti človekove so potrebne, nepokončljive: nikar jih zatirati! Največa dobrota za človeka je vživanje zemeljskih darov, pred vsem naslajanje mesa — to je tudi najvišja naloga človeškega razuma, to edini cilj nazemeljskega življenja. Prostost volje je — bedarija, večno posmrtno življenje — prazna bajka! I. t. d. Z brezverstvom vštric gré v socialističnih krogih — nrvstveni nihilizem. Naravno. Ako ni Boga in večnosti — in liberalna svobodna veda je «dokazala,» da so to le strašila črne klerikalne garde — torej če ni večnega Sodnika in kazni, zakaj naj bi posvetno vživanje bilo le privileg liberalne meščanske gospode?!

Toda vživanje je mogoče le tam, kjer so v to potrebna sredstva na razpolago. Množice pa, ki se zbirajo pod praporom današnjega socializma, pripadajo po ogromni večini onim stanovom, kateri dostikrat nimajo niti najpotrebnišega za vsakdanje bomo življenje, nikar da bi si mogli vstvariti zemeljska nebesa, ki so po liberalnem materijalističnem nauku edini smoter človeškega življenja! Kako torej vresničiti to najvišje načelo brezverskega liberalizma? Socializem ni v zadregi: na ta brezbožni princip je vtemeljil eno svojih najpoglavitniših zahtev: **Prenohati mora vsa «nenaravna» razlika mej reveži in bogatini; prenoviti se mora družabni red tako, da bodo mogli vsi ljudje enako vživati sedanji svet in njega mnogovrstne prijetnosti.** To tirja logika — seveda z liberalnega stališča — z neizprosno silo. Ali je to pravično, da mora devetdeset odstotkov ljudi trpinov stradati zato, da more veseliti se in razkošno vživati deset odstotkov kapitalistov? —

2. A to še ni vse. Liberalizem se ni zadovoljil le s tem, da

je sè svetoskrunsko roko zbrisal družbi znamenje krščanstva s čela ter zatajivši Boga in večno posmrtno življenje proglasil vživanje zemeljskih dobrot za najvišji smoter človeštva — on ima še tudi z drugih strani grozno odgovornost za vse današnje socialno gorje V mislih imamo pred vsem njegove silne grehe na narodno-gospodarskem polji. Nekaterih hočemo omeniti v nasledujem.

Glavni zastopniki gospodarskega liberalizma so : A. Smith, D. Ricardo, J. B. Say, Malthus, Fr. Bastiat, J. Stuart Mill. In kaj učè ti modrijani?

Najvišje izmej temeljnih načel njih gospodarstvene teorije se glasi : Egoizem t. j. sebičnost ali dobičkarija bodi naravnopravna in jedino vpravičena vrejevalka vseh družabnih razmer; in da ta naravnost protikrščanski princip obvelja mu ima v podporo biti absolutna, neomejena svoboda v vseh strokah narodno-gospodarskega življenja : v trgovini in obrtniji, v delavskih pogodbah, v preseljevanju i. t. d. Vže samo to načelo gospodarskega liberalizma je moralo razcepiti vso družbo v tri skupine, ki so si druga drugi skrajno nasprotnè. — K prvi skupini pripadajo takozvani spekulantje, ki se v strastnem tekmovanji borijo mej seboj na življenje in smrt. Velikanski tehniški napredki zadnjih 120 let, vedno bolj napredujoče zboljševanje prometnih sredstev, železnice, parobredi, brzojavi, telefoni, izvrstne in cenene poštnè naprave — vse to močno povspešuje ono divjo konkurenco, katera je naravna posledica zgoraj omenjenega liberalno-gospodarstvenega principa. Očividno pa je, da se more v takošen tekmovalen boj spuščati le tisti, ki ima velik kapital in še večji kredit; ki ima potrebne raznovrstne stroje, v tehniki in trgovini temeljito izobražene uradnike, za svoje podjetje pridobljeno, podkupljeno časopisje in druge take pomočke. A malokedo premore vse to, zato rej se krog spekulantov-konkurentov manjša od dnè do dnè. — V drugo skupino štejemo primeroma majhino število kapitalistov, ki so si potom neomejeno-svobodne konkurence nakopičili ogromno bogastvo in ali še dalje opravljajo isti umazani posel ali pa si kot brezvestni oderuhi polnijo svoje nenasitljive žepè. Pod krutim gospodstvom kapitalizma vzdihujejo in ječè vsi drugi sloji, ki si na gospodarskem polji iščejo sreče in blagostanja. V konkurenčnem boji, katerega on vodi, so podlegli ne samo manjši podjetniki, ampak tudi večji, kateri, dasi so jim bila na sazpolago obilna, izborna sredstva, so vender vže po kratki poskušnji z velikanskimi izgubami morali umakniti se za vselej ali pa celò pridružiti se — tretji skupini, na katero se zanesljivo opira današnji socializem. V mislih imamo orjaško četo vsled brezsrčnega kapitalizma ubožanih, od njega do cela podjarmljenih delavskih stanov, obrtnikov, rokodelcev i. t. d. Vsoda teh nemaničev-proletarcev je v resnici bitka, prežalostna!

Na vesti jo ima oblastni liberalizem. To je razvidno vže iz doslej povedanega, a v trdniši dokaz hočemo dostaviti še nekoliko besedi. Po liberalnem gospodarstvenem sistemu se ima kakor cena vseh drugih reči tako tudi vrednost človeškega dela določevati le po osebnih razmerah pogodbo sklepajočih t. j. na eni strani se ima vpoštovati beda in sila delavca, ki se v delo ponuja, na drugi pa potreba in — spekulacija podjetnika-delodajalca. To je torej ono svobodno (!) sklepanje delavskih pogodb, s katerim je liberalizem vt temeljil in opravičil vnebovpjjoče i z s e s a v a n j e in zatiranje delavskega stanu sè strani kapitalističnih spekulantov! Ali ne? Delavec mora svojo delavno moč t. j. samega sebe ponujati kot nekako blago; delodajalec si jo kupi, kupi seveda s tem manjšim plačilom, čim več ponudeb se zgledi, ker sebičnost, spekulacija mu ne dopušča ozirati se na revščino in potrebo delavčevu — pravičnosti in ljubezni ne pozna kremenito trdo srce kapitalističnega vampirja. Ako pa se drzne nesrečni trpiti z opravičeno pritožbo na dan, tedaj ga perfidni liberalizem zavrne z najnesramnišim cinizmom, češ: Svoboden si! Če nisi zadovoljen s plačilom, ki ti je ponujam, pojdi, poišči si boljšega! Da, pojdi in izbiraj si svobodno — če moreš! Ker pa revež brez vsakdanje plače živeti ni v stanu in ker ga tudi drugod zavračajo z isto porogljivostjo, zatorej nesrečnežu ne preostaje drugega, kakor na podlagi te «zlate svobode» prodajati svoje moči, svoj počitek, zdravje in — življenje; odločiti se mu je le za to: hoče li sè svojo družino vred poginiti lakote nagloma ali le polagoma, počasi? Grozovita alternativa! To «svobodno» pogajanje je najprej moža, a za njim tudi ženo in otroke njegove potisnilo v tvornice; z njihovimi krvavimi žulji se masti brezvestni podjetnik, ki sè sramotnimi krajcarji plačuje svoje — bele sužnje!

To je torej tretja skupina od liberalizma razbite, razdrobljene, atomizirane človeške družbe — pozabljeni, teptani «četrti» stan, če se delavci sploh še smejo imenovati «stan». Delavec kot ud državljske družbe je popolnem osamljen, sam za-se gola ničla brez pomena in moči, brez političnih in socialnih pravic. Le še v celi skupini z njegovimi vrstniki v tvornici, v službi kapitalizma mu vsemogočni liberalizem pripisuje nekako, seveda le navidezno veljavo in to pač samo zato, da ga gotoveje tšči v železnih okovih novodobnega robstva. Na to meri ves liberalni evangelij. Kazne svoboščine, ki jih oznanja vže celo stoletje, kakor svobodna konkurenca, obrtna in trgovska svoboda, svoboda odušstva in zadolževanja, svoboda preseljevanja, razkosavanja zemljišč, svoboda dela v obče in nedeljskega dela pa dela otrok in ženskih oseb posebej, svoboda v sklepanju delavskih pogodb i. t. d. — kaj li so vse té in podobne svoboščine drugega, nego izsesavanje delavskega stanú po kapitalizmu, vtrjevanje nadvlade kapitalistične buržoazije?! — Liberalizem je torej le «gorenjim

deset tisočem» pomagal do neomejenega gospodstva, popolnem pa pomandral širne vrste delavskega ljudstva, kateremu je v svoji «milosti» prepustil vso težo in trdobo dela — v korist velikega kapitala. In nesrečni delavci v tvornicah — kedo bi se čutil? — opravljajo svoj od liberalizma onečaščen posel brez veselja, mehanično, topo, kakor bi hoteli v ropotu in siču orjaških strojev zadušiti spomin na žalostno sedanost ali misel na negotovo prihodnost. In če se vzdramijo iz svoje ravnodušnosti, tedaj jim vskipeva kri v prsih in celemu svetu prisegajo maščevanje. Strast in ogenj osvete sršita iz njihovega divjega pogleda. —

Da na kratko povemo: Narodno-gospodarski liberalizem ni storil prav za prav nič drugega, kakor vporabil nauk materijalizma na delavno človeštvo. Kakor se namreč po tem nauku vse bitje razkraja v tvarnske atome, ki se potem zopet združijo, tako naj se zgodi z delavskimi stanovi — to je najgloblji in vse razlagajoči princip liberalističnega narodnega gospodarstva (Ketteler). A to je grozna krivica, je zločin storjen na posameznem delavcu, ki je izpostavljen brezsrčnemu izsesavanju, kakor tudi na celi družbi, katera brez dvojbe zapade strašni vsodi, kakor hitro «bode vihar strasti vse one brezbojne atome sklopil v plaz prevrata» (Stöcker). In ta prevrat se pripravlja vže več let brez nahanja, vstrajno — očitno. Socijalna demokracija se je namreč hlastno poprijela principa, katerega so menda neprevidoma postavili liberalni gospodarski modrijani (Smith, Ricardo) in se glasi: Delo jedino je vzrok in vir vse cene in vrednosti; vse premoženje in bogastvo je le proizvod dela, pridobljivo in popačljivo z delom. S tem stavkom je kratkovidni liberalizem skoval najnevarniše orožje, s katerim se mejnarodni socijalizem, njegov malopridni sin, ljuto zagauja v današnje lastninske razmere, češ: ako velja ono načelo, tedaj mora le delo biti merilo za družabne vredbe, z drugimi besedami: delavskim stanovom se mora odkazati prvo mesto v državljanski družbi. Prenehati mora vsa nejednakost imetja in la tništva i. t. d.

3. Da je mera vseh socijalnih zmed polna, je liberalizem tudi na politiško polje zasejal nauke, iz katerih izvaja socijalizem vse svojim nakanam kakor navlašč služeče posledice sè skrajno doslednostjo. A o tem spregovorimo prihoduč v posebnem članku.

Ako še enkrat prav na kratko povzamemo vse, kar smo doslej v tesnih stavkih napisali in napisati hoteli pod gorenjim naslovom, smemo in moramo trditi po vsej pravici: Liberalizem je zakrivil vse današnje socijalno gorje. On je z brezbožno roko razdril vso edinost, ki je nekedaj tako blagodejno vladala na svetu; storil je največo krivico s tem, da je najprej pravo, potem še narodno gospodarstvo preobrazil, kakor pravi, v samostojni znanosti t. j. ločil jih je od dogme in nravnosti. Socijalizem pa se je brez obotavljanja zagnal

v ta siloma skopani predor ter se nepremakljivo polastil ugodne pozicije. Tu si je v teku let pridobil sedanjo velemoč; odtod napada svoje nasprotnike, ki jih je razdvojil liberalizem: z d e s n e dogmo, moralo, vero in cerkev, z l e v e pa pravo, družbo in državo. Socijalizem je — kakor njegov oče liberalizem — izišel iz vseh raznih protestov zoper a v k t o r i t e t o: iz protesta Lutrovega zoper cerkev in papeža, iz protesta Voltaire-ovega zoper Kristusa in krščanstvo, iz protesta Proudhon-ovega zoper Boga in družbo, iz protesta Mirabeau-vega zoper kralja in kraljestvo, s kratka: socijalizem je vseobčni, splošnji protest zoper vsakeršno zakonito oblast, je absolutna negacija družbe same. Odtod oni vsodepolni a u t - a u t: Ali mora družba premagati socijalizem s povratom k Bogu in od njega razodeti veri, ali pa bo socijalizem pogubil družbo. Drugega izhoda ni: ali slovo dati duhu upornosti in antikršćianstvu, ali pa pogrezniti se v brezno demagogije in socijalizma.

Aut-aut.

P. S. F.

Apologetični razgovori.

Skrivnosti v veri.

Sedanji človeški rod se ravno ne more preveč ponašati s trdno in živo vero v razodete resnice. Vender je dandanes nekaj navadnega, da ljudje, omahljivi v veri ali celo brez vere, kaj radi napeljejo pogovor na verske reči. Enaka prikazen se nam javlja v raznih spisih pisateljev iz te verske ljudi. Dà, čim manj vere ima kateri izmed njih, toliko rajši in pogostije od nje govori. Seveda to zanimanje za resnice sv. vere ni plod njih verske gorečnosti, temuč k temu jih sili neka notranja potreba, neki dušni nemir, glas vesti, katerega pa nočejo prav poslušati, temuč bi ga radi vdušili. Slavni apologet P. A. M. Weiss pravi nekje o njih: „Ne morejo molčati o Bogu in večnosti, ker jim vest o tem noče molčati. Sè svojim sitnim in neprimernim govorjenjem o verskih rečeh ne morejo pustiti nobenega v miru, ker jih vera v miru ne pusti. Dà, v resnici: Bog je dober strellec in njegova beseda ojstra, goreča pušica. Tudi oni so zadeti od te pušice in kake globoko ona v njih tiči, kažejo najbolj s tem, ker ne morejo nikoli molčati o tej odprti in boleči rani, ki jo jim je zadela.“ Zaslepljeni od strasti, silno nevedni v verskih resnicah, ma'lo ponižni toliko bolj pa bogati na tistem grehu,

ki je izvir vsega hudega, na napuh, nočejo iskati zdravila in hladila za to ravno tam, kjer edino bi je mogli dobiti, namreč v tem, da bi ponižno podvrgli sebe, svoj razum, svojo voljo, vse svoje moči Stvarniku ter mu služili v pokorščini. Rajši se poprimajo vsake slamice, begajo in slepe se sami s šepilnimi dvojbami in zmotami, kakor pa da bi se trdno oklenili sv. vere.

Pravi kamen spodtike pa so jim krivnosti v veri. „Horrida mysteria“! ta klic Spinoze je njih geslo. Za njih domišljavo učenost sploh ni resnice, kateri bi ne prišli do dna, ako ne precej, pa vsaj polagoma. Vera ne more imeti v sebi kaj takega, kar bi presegalo naš razum. Čemu bi nam Bog hotel razodeti kaj takega, česar ne moremo razumeti! S temi in enakimi besedami se zaletavajo v sv. skrivnosti, ki so bistvo, tako rekoč mozeg naše sv. vere. V teh resnicah se prav za prav kaže čeznaturi značaj sv. vere in naš razum s tem, da v ponižnosti sprejme resnice, ki presegajo vse njegove moči, tudi praktično spoznava svojo odvisnost od najviše avktoritete, ki mu zapoveduje verovati skrivnosti.

Predno kaj odgovorimo nasprotnikom krščanskih skrivnosti, hočemo pojasniti, kaj so skrivnosti. Sv. katoliška cerkev nas uči, da so skrivnosti od Boga razodete resnice, katerih vstvarjen razum sam iz sebe ni spoznal in tudi spoznati ne more; resnice, katerih ne more vstvarjen razum zapopasti, čeravno so mu bile razodete; resnice, ki presegajo vse moči našega razuma, vendar pa mu ne nasprotujejo; resnice, ki jih moramo verovati ter svoj razum vkleniti pod pokorščino vere. Da imamo v veri takih resnic, je znano vsakemu katoliškemu kristijanu. Najvišja cerkvena avktoriteta je določila na zadnjem občnem cerkvenem zboru vatikanskem l. 1870: „Ako bi kedo rekel, da v božjem razodenju ni nobenih pravih in v pravem pomenu skrivnosti ampak da more prav izobražen razum vse verske resnice zapopasti in dokazati iz naravnih principov, naj je izobčen.“

Sv. katoliška vera je vtemeljena na razodenje božje. Mi spoznavamo, da je Bog v svoji neskončni ljubezni hotel razodeti človeku verske resnice, da je on sam hotel biti učenik človeku. Kaj je tedaj bolj naravnega, kakor spoznati, da mora priti od takega učenika tudi kaj takega, česar ne more razumeti uboga stvar s svojim slabim razumom. Saj ta naš učenik, Bog sam, je za nas velika skrivnost. „Višji je, kakor nebo, in kaj boš počel? Globokejši kakor pek-l, in od kod ga boš spoznal?“ (Job. 11. 8) Kedor v božjih rečeh ne veruje družega, ko to, kar more premeriti s svojo pametjo, ta zmanjšuje idejo, ki jo imamo o Bogu, pravi Leibnitz. Celo Rousseau govori: „Kolikor bolj se trudim promišljevati neskončno bitje božje, toliko manj je zapopadem, pa ono biva in to mi zadostuje. Kolikor manj je poznam, toliko bolj je molim, jaz se ponižam in pravim: Bitje vseh bitij, jaz

sem, ker si Ti. Najvredniši rabim svojo pamet, ako se pred Teboj popolnoma ponižam.“ Nam je popolnoma jasno in umljivo, da je Bog za nas nezapopadljiv. V resnici, ako se zatopimo v premišljevanje visokosti božje, popolnosti tistega, od katerega je vse in ki vse živi; one vsemogočnosti, ki je vstvarila svet; one modrosti, s katero ga vlada; one dobrotljivosti, ki se tako ljubeznjivo vsem deli in nad vse razliva; one svetosti, ki sovraži vsako senco hudega; one pravičnosti, ki je tako strašna za greh kakor tolažljiva za čednost — pravim, ako se vglobimo v tako premišljevanje, tedaj se moramo vклонiti pred tem neskončnim veličastvom, spoznamo, da je moramo ljubiti in moliti, spoznamo, da si moramo po tem, čeravno nepopolnem spoznanju, napraviti tudi vodila za svoje življenje. Ali ob enem pa tudi čutimo, da se, ko bi hoteli še bolj g'oboko gledati v božje popolnosti, pogreznemo v prepad, katerega globočine ne premerimo; čutimo, da se naš duh zgubi in potopi v tem morju brez dna in obrežja. Dà, Bog katerega molimo, je nezapopadljivi, skriti Bog. Ni zadosti, da rečemo: On je najdobrotljiviši, najmodrejši, najsvetejši. On je dobrota, modrost in svetost sama. Govoriti in verovati moramo: On je dober nezapopadljive dobrote, moder nezapopadljive modrosti, svet nezapopadljive svetosti. Ali ni tedaj popolnoma umevno, da mora imeti sv. vera, delo božje, tudi kako znamenje svojega Začetnika in Mojstra? Človeška dela so omejena, nepopolna, končna, kakor je on sam; dela neskončnega Boga morajo imeti nekaj neskončnega na sebi. Ko bi ne imela vera nobenih skrivnosti v sebi, bi se nam zdela sumljiva. Ravno skrivnosti nas morajo nagibati, da verujemo v ponižni pokorščini resnice sv. vere. Zakaj kar presega vse človeške moči, se tudi ni mogel človek izmisliti. V veri, katero je razodel Bog, morajo biti nezapopadljive resnice, zakaj Bog bi jenjal biti Bog, ko bi ga mogli zapopasti. Krščanska vera torej zavoljo tega ni nevedna Boga, ako ima skrivnosti v sebi, temuč ravno te ji vtisnejo pečat in znamenje božje.

Skrivnosti torej nam kažejo vso vzvišenost božjega razodenja in ravno zaradi tega vidimo, da se je v tej meri množilo število in velikost skrivnosti, kolikor bolj je naraščalo razodenje. Razodenje, katero je dal Bog starim očakom, je imelo v sebi veliko manj skrivnosti, kakor razodenje ob času Mojzesa. Od časa do časa je pošiljal Bog svoje poslance, preroke, po njih govoril svojemu ljudstvu, vedno več mu je odkril od svoje večne resnice. Skrivnosti so se množile, dokler se niso dopolnili časi in je prišel prerok vseh prerokov, Sin božji; z njim se je ob enem prikazala vsa vzvišenost in bogastvo skrivnosti. Vero, katero nam je razodel Sin božji, je prav za prav vera skrivnosti. In v resnici, čuditi bi se morali, ko bi nam ne bil razodel najvišje in najglobokejše reči On, ki je prišel iz nebes, ki je od večnosti počival v naročju Očetovem, Bog sam in resnica sama, Jezus Kristus. Od njega je vže rekel kralj David: „Ojprl bom

v pripovedih svoja usta. Govoril bom, kar je bilo skrito od začetka.“ (Ps. 77. 2.) Ker je On dobro vedel, kako je samoljubje korenina vsega hudega, kako išče vsak le samega sebe, kako se je človek odvrnil od Boga, svojega pravega središča, ter obrnil vse svoje zelenje in hotenje le na samega sebe, se je On vstavil temu splošnjemu zlu s tem, da je zahteval od človeka dobro v temeljeno pa brezpogojno, popolno izročitev. Sè svojo svetostjo in modrostjo, s čudeži, katere je delal, s prerokbami, ki so se tudi natančno spolnile, se je On očitno skazal pravega poslanca božjega, dà, kot samega Sinu božjega. Ob enem se je On za nas ponižal, vzel na se podobo hlapca, trpel uboštvo in preganjanje, zaničevanje in smrt na križu, za nas vse in za vsakega izmed nas je pretil zadujo kapljico svoje krvi. Kako mogočni nagibi, ki človeka ganejo, da svoje srce in razum njemu podvrže in daruje odkritosrčno, brezpogojno! Pri vseh teh dokazih svoje neskončne ljubezni Kristus od nas zahteva popolno izročitev in vero v resničnost svojih besedi. To pa stori človek, ako se vkloni njegovi avtoriteti ter veruje resnice, ki presegajo vso moč stvarjenega razuma, skrivnosti. Toliko ložji je ta izročitev in vera v nauke večne Resnice, kolikor manjši je samoljubje. Otroško priprostoti, neučeni ljudje so se Kristusa in njegovih voljno in z veseljem poprijeli, od dozdevne modrosti in učenosti napihnjent so se znu vstavljali. Vedno ostanejo resnične besede sv. Pavla: „Kar je nespametno pred svetom, je Bog izvolil, da osramoti modre.“ (I. Kor. 1.). Trdna vera v skrivnosti je prvo znamenje resničnega spreobrnjenja, nebeško sredstvo, ki zamori samoljubje. Sè skrivnostmi nas spremeni Kristus v otroke nove vrste; odraščeni, učeni, poglavarji in vladarji — vsi so pred njim otroci. Zato on govori: „Resnično vam povem, ako se ne spreobrnete in ne boste kakor otroci, ne pojdete v nebeško kraljestvo.“ (Mat. 18.) Zaradi tega so šli apostelji tako navdušeni po svetu oznanovat Kristusov evangelij, da bi njemu podvrgli samoljubni svet v tem otroškem spoznavanju sv. vere. Zato govori apostelj narodov, veliki sv. Pavel: „Orožje našega vojskovanja ni meseno, temuč močno po Bogu, razvaliti trdnjave; ko posvetovanja razdenemo in vsako visokost, ki se vzdiguje zoper znanje božje in vjamemo vsak um k pokorščini do Kristusa.“ (II. Kor. 10. 435.) Gotovo, prvi korak k trdni, živi veri je pokorščina. Zakaj ako človek ponižno spozna svojo omejenost in slabost svojega razuma, nasproti pa pomisli, kako skričnostno in nezapopadljivo je božje bistvo, božje življenje, božje delovanje, mora tudi spoznati, da ako mu ta neskončni, ta skriti Bog kaj razodene o svojem bistvu, življenju in delovanju, mora imeti tako razodenje zanj velike, nezapopadljive skrivnosti. „Zakaj kedo izmed ljudi more vedeti božji sklep ali kedo more misliti, kaj Bog hoče? Misli umerljivih so namreč boječe in naša previdnost je negotova. Ker telo, ki je strohljivo, teži dušo in prsteno prebivališče tlači pamet....“

Težko umemo, kar je na zemlji in s trudom najdemo, kar je pred očmi. Kedo bo tedaj preiskal, kar je v nebesih? in kedo bo tvojo misel vedel, ako ti ne daš modrosti in ne pošlješ svojega svetega duha z visokosti.“ (Modr. b. 9. 13 sqq.)

Res, težko umemo, kar je na zemlji in s trudom najdemo, kar je pred očmi. Po vsi pravici bi smeli imenovati nespametneža ali pa od napuha zaslepljenega, ki bi trdil, da le to veruje, kar zapopade. Koliko pa prav za prav zapopade naš razum? Koliko reči mora človek verovati in spoznavati v naravnem redu, v stvarjenju, katerih bistva ne more spoznati!

„Geheimnissvoll am lichten Tag,

Lässt sich Natur des Schleiers nicht berauben;

Und was sie deinem Geist nicht offenbaren mag,

Das zwingst du ihr nicht ab mit Hebeln und mit Schrauben“ —

poje pesnik. Dà, tudi narava je polna skrivnosti, zakaj njen stvarnik je Bog. Narava je v nekem pomenu razodenje, beseda božja, ki oznanjuje Stvarnika tistemu, ki zna poslušati to besedo, ki zna brati to vedno odprto knjigo. Nikjer človeka ne prevzamejo tako prijetna in sladka čustva, nikjer ni njegova duša toliko sprejemljiva za krepost in sploh za vse lepo in dobro, nikjer ne čuti toliko visokost in vrednost svoje duše, kakor če opazuje, prost podlih strasti, oddaljen od posvetnega hruma in vriša, lepoto in red vesele, delavne narave. Vse ga vleče k Stvarniku, vse mu kliče, kako dober, lep, moder in vzvišen mora biti ta, ki je vse to vstvaril, ki vse to vlada in vzdržuje. Čim bolj se zatopi v to premišljevanje, vedno več skrivnosti mu narava pokaže, vedno bolj se razodeva nezapopadljiva popolnost in vzvišenost Stvarnika. Gotovo, ko bi hoteli le to sprejeti, kar naš slabi razum spozna, bi morali zavreči celo vrsto čisto naravnih resnic. Naravoslovec preiskuje posamezne stvari, on govori o njih lastnostih, vzrokih, zakonih, močeh, on odgovarja torej na razna vprašanja; toda vsak odgovor je novo vprašanje. Notranje bistvo reči on ni spoznal. V to skrivnostno temo luč njegovega razuma ne more prodreti, ker je tako rekoč svetišče Najvišjega. Kaj je bolj naravnega kakor luč, čas, prostor? Vse gledamo le v luči, živimo v času, gibljemo se v prostoru. Kaj je luč, čas, prostor in še mnogo enakega, kedo more prav povedati? Še manj pa more človek prodreti v svojo notrajnost. On sam si je velika skrivnost, toliko večja, kolikor manj mu je znano razodenje božje. Ali je mar vže prišel kedo do dna vsem telesnim in duševnim pojavom? Ali je mar vže vsem popolnoma jasno, kaj je prav za prav pamer, čustvo, spomin, duševne zmožnosti in njih delovanje? Ali je mar vže odkrita skrivnost spanja in sanj? skrivnost vplivanja duše na telo in telesa na dušo? Vedno ostanejo tedaj resnične besede, ki jih je izrekel najmodrejši in najglubokejši vseh

misliteljev: „In spoznal sem, da človek ne more pretuhtati vseh božjih del“ (Prid. 8) Enako uči tudi sv. Tomaž Akv.: „Isto (da so skrivnosti) se očitno razodeva iz pomanjklivosti, ki jo vsak dan skušamo v spoznavanju stvari. Neznane so nam mnogotere lastnosti čutnih reči, vzroke pa za tiste lastnosti, ki jih se čuti spoznamo, pri mnogih ne moremo popolnoma najti. To-liko manj more spoznati človeški razum, kar spada k oni najvišji substanciiji, ki vse nadčutno presega. S tem se vjemajo tudi besede filozofa (Aristotela), ki pravi, da je naš razum glede bitij, ki so najbolj očitna v naravi, to, kar so oči netopirja glede solnca. (Summa cont. gent. L. c. III.). Da, skrivnosti nas obdajajo od vseh strani in kedor pravi, da ne veruje drugega nego kar razume, ne zasluži drugega, ko vprašanje slovečega P. Lacordaire-a: „Ali veste vzrok za to, da isti ogenj, ki stopi maslo, jajca trde stori? Čeravno tega ne razumete, vendar verjamete — cvrtju“ Kolika je tedaj domišljavost in predrznost modernih racionalistov, ki se spodtikajo nad skrivnostmi sv. vere, ki bi radi zapopadli neskončno bitje božje, ko morajo vendar spoznati, da se svojim slepim razumom še celo tega popolnoma ne poznajo, kar vidijo, vohajo in slatajo. Ravno zarad tega pa, ker je naš razum tako omejen, tako slab, ne moremo nikedar reči, da skrivnosti nasprotujejo razumu. Ker skrivnosti presegajo vse moči našega razuma, ker ne moremo imeti nikedar popolnoma jasnih in določenih idej o njih, moramo priznati in trditi le samo to, da one presegajo vse narurne moči našega spoznanja, ne pa da so proti našemu razumu. Nasprotje dá se le tamkaj trditi kjer imamo popolnoma jasne pojme Tako n. pr. bi bilo proti razumu trditi, da so posamezni kamenčki v mozaiki sicer marmor, vsi skupaj pa niso več marmor. Obsoditi tedaj skrivnosti kot nasprotne naši pameti bi se reklo, soditi o tem, česar ne vemo, česar ne poznamo, reklo bi se, pamet zlorabití, ne pa braniti. Trditi, da imajo nasprotja v sebi nezapopadljive skrivnosti, je vže samo na sebi veliko nasprotje. Nasprotje bi bilo, ko bi se od kakega predmeta isto, v istem oziru, v istem času trdilo in zanikalo. Kaj takega se pa ne zgodi v nobeni skrivnosti. Vzemimo na pr. najglobokejšo skrivnost presvete Trojice. Ali moremo reči, da se nam zapoveduje kaj verovati, kar očitno nasprotuje naši pameti? Brez dvojbe bi bilo proti pameti, ko bi nas učila sv. vera: Trije bogovi so en sam Bog, ali, v Bogu je ena natura in so tri nature. Vera nam pravi: Tri božje osebe so, pa le ena božja natura. Edinost se torej nanaša na naturo, trojstvo na osebe. Ker pa imamo o božjem bistvu in o božji osebi le nepopolne pojme, ker je le neka analogija mej božjim in človeškim bistvom in osebo, zato se pač spodobi, da nasprotniki verskih skrivnosti nehajo zaletavati se v to, česar ne poznajo ter prično raje v ponižnosti moliti to, česar ne razumejo.

Pa rekel bi kedo: Čemu razodevati take resnice, katerih

nič ne razumem? Razodene, ki nič ne razodene, je prazen glas, prazna beseda brez pomena.

Kedor je le tolikaj podučen v verskih rečeh, bo precej vedel, koliko velja ta vgovor. Nikedar in nikjer se še ni učilo v katoliški cerkvi, da so skrivnosti za nas prazne besede brez pomena, temuč uči se le, „da nam sicer ostanejo skrivnosti tudi še potem, ko so nam bile razodete in smo jih v veri sprejeli, pokrite sè zagrinjalom sv. vere in tako rekoč obdane z neko meglo, dokler smo v tem umrljivem življenju; da pa pamet, razsvitljena po sv. veri, ako le pridno, pobožno in trezno išče, z božjo pomočjo, vender le najde neko spoznaje skrivnosti in celosilno koristno spoznanje, tako iz tega, kar je naravno, spozna po analogiji, kakor iz zveze skrivnosti mej seboj in s poslednjim ciljem človeka.“ Tako cerkv. zbor vatikanski v III. s. 4. pogl. Tudi sv. Tomaž uči: „Da more človeški razum poiskati analogije (similitudines), ki služijo k razumljivosti skrivnosti; vender s tem one nikakor ne postanejo resnice enake onim, katere naš um popolnoma zapopade. Koristen je pa vselej tak poskus v spoznavanju skrivnosti, da se le pri tem ne pokaže napačna, predrzna želja, jih popolnoma razumeti in dokazati; zakaj vedno čuti človek veliko veselje, ako more le površno pogledati v te vzvišene skrivnosti.“ (Cont. Gent. I. 8.)

Tudi naše oko ne more gledati solnčne luči v solncu samem, temuč gleda luč svetlih solnčnih žarkov na rečeh, katere obseva. Vsaka skrivnost je tako solnce, ki pošilja žarke svoje luči v vsakotere razmere našega življenja ter spopolnjuje naš razum in našo voljo. Čeravno je ta luč skrivnosti tolika, da njen preveliki blišč kar oslepi oči našega razuma, da ne moremo pogledati v to nezapopadljivo svetlobo, je vender le naše spoznanje nepopolno sicer, toda p r a v o spoznanje. Vzemimo zgled. Neskončno dobi Bog nam je razodel, da se je druga božja oseba včlovečila. Mi verujemo in spoznamo, da se je to resnično zgodilo, čeravno ne moremo zapopasti, kako je božja in človeška natura združena z osebo Sinu božjega, čeravno ne moremo zapopasti, zakaj se je hotel Bog zavoljo nas tako globoko ponižati. Ali, ker trdno verujemo, da se je on, pravi Bog, za nas tako ponižal, da je na se vzel podobo hlapca, da je za nas trpel in umrl na lesu sv. križa, zatorej tudi vemo in smo prepričani, da je mogel On sè svojim neskončnim zasluženjem zadostiti za naše grehe neskončni pravici božji V prečudni luči, ki pa našo pamet popolnoma zadovolji, se nam sveti njegov nauk, njegova žrtva, njegovo zasluženje, studenec, iz katerega nam izvirajo vse milosti. Svetle in plodovite so za nas skrivnosti sv. vere, tako da v primeri ž njimi izgine vsa človeška znanost kakor senca. Da bi bile skrivnosti za nas le besede brez pomena, kako bi mogli napisati sveti očetje in cerkveni učeniški celo vrsto debelih knjig, kakor n. pr. sv. Avguštin, sv. Hilarij o veliki skrivnosti presvete Trojice?

sv. Tomaž o Najsvetejšem zakramentu? sv. Ciril in sv. Atanazij o včlovečenju Sinu božjega? Kako bi moglo biti bogoslovsko, zlasti dogmatično slovstvo, tako nezmerno bogato, ko bi bile skrivnosti za nas le sama tema? Kako nepremišljeno, lehkomišljeno — da hušjega ne rečem, je torej obnašanje nasprotnikov verskih skrivnosti, da se spodtikajo nad resnicami, katere so taki velikani na duhu v ponižnosti verovali, z vso bistroumnostjo preiskovali in pojasnjevali ter jih nikoli zadosti poveličevati mogli! Po vsi pravici smemo reči, da je trditev: skrivnosti so brez koristi, da celo nevedne za razumno bitje — da je taka trditev dokaz in znamenje v čutnost in tvarino zakopanega duha, ki se kar ne more povzdigniti do nadčutnega, transcendentnega, tako da celo imenuje vsako tako spoznanje zmotó človeškega duha. Ko bi bile skrivnosti res brez vsake koristi za nas, bi jih Bog ne bil razodel, zakaj On ne dela nič nekoristnega, nič, kar bi bilo odveč, nič brez nasvetejšega in najmodrejšega namena. Vže iz tega tedaj, ker so nam skrivnosti razodete in sicer razodete od najmodrejšega Boga, moramo spoznati, da so nam tudi koristne. Imamo pa za njih korist še druge, trdne dokaze.

Bog je vstvaril človeka ter mu odločil namen in cilj, ki preseže vse njegove narurne moči. Obljubil mu je za zvesto službo plačilo v nebesih in sicer plačilo tako veliko, tako vzvišeno, tako skrivnostno in nezapodljivo, kakor je skrivnosten, nezapodljiv On sam, ker On sam hoče biti njegovo „preveliko plačilo.“ Njega bo gledal od obličja do obličja njegov zvesti služabnik. Dolžnost človekova na svetu je, delati z vsemi močmi na to, da ta vzvišeni cilj in plačilo doseže. Ker je pa on sam od sebe nezmožen, da bi dosegel z narurnimi močmi svoj čeznarurni namen, sledi samo ob sebi, da mu je Bog pripravil in razodel tudi pripomočke, s katerimi mora delati za svoj večni cilj. On ga povzdigne v čeznarurni stan in podpira sè svojo milostjo. Kedo bi mogel trditi, da razodenje tako vzvišenega cilja človeškega in pripomočkov, s katerimi ga more doseči, zanj nima nobenih skrivnosti? Veliki učenik sv. Tomaž Akv. uči: „Nobeden ne hrepeni po tem in se ne trudi zato, kar mu ni prej znano. Ker je pa človek od božje previdnosti odločen za višji blagor, kakor ga more spoznati človeška slabost v tem življenju, je bilo potrebno povzdigniti našega duha k višjemu, kakor se more povspeti tukaj naš razum, da se na tak način uči hrepeneti po tem in truditi se zato, kar preseže vse stanje sedanjega življenja. In to je posebno primerno krščanski veri, ki nam pred vsem obljubuje duhovne in večne dobrote.“ (Cont. gent. L. I. c. VII.) V resnici; po razodenju tako vzvišenega namena, za katerega je človek odločen, se mu odpre nov, čeravno neviden svet. On spozna, da je ud tega sveta in zavoljo tega rad daruje vse posvetne, minljive dobrote, da bi le dosegel nezmerno srečo božjih prijateljev,

božjih otrok, srečo, katero je Bog pripravil vsem, ki Njega ljubijo. Kako blaži ta misel človeško srce, kako visoko je povzdiguje! Ob enem pa kako globoko se mora človek ponižati, komisli, kako slab je, kako njegov razum kar izgine pred neskončnim razumom božjega veličastva, ki se v toliki luči blišči iz skrivnosti. Človek mora v ponižnosti spoznati, da njegov razum ni mera in zapopadek vse resnice. Bog mu je razodel resnice, ki vse njegove moči presegajo in ga je ravno s tem hotel obvarovati predrznosti, ki je mati vseh zmot. Gotovo, nič drugega ni nekatere ljudi, naj se nazivljejo tudi filozofe, spravilo v najnespametniše in najmanj zapopadljive zmote in blodnje n. pr. panteizem, kot ravno tajeenje skrivnosti. Sè svojo napuhapolno glavo, sè svojo domišljavo bistrournostjo so hoteli zreti v solnce božjega veličastva. Toda „kedor veličastvo preiskuje, njega častitljivost potare.“ (Preg. 25. 27.). Predrznost jih je oslepila, da so se dali enako našim prvim starišem zapeljati od stare kače, morivca ljudi od začetka sèm, z nje omamljivimi besedami „bostekakor bogovi“ Nič ni ložjega kakor zmote v temeljnih metafizičnih vprašanjih, zmote, ki dosledno speljejo filozofa v panteizem, ako ne podvrže svoj razum neskončni avktoriteti večne, nevstvarjene Resnice. Ker si človek ne more misliti Boga brez delavnosti, je takorekoč prisiljen, odbrati kak predmet božji delavnosti. Ker je pa Bog duh, in ker obstoji specifično duhovno delovanje v spoznavanju in hotenju, moramo določiti kak predmet tudi za neskončni božji razum in ljubezen. Ako tedaj kedo taji n. pr. najvišjo skrivnost sv. vere, presveto Trojico, ob enem pa vže sè svojo pametjo spozna, da mora biti najvišje bitje popolnoma, absolutno enotno, da so vse njegove lastnosti realno identične, da v Bogu resniča ni bistveno različna od dobrot i. t. d., dà, celó bistvo (essentia) ne od eksistencije, ker je On prvo, neodvisno bitje, in najčistejše dejstvo — moglo bi se zdeti komu njegovo življenje enolično, osamljeno. Kako blizu je tedaj nevarnost, zabresti v velike zmote ter določiti svet kot potreben predmet delavnosti božji! Ako pa kedo pravi, da je svet potreben Bogu kot predmet njegovega duhovnega življenja, je bil vže potreben od tedaj, odkar Bog eksistira. Ker je pa On večni, je tudi svet večni, od volje božje neodvisen, eno z Bogom, in spada v bistvo neskončnega. Panteizem je gotov. Te grozne zmote nas obvaruje skrivnost presvete Trojice, ki nam kaže v večnih aktih in relacijah v notranjem božje nature, najvišje in najpopolnše delovanje božje. Vse stvari, naj bodo še tako popolne, so le odsvit neskončne božje popo'nosti, nikaker potrebne za njegovo srečo in blaženost, katero ima Bog sam: v sebi vedno, immanentno, za katero ne potrebuje nobenega predmeta zunaj sebe. Resnično, skrivnost nam kaže Boga v vsem njegovem neskončnem veličastvu in le tedaj prav o njem mislimo, le tedaj za prav častimo, ako spoznamo in verujemo, da je On neskončno več,

kakor si moremo misliti. Kako koristno in primerno je pa od druge strani za nas tudi to malo, kar nam je on hotel razodeti o svojem bistvu, o svojem življenju in delovanju! Vže stari ajdovski modrijan Aristotel, kateremu seveda ni svetila luč razodenja, je enkrat z veseljem pripoznal, da se je naučil imenitnih reči od nekega juda. Pri drugi priliki pa je rekel, da je nezmerno višje vrednosti najmanjše znanje božjih reči, kakor najvišje, najtančnije znanje pozemeljskih stvari. Gotovo je tedaj razodenje skrivnosti največa dobrota božja za nas, vže gledé razuma, ki ga tako čudovito razsvetljuje, potrjuje in spopolnuje.

Koliko moč imajo skrivnosti sv. vere na voljo človeka, kako mu blažé srce in vcepļajo kali božje, neskončne ljubezni, ne bomo popisovali. Kogar veseli, spoznati čudovito plodovitost, vporabnost in praktičnost sv. skrivnosti v nravnem in socijalnem življenju, naj prebere, kar je bilo pisano v našem listu o vporabnosti katoliške dogme. (V. teč. I. zv.). Le toliko z vsem prepričanjem trdimo, da so edine besede: „tako je Bog svet ljubil, da je dal svojega edinorojenega Sina“ vzgojile več junaških, nevpolgljivih značajev, obrodile več najlepših in najplemenitnijših sadov, kot vse nepraktične, brezplodne spekulacije modernih brezverskih filozofov! Skrivnosti so premagale stari, trohljeni, razpadli paganski svet in vstanovile na njegovih razvalinah nov, prečudno lep svet. Skrivnosti zatirajo v človeku moč strasti, razsvetljujejo njegov razum, prinašajo njegovemu srcu pravi mir in obrajajo pravo pravičnost. Sklenemo z besedami Tomaža Kempčana: „Veruj priprosto in neomahljivo! Česar razumeti ne moreš, izroči zaupno vsemogočnemu Bogu. Bog te ne goljufa; goljufa se le, kedor sam sebi preveč zaupa. Bog je rad pri prostih, daje razumnost majhinim in razsvetljuje čiste duše; prevzetnim in radovednim pa zakriva milost. Pamet človeška je slaba in se rada moti; vera pa resnična, nikedar ne zmoti. Človeška pamet in naravno raziskovanje naj se ravna po veri, ne sme pa biti nad vero in je ne sme ovračati. — Zakaj Bog večni in vsemogočni, deluje mogočno in nam nerazumno, a čudovitih njegovih del nam ni preiskovati. — Ako bi bila božja dela taka, da bi jih spoznala človeška pamet, ne mogli bi jih imenovati čudovitih in neizrekljivih.“

P. A.

Kmetijske zadruge.

Leta 1789 je izdal francoski duhovnik Sieyes, unet zagovornik tretjega (meščanskega) stanu, knjižico, v kateri je obravnaval tri vprašanja: Kaj je tretji stan? — Kaj je veljal do sedaj? — In kaj zahteva? In danes koncem razsvitljenega 19. veka slišimo ista vprašanja o kmečkem stanu. Dandanes je srednje meščanski stan v posesti politične moči, delavski se z vsemi silami bori za njo, le kmečki se ne giblje, ostal je brez vpliva, ter propada od dne do dne.

Navajajo se razni vzroki, zakaj propada kmečki stan. Mnogim je kriza njegova neizogibna, mislijo pa vendar še, da jo bode preživel, dasi ne brez mnogoštevilnih žrtev. Poglavitni vzrok propadu kmečkega stanu je, da so mu razrušili primerno organizacijo.

Pogubnemu novodobnemu vplivu se je vstavljal najdalje organizovani kmečki stan. Slednjič pa je podlegel tudi on, in pričelo je gospodstvo nesrečnega kapitalizma, ki ga sedaj vničuje. Obveljalo je načelo francoske revolucije, ki je zemljiščnega posestnika proglasila svobodnim lastnikom, ki sme svoje posestvo razkosavati, razdeljevati in izkoriščati ne glede na občni blagor. Zemljišču vtisnil se je značaj navadnega blaga, izpostavilo se je kupčiji in trgovini kakor vsako drugo blago. Poljedelstvo so uvrstili mej navadne obrti, a pri tem so prezrli, da stoji človeška družba v vse drugem razmerji s poljedelstvom nego z drugimi obrti. V obrti srečniši in spretniši tekmeč zasluži in pridobi to, kar drugi izgubi. Sè zemljiščem pa se ne izgubi samo glavica, ne pride ob kruih samo družina; opustošeno ali vničeno posestvo je skoraj nenadomestljiva izguba za celo družbo. Vničeno posestvo je izgubljeno za ohranjenje ljudstva; in to je izguba za celo družbo. Vničeno posestvo je izgubljeno za ohranjenje ljudstva; in ta izguba ni samo začasno, marveč trajno nenadomestljiva. Vsekakor pa treba mnogo denarja in dolgotrajnega truda, da se tako posestvo zopet spravi v dobro stanje. V nevarnosti je tedaj v prvi vrsti zemljišče samo, ki je podlaga našemu obstanku in narodnemu gospodarstvu. Koliker bolj se vničujejo zemljišča, tim bolj gine blagostanje, propada kmečki stan ter prehaja v roke kapitalistov (kmečkih krvososov in oderuhov). A kmečki stan enkrat vničen, ne razvije se zopet. Zgodovina nam ne podaja nobenega zgleda za to, marveč propadu kmečkega stanu sledi navadno gospodarska odvisnost države. Jasen dokaz v tem pogledu podaja nam Angleška, katera je pri vsem razvoju svoje industrije gledè poljedelskih pridelkov odvisna od severoameriških držav.

Hočemo li tedaj ohraniti gospodarsko neodvisnost, rešiti kmečki stan, treba je pred vsem, da priborimo zemljišču zopet njegov stalni značaj, da vzbudimo v kmečkem stanu stanovsko zavest, da ga zopet organizujemo. Z organizacijo izginila je v kmečkem stanu tudi stanovska zavest.

Ta veliki in važni del prebivalstva se komaj zaveda solidarnosti svojih potreb in važnosti svojega stanu nasproti celemu društvu. Dasi ga dičijo posebne prednosti in kreposti pred ostalo družbo, je ostal dosedaj množica, ki se jasno ne zaveda svoje imenitnosti in časti. Organizacija, zavest lastnih moči, ki je delavcu priborila toliko socialno važnost, manjka kmečkemu stanu. Njegove moči, dasi tako silne, ne morejo se vspešno vstavljati toku, v kateri ga je pahnil kapitalistični liberalizem, ker niso združene. Zavladale, vsplamtele pa bodo, kakor hitro spozna kmetovalec njihovo vrednost. Potreba je tedaj pred vsem, da se vdahne v kmečko ljudstvo neki skupen namen in vzbudi stanovska zavest. Kajti organizacija bode napredovala in se vtrdila le tedaj, ako se kmečki stan zave svoje vrednosti in moči. Nujno potrebna je tedaj organizacija, tem bolj, ker je med kmečkim stanom tudi socialna demokracija vže začela razgrinjati svoje mreže (Česko). Se je mogoče kmečki stan po veliki večini obvarovati slabih potov, rešiti ga pogina, ali treba je, da se takoj prične z organizacijo t. j. z osnovanjem kmetijskih stanovskih zadrug.

Zato z veseljen pozdravljamo vladno predložbo za osnovanje kmetijskih zadrug, predloženo dne 10. oktobra l. 1893. državnemu zboru. Predložba sama je temeljita studija, zanimiva za vsakega, ki se meni za kmetijsko organizacijo. Za to menimo, da ustrežemo, ako jo objavimo v slovenskem jeziku.

§. 1. V vsakem sodnem okraju se osnuje kmetijska zadruga za okraj, v vsaki deželi pa edna za celo deželo. Te zadruge se imenujejo okrajne in deželne kmetijske zadruge.

Poljedelski minister ima pravico odločevati po zaslišanju deželne politične oblasti in deželnega odbora, ali naj se osnuje za en sodni okraj več okrajnih zadrug, ali za dva ali več okrajev ena sama okrajna zadruga.

§. 2. Kmetijskim zadrugam je namen, da se zboljša n ravno in gmotno stanje kmetovalcev. Ta namen bi dosegle zadruge z gojenjem enodušja in zložnosti, s poučevanjem in vzajemnim podpiranjem; nadalje, če bodo čvale in krepile stanovsko zavest in pospeševale gospodarske koristi zadrugarjev.

§. 3. Člani okrajne kmetijske zadruge so lastniki nepremičnin, ki se v dotičnem sodnem okraju obdelujejo za njive in gozde.

Lastniki nepremičnin, raztresenih po raznih sodnih okrajih, so v vseh onih okrajih člani dotične kmetijske zadruge, ako ima

posestvo lastnosti, koje so potrebne, da se njega lastniki vsprejmo v zadrugo.

Točna določila, ali je nepremičnina obdelana v smislu tega zakona za njivo ali gozd ali njim podobno, določi poljedelski minister s posebnim ukazom.

§. 4. Ako je dvomljivo, ali je kateri lastnik nepremičnine v smislu §. 3. član zadruge, razsodi o tem okrajna, v zadnji stopinji (instanci) pa deželna politična oblast.

§. 5. V vsaki občini (graščini) sodnega okraja se imenujejo zaupni možje kot krajevni opravniki (organi) okrajne zadruge. Število zaupnih mož se določi razmerno s številom zadružnih članov in z razsežnostjo dotične selske občine.

§. 6. Člani deželne kmetijske zadruge so vsi člani v deželi obstoječih okrajnih kmetijskih zadrug.

§. 7. Člani okrajne, oziroma deželne zadruge prepustiti morejo svoje zadružne pravice in dolžnosti oskrbnikom posestva, zakupnikom, uživalcem ali njim, ki imajo po §. 1103. občnega državlanskega zakonika užitek pri posestvu.

Denarne prispevke, koje nalaga ta zakon, plačevati mora tudi v teh slučajih lastnik zemljišča ter sme voliti ali sam ali pa po samo enem pooblaščenca.

§. 8. Za lastnike-varvance (ki so pod varstvom) izvršujejo zadružne pravice in dolžnosti njih zakoniti zastopniki. Ako so taka zemljišča last države, dežele, občine, javnih zalogov ali drugih pravnih oseb, določiti morajo te združbe (korporacije) pooblaščenca, kojemu poverijo vse zadružne pravice in dolžnosti.

Ako je zemljišče, koje jim daja pravico do zadružnosti, solast več oseb, izvoliti morajo te iz svoje srede zastopnika. Vendar jamčijo vsi nerazdelno za vse plačilne dolžnosti do zadruge.

§. 9. Zastopanje, dogovorjeno v smislu §§. 7 in 8, kakor tudi vsaka prememba tega razmerja, mora se naznaniti zadrugi.

§. 10. Vsakdajna opravila okrajne, oziroma deželne kmetijske zadruge opravlja okrajni oziroma deželni zadružni odbor.

§. 11. Okrajni zadružni odbor volijo vsi člani okrajne zadruge v zadružnem okraju. Razvrščeni so po občinskem volilnem redu dotične dežele in volijo kot prvi oziroma drugi in tretji zadružni volilni razred. Vsak razred voli enako število odbornikov.

Vendar smejo osebe, ki bi imele po teh določilih volilno pravico za okrajni zadružni odbor v več razredih ali po večkrat v istem razredu, voliti samo v enem razredu in sploh le enkrat.

Voliti smejo le oni, ki imajo volilno pravico v okraju.

Kdor ima eno ali več graščin izven občinske zveze, ima virilen glas v odboru zadruge onega okraja, kjer je posestvo. Ako ima graščina več solastnikov, izvolijo ti iz svoje srede pooblaščenca, ki izvršuje virilno pravico.

§. 12. Načelniki v deželi obstoječih okrajnih zadrug volijo iz svoje srede člane v odbor dotične deželne zadruge.

§. 13. Kdo bo smel voliti in kako se bo volilo, določi natančneje poljedelski minister z ukazom.

§. 14. Poljedelski minister ukrene tudi z ukazom, kar je potreba za osnovanje zadrug, vzlasti pa mora izdelati zanje začasna pravila (Statut.)

§. 15. Stalna (končna) pravila, katera sestavi novoosnovana zadruge, potrdi deželna politična oblast.

V pravilih morajo biti poleg določb tega zakona, oziroma zakona o rentnih posestvih, vzlasti še te-le določbe:

- a) o pravicah in dolžnostih zadružnikov.
- b) o organih zadruge in njih delokrogu.
- c) o združnih zborih ali shodih.
- d) o sedežu zadruge.
- e) o pogojih za veljavno sklepanje.
- f) o napravi združnega katastra.
- g) o nastavljanju in odstavljanju združnih uradnikov.
- h) o vzrokih, iz katerih se more izvolitev odkloniti ter o posledicah neopravičene odklonitve.
- i) o pravicah preglednikov (revizorjev).
- k) o obliki združnih oznanil.
- l) o opravljenem (posloynem) redu.
- m) o računarstvu.

§. 16. Delokrog okrajnih in deželnih kmetijskih zadrug je določen po namenu izraženem v §. 2.

Razven onega, kar jim veleva zakon gledé osnovanja rentnih posestev, nalaga se zadrugam osobito še to-le:

a) da napravljajo združne skladovnice (Lagerhäuser), zaloge ali shranišča za poljske pridelke zadružnikov.

b) da prodajajo poljske pridelke, koje so poslali zadružniki zadrugi, in sicer, da je prodajajo po naročilu in na račun zadružnikov; sosebno pa, da oskrbujejo vojsko z živežem in blagom.

c) da nakupujejo reči potrebne za gospodarstvo po naročilu in na račun zadružnikov.

d) da vstanavljajo nove in podpirajo ali združujejo vže obstoječe posojilnice, sosebno Raiffeisnove; da skrbé tako za povzdigo osobnega kredita in kredita na poljske pridelke, ktere je kdo poslal v skladovnice in zaloge, označene sub lit. a)

e) da pridobivajo zadružnikom dolgotrajnih zastavnih (hipotečnih) posojil s posilno amortizacijo in to pri deželnih zastavljavnicah ali, kjer teh ni, pri drugih kreditnih zavodih.

f) da posredujejo oskrbovanje kmetijskih poslov in delavcev v boleznih, v onemoglosti in starosti.

g) da zidajo bolnišnice in oskrbovališča ter da je oskrbujeje z združnim blagom.

h) da dajajo izpričbe o delu in da delo priskrbujejo.

i) da skrbé, da se vestno vrši pregledovanje semen in da se olajša občevanje zadružnikov z gospodarskimi poskuševališči.

k) da posredujejo sklepanje zavarovalnih pogodb proti ognju, toči, nesreči pri živini, da se dosežejo vgodni pogoji, oziroma da pridejo zadružniki v cenilne komisije zavarovalnic.

l) da osnavljajo in povpspešujejo živinorejska društva.

m) da spisujejo zadružno statistiko.

n) da dobivajo zadružnikom pravne pomoči.

§. 17. Kmetijske zadruge, v kolikor ne morejo same (neposredno) izpolniti svojih gospodarstvenih nalog (§ 16), naj v ta namen priporočajo in povpspešujejo snovanje pridobitnih in gospodarstvenih kmetijskih zadrug na podlagi zakona dne 9. aprila 1873. (drž. zak. št. 70). zlasti snovanje zadrug po Raiffeisenoyem zistemu, ali kjer so vže take zadruge, naj se v ta namen ž njimi družijo in je povpspešujejo posebno kmetijske pridobitne in gospodarstvene zadruge ali njih zveze ali tudi davčne ali občinske ali okrajne posojilnice, kumulativne sirotinske blagajnice i. t. d.

§. 18. Kmetijskih zadrug ne vežejo določbe zakona o pridobitnih in gospodarskih zadrugah od 9. aprila 1873. drž. zak. št. 70. Za dolžnosti zadruge odgovorna je le zadruga kot pravna oseba.

Zadrugo zastopa sodno in izvensodno načelnik ali njegov namestnik. Vendar mora podpisati listine, katere vtemeljujejo dolžnosti proti tretjemu, razven načelnika, še eden zadružnih odbornikov. Ako se nanaša listina na opravilo, v katero mora privoliti zadružni odbor ali viša oblast, posvedočiti se mora dovoljenje ali potrjenje na listini s podpisom še dveh zadružnih odbornikov.

§. 19. Okrajne, oziroma deželne zadruge pobirajo pri svojem osnovanju od zadružnikov istega sodnega okraja potrebne prispevke, da se poravnajo prvi stroški, ki so bili potrebni za snovanje. Zahtevati pa ne smejo več nego 1 odstotek državnega zemljiščininega davka (zemljarine), ki ga plačuje dotični okraj.

§. 20. Ravno tako pobirajo okrajne in deželne zadruge od zadružnikov prispevke, da se poravnajo stroški proračunjeni koncem leta za bodoče leto. Tem stroškom prištevajo se tudi morebitne izgube minolega leta.

Pri okrajnih zadrugah ne smejo ti prispevki presežati 4 odstotke, pri deželnih pa ne 1 odstotka državnega zemljiščininega davka, kateri plačujejo zadružniki v dotičnem okraju.

§. 21. Ako namerjava okrajna zadruga pobirati višo doklado nego 4 $\frac{0}{10}$ z e m l j i š č i n e g a d a v k a, da bi poravnala v §. 20. navedene troške, prositi mora dovoljenja posredno po deželni zadrugi in deželni vladi pri finančnem in poljedelskem ministertvu.

Tudi deželna zadruga mora prositi posredno po deželni vladi pri obojem ministerstvu dovoljenja, ako hoče pobirati za namene, omenjene v §. 20, višo nego 1 odstotno doklado naloženo k zemljiščnemu davku.

§. 22. V §§. 19 do 21 imenovane doneske kot doklade k državnemu zemljiščnemu davku pobirajo občine ter je oddajajo okrajnim zadrugam. Okrajne zadruge pošiljajo deželni zadrugi one prispevke, ki so zanjo nabrani.

Prispevki kot doklada na državni davek se iztirjavajo z isto zastavno in prednostno pravico kakor davki.

Ako bi trebalo za te prispevke segati z izvršilom na nepremičnino kakega zadrušnika, in je ta nepremičnina rentno posestvo, tedaj postopa zadruga proti posestniku rentnega zemljišča z vsemi pravicami, katere ima po zakonu o osnovanji rentnih posestev gledè iztirjavanja zaostalih rentnih vplačil.

§. 23. Komur je na podlagi §. 20 dostavljeni plačilni nalog zadružnih doneskov previsok, more se proti dotičnemu vkrepu pritožiti v 14 dneh po vročbi pri okrajni politični oblasti in v drugi in zadnji instanci pri deželni vladi.

§. 24. Okrajne zadruge morajo napraviti vsako leto računski sklep o preteklem letu in proračun za prihodnje opravilno leto. Te izkaze morajo predložiti deželni zadrugi v presojo in potrjenje. Ako presegajo proračunjeni zadružni doneski v §. 20 določeno mero, mora deželna zadruga po deželni vladi predložiti proračun poljedelskemu in finančnemu ministerstvu.

Deželne zadruge morajo vsako leto izgotoviti podoben računski sklep in proračun in predložiti deželni vladi v presojo in potrjenje. Ako proračun presega deželni zadrugi dovoljeno doklado, mora vlada predložiti ga v potrjenje poljedelskemu in finančnemu ministerstvu.

§. 25. Ako ostane po sklepu računov okrajne zadruge prebitok, pripade 90 odstotkov prebitka rezervnemu zakladu, ki se ima osnovati pri vsaki okrajni zadrugi, 10 odstotkov pa pripade deželni zadrugi.

Z rezervnim zakladom se poravnajo morebitne končne (bilančne) izgube v računskem sklepu.

§. 26. Ako kaže računski sklep deželne zadruge prebitok brez ostankov rentnega zaloga (§. 65. zakona o osnovanju rentnih posestev), pripade polovica prebitka občnemu rezervnemu zakladu, ki se ima ustanoviti pri vsaki deželni zadrugi, a druga polovica pripade rentnemu rezervnemu zakladu (po §. 67 istega zakona.) Enako se razdelé tudi po §. 25 od okrajnih zadrug poslani prispevki. Sè splošnim rezervnim zakladom deželne zadruge se poravnajo morebitne bilančne izgube deželne zadruge, a le v toliko, v kolikor se ne porabi zaklad za plačevanje rentnih obresti v smislu §. 74. zakona o osnovanju rentnih posestev.

§. 27. Ako opusti okrajna ali deželna zadruga, kar jej nalagajo §. 19 — 22 in §. 24 — 26, ne porazdeli in izterja prispevkov, ne napravi proračuna in računskega sklepa, ne založi rezervnih zakladov, tedaj izvrši vse, kar treba gledè okrajne zadruga, okrajna politična oblast na zahtevo deželne zadruga; kar treba gledè deželne zadruga, izvrši pa deželna politična oblast po ukazu poljedelskega ministerstva.

§. 28. Poljedelsko ministerstvo ima pravico imenovati dva člana v odbor deželne zadruga.

Oba člana, ki se smeta voliti tudi za načelnika deželne zadruga, glasujeta v zborih kakor drugi odborniki deželne zadruga, vendar ne plačujeta prispevkov v zadruga.

Deželna vlada sme, ako ima pooblaščenje od poljedelskega ministerstva, poslati tudi v odbore okrajnih zadrug po enega člana imajočega omenjeno pravico glasovanja.

§. 29. Ako v deželah, kjer obstojè na podlagi deželnih zakonov okrajne poljedelske zadruga in deželni poljedelski svet, deželni zakonodajci sklenejo, da so te zbornice razpuščene in njih poljedelske naloge naložene novim kmetijskim zadrugam vstvarjenim po tej postavi, tedaj ima deželni odbor ravno takokakor deželna vlada oziroma poljedelsko ministerstvo pravico izbrati enega oziroma dva odbornika v dotične odbore kmetijskih zadrug.

§. 30. Ako jamči v smislu §. 79. zakona o osnovanji rentnih posestev dežela mesto države za rentna pisma, pristojajo deželnemu odboru razven pravic, navedenih v §. 79. imenovane zakona o opravih rentnih posestev, še te-le pravice:

a) Pravila kmetijskih zadrug smejo se premeniti le z dovoljenjem dež. odbora.

b) deželni odbor ima, ne oziraje se na pogoje navedene v §. 29. pravico poslati v tem paragrafu omenjene člane v zadržne odbore.

§. 31. Deželna zadruga mora v svojem obsegu skrbeti, da se osnuje ena ali več zvez vže obstoječih pridobitnih in gospodarstvenih zadrug, in mora povspeševati vže obstoječe zveze.

Glavni namen tem zvezam je pregledovanje ne samo gospodarjenja, mariveč celega poslovanja zveznih zadrug po pregledovalnem redu, kateri izdelata deželna zadruga, potrdi pa poljedelsko ministerstvo.

Zvezna pravila določijo, v koliko naj ima zveza tudi druge svrhe (n. pr. da bi varovala in zastopala skupne koristi raznih zadrug, da bi pojasnjevala in izdajala uzorne obrazce, da bi tolmačila dvomljiva vprašanja, da bi posredovala pri nalaganji društvenih glavnic v kreditne zavode, da bi skrbela za organizacijo skupnega nakupovanja in prodajanja kmetijskega blaga, da bi osnovala osrednje blagajne itd.)

§. 32. V kolikor ne izvršuje zveza pregledovanja v zmislu §.

31, navezana je deželna zadruga na podlagi pregledovalnega reda omenjenega v §. 31, da pregleda za skromno odškodnino vse pridobitne in gospodarstvene zadruge svojega obsega, katere so njej podložne.

Deželna zadruga sme prevzeti za omenjene zadruge tudi opravila naštetá v §. 31. v odstavku 3. in to za malo odškodnino.

Natančneje določijo to posredovanje zadružna pravila, kakor tudi pogodba, ki se napravi.

§. 33. Okrajne kmetijske zadruge so gledé izpolnjevanja te postave, kakor tudi gledé poslovanja podrejene nadzorstvu više deželne zadruge.

Deželna zadruga izvoli pri obém zboru po pravilih določeno število preglednikov, ki morajo biti izvedeni, ter ne smejo biti člani okrajne zadruge, katero nadzorujejo.

Pregledniki morajo pregledati vsaj vsako drugo leto gospodarjenje in celo poslovanje okrajnih zadrug, ter smejo v ta namen pregledati vse knjige in zapisnike dotične okrajne zadruge.

§. 34. Preglednik poroča o izidu pregleda načelniku deželne zadruge.

Načelnik obvesti odbor deželne zadruge kakor tudi posamezne okrajne zadruge v izidu pregleda, v kolikor se njih tiče, ter vkrene potrebno, da se odstranijo pogrški, katere bi se bilo našlo.

Deželna zadruga ima pravico na podlagi preglednikovega poročila kaznovati organe in uradnike okrajnih zadrug z denarnimi globami.

§. 35. Vrhovni preglednik kmetijskih zadrug je poljedelski minister.

Pregledništvo se izvršuje ali neposredno ali pa po deželni vladi; istotako vrši se tudi pregledovanje deželnih zadrug.

§. 36. Globe, ako je določujejo pravila v smislu §. 15. lit. h), prisoja politična oblast, in je izterjava kakor one po §. 34. naložene vpravoma.

Globe ne smejo presegati 100 gld.; sklada se jih v rezervni zaklad deželne zadruge.

§. 37. Kmetijske zadruge osnovane v smislu te postave plačujejo dohodarino in dobitkovino (Einkommen- u. Erwerbsteuer) le v kolikor se bavijo s podjetji, in so podvržena takemu davku. Davek je seveda primeren zaslužku in dohodkom podjetij.

Zakoni od 27. decembra 1880 drž. zak. št. 151, 14. aprila 1885 drž. zak. št. 93, 15. aprila 1885 drž. zak. št. 51, in 24. marca drž. zak. št. 40 se pri obdačenju teh podjetij vporabljajo tedaj, ako je njih delovanje v obsegu določenem po tej postavi omejeno le na člane kmetijskih zadrug. Vendar smejo zadruge, ne da bi izgubile pravico do omenjenih olajšav na davkih, svoje poslovanje razširiti tudi na vžitne vpravičence, ki so v §. 7. odst. omenjeni.

§. 38. Kmetijskim zadrugam pristojajo gledè kolekoy in neposrednih pristojbin te-le vgodnosti :

a) Pobotnice o zadružnih prispevkih in zakonite vknjiženje ali izvršilne (eksekutivne) zastavne pravice teh prispevkov, je prosto pristojbine ;

b) proste pristojbine so pogodbe, katere sklepajo kmetijske zadruge v smislu tega zakona s pridobitnimi in gospodarstvenimi in drugimi zadrugami in zvezami ;

c) pristojbine prosta so pravila zadrug ;

d) proste pristojbin so zadruge gledè vlog in dopisovanja z javnimi oblastmi in uradi izvzemši sodnijsko postopanje ;

e) proste pristojbin so knjige, v kojih je popisano pravno razmerje zadruge z njenimi člani, ter poslovne knjige zadrug ;

f) zadruge so proste pristojbinskega namestka od premičnin ; od nepremičnin plačujejo pristojbinski namestek, samo $1\frac{1}{2}\%$ cele vrednosti.

D. J.

Razkol v razkolu

ali

verske sekte v sedanji Rusiji.

Dve besedi za uvod.

Navadno se misli, da v nobeni cerkvi na svetu ni več edinstnosti in trdnosti kakor v ruski, češ, vsemogočna roka ruskega samodržca kroti vsako upornost ter onemogočuje vsak odpad od skupnega telesa. Da bi se torej le volja carjeva vklonila rimskemu papežu — ruski razkol bi čez noč izginil ! In vendar kako napačno je tako misliti. Razkol nosi vže po naravi in po svojem zgodovinskem početku v sebi seme razcepljivosti. Odpadši od rimskega papeža se je grška cerkev v naročje vrgla državi in za toliko izgubila od svoje duhovne dostojnosti, koliker večja je bila njena odvisnost od posvetne oblasti. Podržavljena cerkev ne more več gospodavati duhovom niti spajati jih v eno občestvo, kajti vsakdo gleda v nji sužnico državne politike ; narodí se ji bodo le tako dolgo pokorili, dokler se ta pokorščina ne bo križala z njihovimi političnimi težnjami. V razvoji razkolne cerkve so odločilne le politične in nacijonalne težnje ; po teh se razkol nadalje razceplja in preoblikuje.

Zgodovina nam potrjuje to resnico; razkol je povsod porajal razkol. Carigrabski patrijarh je s početka celi vshod za seboj v razkol potegnili; a njegovi nasledniki so morali gledati, kako so se cerkvene provincije ena za drugo ločile od Carigrada izvolivši si vsaka svojo lastno „glavo“; to se mu je nedavno zgodilo tudi z bolgarsko cerkvijo, ki se je samooblastno odcepila od „ekumeničnega“ patrijarhata in bila zato od poslednega „izobčena“!

Tudi ruska cerkev ni mogla uiti žalostni vsodi nadaljnega razcepljanja. Dozdaj znaša na Ruskem število verskih razkolnikov, ki so se ločili od državne vladajoče cerkve, vsaj eno šestino vsega prebivalstva, in se to razkolništvo posebno v zadnjem času še bujniše razcvita. Resnično — mnogovrsten razkol v ruskem razkolu!

Ruske verske sekte se dajo razdeliti v dva razreda. V prvi devamo one, ki so se porodile neposredno iz ruske cerkve; v drugem razredu stoje pa tako zване tajne sekte, katerih početka nam je iskati deloma v daljni preteklosti ali pa zunaj ruske cerkve. O prvih in o drugih bomo posebej razpravljali, in sicer na podlagi zanesljivih virov.¹⁾

Razkolne sekte.

Kaj je dalo povod prvemu razkolu v ruski cerkvi?

Seči moramo daleč nazaj. Za dobe, ko ni bilo še tiska, so se morale ruske cerkvene in obredne knjige prepisavati. S prepisovanjem so se pečali večinoma duhovni in kleriki. A izobrazenost ruskih duhovnov je bila od nekedaj na zelo nizki stopnji; nahajali so se tudi taki, ki so s težavo brali in pisali, še manj pa knjigo prav razumeli. Lehko si tedaj mislimo, kako se je godilo pri prepisovanji: vrnilo se je počasi v cerkvene knjige brez števila pogrškov. In ker se, snagi in ličnosti na ljubo, ni rado izbrisavalo in popravljalo, je slednjič vse mrgolelo raznih hib. Seveda se ni pa navadno niti duhovnemu niti ljudstvu dozdevalo, da so pisavne hibe večkrat močno pačile tudi cerkvene nauke; in to je bilo najhujše zlo.

Zatorej je car Vazilij Ivanovič (1505-1533) pozval sè Svete Gore učnega meniha Maksima Greka, da bi popravil in očistil obredne knjige. A ko se je ta trudil pri težavnem delu, so nevedni duhovni proti njemu vzdignili celo vojsko, češ, Maksim prenareja stare, čestitljive knjige in pači pravo vero! Sam car ga ni mo-

¹⁾ Izmej virov navajamo: L. Tolstoj, razne njegove spise; Przegład powszechny 1-92; Tomaso Carletti, La Russia contemporanea; Dr. Ferd. Knie, Die russisch-schismatische Kirche; Dr. Nic. v. Gerbel-Embach, Russische Sectirer; Fr. M. v. Waldeck, Russland; V. Frank, Russisches Christenthum.

gel več obraniti pred razdivjano strastjo; pregnali so ga in zaprli v neki samostan! Tudi ko so v 16. veku začeli knjige tiskati, se reč ni zboljšala; kajti posluževali so se najbolj popačenih rokopisov, take da se je po tisku zlo le še bolj širilo. Vsi poskusi, da bi se tekst cerkvenih knjig očistil, so ostali brez vpeha radi fanatične upornosti starokopitnih popov.

Se le v 17. veku vstane mož jeklenega značaja, ruski patrijarh Nikon, s trdnim sklepom, da mora izvršiti popravo cerkvenih knjig, naj stane, kar hoče. Neverjetno je, kake spletke je razkolno popovstvo delalo Nikonu pri tem početji; a on se ni upognil. Patrijarha je podpiral car Aleksij Mihajlovič Sklicavali so se koncilji, kjer se je odobravalo Nikonovo delo. Pa tudi nasprotstvo je prihajalo od dne do dne večje. Starokopitni trdovratneži so se strastno poprijeli popačenih knjig, ki so jih imenovali „stare“ v nasprotju z „novimi“, popravljenimi. Sebe same so pa začeli nazivati „staroverce.“ Tem ljudem je pritegnila niža duhovščina, kateri je bil Nikon neljub, ker je zahteval od nje večje izobraženosti; niži duhovniki so nahujskali še ljudstvo. Nikonu so obrekli, preganjali, carja samega mu odklonili. Slednjič se je pritisku vdal in patrijarhat odložil.

Zmedenost in razburjenost je rastla. Na to sklice car mešca decembra 1666 v Moskvo koncilj: razsodil naj bi prvič o reformi glede cerkvenih knjig, drugič o Nikonu in njegovem odstopu. Kar se tiče prve točke, se je Nikonova reforma odobrila in potrdila, Nikon sam pa in njegovo vedenje se je obsodilo. Vse, ki ne bi hoteli sprejeti Nikonovih poprav, je koncilj 13. maja 1667 izobčil, mej tem ko je Nikola odstavil in ponižal do priprostega meniha!

S tem odlokom se je dovršil razkol v ruski cerkvi. Narod se je razdvojil v pristaše in nasprotnike Nikonovih reform. Na čelu staroverskih upornikov je stal arhipresbiter Avakum (Habakuk), kateremu je bil Nikon sam naložil, da bi korekture knjig konečno pregledal. Bil je strasten, prepirljiv človek. Ko je pregledoval korekturo nicenskega simbola, kjer se bere: „rojen, ne vstvarjen“ — je zahteval, naj bi se mesto glasilo: „rojen, *a* ne vstvarjen“. Ko mu odgovorijo, da se oni *a* ne da opravičiti iz merodajnih grških tekstov, jih zavrne: „Kaj mi mar za grški tekst; v moji knjigi je *a* vedno stal, in jaz verujem v *a*!“ Dalje se je spodtikal ob ime „Jisus“. Rusi namreč grški η izgovarjajo kot *i*, $\text{I}\eta\sigma\upsilon\varsigma$ torej kot Jisus; ko je torej Nikon zahteval, naj se v knjigah povsod dene Jisus mesto napačnega Isus, se je Avakum spet protivil. In tako dalje. Sploh bile so le nebistvene stvari, tikajoče se zunanje oblike, ki so privedle do razkola. Ali ni sploh smešno, da so koncilji reševali vprašanja, kakošno n. pr.: „Se ima li otrok ali odrasen človek ob veliki noči izključiti od sv. obhajila, ako je

pred sv. mašo trdost velikonočnega jajca poskušal s krcanjem ob zobe“!!

To je početek takozvanih „starovercev“ v ruski cerkvi. Nehote se človek tu domisli naših „starokatoličanov!“ Ti staroverci se mej seboj nazivajo z različnimi imeni in so na mnoge veje razcepljeni — kar pa vse družji, je v fanatično sovraštvo proti Nikonovi reformi. Do danes so se vedno odlikovali po s'rastnosti; v tem ko druge sekte z vladajočo cerkvijo skušajo mirno shajati, dasi se njih nauki od poslednje še toliko razločujejo, so staroverci materi-cerkvi in vladji vedno vkljubovali, dà celò dražili in izzivali jo k preganjanju, nekako hlepeč po mučeništvu. Staroverci so pravi fanatiki! Do danes jih ni mogla nobena sila stirmoglaviti.

Staroverska zagrizenost proti vsakemu novotarjenju se je od verskih knjig počasi razširila tudi na druge čisto posvetne reči in na politiko. Ko je začel Peter Veliki Ruse seznanjati sè zapadnim svetom in njegovo kulturo, so se staroverci odločno protivili vsakaterim tujim šegam. Briti si brado, tobak kaditi, gledališčine predstave in kar je enakega — vse so obsojali. Zapirali so se vsakemu tujemu vplivu, da bi čist, neskaljen ohranili staroruski značaj! Tako se je verski razkol razširil do razkola v nazorih sploh. V nemilost so pri starovercih prišli carji, ki so si prizadevali v Rusijo uvesti evropsko kulturo in navade. Posebno niso Petru Velikemu mogli odpustiti, ko je ukazal, da se ima leto mesto s 1. septembrom začenjati s 1. januarijem. To naredbo so obsojali kot protibibliško in protikrščansko, češ, svet ni mogel biti stvarjen meseca januarija, kakor bi se zdelo vsled novega koledarja, ker o tem času jabolka niso še zrela in tako tudi Adam in Eva nista mogla jabolka pokusiti in grešiti! Ko je pa isti car o novem letu 1700 dal predstavljati mitologične igre z magiškimi produkcijami, razklicali so to za malikovanje, češ, taki čudeži se delajo s pomočjo satanovo! Isto tako so si razlagali ljudsko štetje in cenitev; car Peter veljal jim je za peklenskega kralja, za antikrista, kateri se je na svet porodil leta 1666. O njem so si tudi razlagali mistično število 666 iz skrivnega razodenja: „Kdor ima razum, izračuni naj število zveri, kajti število je človeško; in število njegovo šeststo in šestdeset.“ (13. 18.)

Staroverski razkol je pognal dve panogi: popovce in brezpopovce; prvi so obdržali duhovsko hijerarhijo, poslednji so jo zavrgli.

* * *

Popovci. Akoravno so se sprli z vladajočo pravoverno cerkvijo, priznavajo vendar njeno hijerarhično vstavo. Ker se je pa za početka razkola l. 1667 en sam od ruskih škofov izrekel

proti Nikonovim reformam a še ta je kmalu potem umrl, so si morali dobiti duhovnov iz državne cerkve, ki so bili posvečeni od pravovernih škofov; sededa so morali taki duhovni pri njih se zavezati, da se bodo držali „starih knjig.“ Ta je še vez, ki jih druži z materjo cerkvijo; in prav to jih zadržuje, da se toliko ne razcepljajo, kakor brezpopovci.

Stejejo mej njimi več skupin: pglavitniše so: Skupina „kršeneč“, ki se je tako imenovala od rečice v nižnjem novgorodskem okraji; sveto Trojico so si razlagali na poseben način; Jezusa Kristusa ji niso prištevali. Kasneje so ta nauk opustili.

Skupina menih Joba. Vstanovil jo je menih Job l. 1667 mej donskimi kozaki. Bila je dalj časa zelo na glasu. Razprostrla se je do kaspiskega morja in do Urala.

Najznamenitša sekta pa je bila ona, ki je imela svoj sedež na otoku Vetki v mohilevski pokrajini. Ta pokrajina je takrat večinoma še spadala k poljskemu kraljestvu. Neki poljski veleposestnik je razkolunikom dovoil, da se smejo v onem kraji naseliti. Naseljencem je pastiroval duhoven Teodozij, ki je bil posvečen še predno je bil Nikon izbran za patrijarha. Teodozij je pregovoril še svojega brata in nekaj družih duhovnikov, da so se odpovedali Nikonovim „zmotam“ in prestopili k „stari veri.“ Število vernikov je v kratkem narastlo do 40.000. Teodozij se je drznil celò posvetiti sv. olje, kar sme po kanonih ruske cerkve storiti le škof.

Ravno ta Teodozijeva prevzetnost je dala povod dijakonom, da so se ločili od skupine na Vetki, ker dijakon Aleksander je izjavil, da ne more sprejeti olja, ki ga je bil posvetil Teodozij. Menih Jepifani je zopet vstanovil lastno sekto.

Tudi od skupine starodubske v okraji črnigovskem se je izločilo več izrodkov, ker se jim je zdelo, da tamošnje občine so se preveč izneverile staremu duhu. Skupina črnobolcev se je izselila na Poljsko. Črnobolci učijo, da bo v kratkem konec sveta, zametajo prisego, čestijo križ le, ako je na njem sv. razpelo. Od starodubcev izhaja tudi skupina Teodora Suslova. Ti pazijo posebno strogo na nepretržnost pri polaganji rok. Nekatero popovske sekte so od duhovnov zahtevale ne le, da se odpovedo Nikonovim oblikam, ampak da se dajo tudi znova maziliti. Zovejo jih premazance.

Od leta 1771 so popovci imeli neko osrednje zbirališče in svetišče na tako zvanem pokopališču ragoškem v Moskvi. Tu so pokopavali svoje mrliče, tu so organizovali svoje urade, sèm pošiljali svoje darove v denarji. Nakopičilo se je tu veliko bogastvo, sezidali so velikanske zgradbe. Posvetili so na ragoškem pokopališču tudi olje, ki se rabi pri mašnikovem posvečevanju. A ker se posvečenje olja ni vršilo od škofa, so ne-

katere sekte rogoško olje zavrgle, druge so mu pa sveti značaj priznavale. Čudno je pa to, da ista ruska vlada, katera je popovščino po družih pokrajinah ljuto zatirala, ni popovcem na moskovskem mirodvoru nikedar kaj žalega prizadela. Seveda so si znali imoviti rogoški popovci vplivne ruske činovnike z denarjem podkupiti in tako zabraniti vsako sovražno postopanje.

Pa vže od začetka je bilo popovcem sitno, da so morali si beračiti duhovnov pri državni cerkvi; in še od teh duhovnov se je redko kedo iz prepričanja „spreobrnil“ k staroverstju, ampak so večinoma radi nenravskega življenja bili od svojih odpušteni ali celo odstavljeni od duhovniške službe. Tudi niso imeli niti enega škofa, da bi jim nove duhovne posvečeval, ker, kakor smo vže prej omenili, edini staroverski škof jim je koj v početku razkola umrl. „Kje dobimo zopet škofov?“ — s tem vprašanjem so si staroverci dosti glavo belili.

Nekateri so začeli resno misliti, ali bi ne kazalo z državno cerkvijo zopet se spraviti, da bi od nje dobivali potrebnih duhovnov. Obrnili so se v ta namen do Platona, moskovskega metropolita. Unija se je res zgotovila, pravovernna cerkev je obljubila popovcem dajati duhovnov za Božjo službo, katero bodo smeli opravljati po starih obredih. Zedinjenci se ne bodo več imenovali staroverci, ampak edinoverci. Car Pavel je z ukazom 27. okt. 1800 unijo potrdil, in tako je tudi pravoslavna cerkev dobila svoje „unijate.“

Toda veči del popovščine se ni hotel z edinoverci podvreči državni cerkvi, vstrajal je pri prejšnji upornosti; trdovratneže imenujejo navadno staroobrednike. Tem se je še leta 1846 posrečilo dobiti lastnega škofa — seveda po nepostavni poti. Carjigrajski patrijarh je bil namreč odstavil bosanskega škofa Ambrozija; ta gre k staroobrednikom, ki ga z veseljem pozdravijo za svojega škofa. Okličejo ga za metropolita vseh staroobredniških sekt, on pa se z dovoljenjem avstrijske vlade naseli v bukovinski Belikrinici, ter začne posvečevati škofove in duhovne. Tako imajo staroobredniki dandanes trinajst škofov in dva nadškofa (v Kazanu in Moskvi), so pa pri vsem tem vedno še mej seboj razklani kakor prej. Pa kakor kažejo najnovejša znamenja, se bodo najbrže ruski staroobredniki hoteli ločiti od skupnega metropolita, kateri ima svoj sedež v tuji državi (Avstriji) ter skušali si vstanoviti lasten ruski patrijarhat. Tudi bi vtegnila ruska vlada sama vmes poseči, da se čem preje njeni staroobredniki postavijo na lastne noge.

* * *

Preidimo k brezpopovcem. Tudi ti so se v kratkem dalje razklali v več sekt; znamenitše so:

Pomorci. So nekaki anabaptisti, ker vsakega, ki k

njim pristopi, prekrstijo. Duhovske oblasti ne priznavajo; vsak njih vernikov, bodi mož ali žena, sme krstiti in spovedovati. Zakon, ki ga blagoslavlja duhovni državne cerkve, pri njih ni na veljave. Priporočajo v nekaterih okoliščinah samozažiganje, kar imenujejo „krst z ognjem.“

Pomorci so imeli razsežna posestva ob belem morji. Tu je l. 1694 Danjel Vikulin naselil menihe, ki so se po njem nazivali danjelite. Posrečilo se jim je ono pusto pokrajino obdelati in obljuditi. Največ zaslug pri tem si je stekel knez Andrej Denisov Mičecki, mož za svojo dobo zelo omikan, ki se je bil vže zdavno pridružil sekti. Njegova veljava je bila velika; sicer je opravljal vsakatera nizka dela kakor drugi. Poleg tega je pa tudi pisateljval; štejejo po njem sto in devetnajst raznih spisov in razpray.

Od pomorcev so se odcepili filipovci; ime so dobili od meniha Filipa. Filipovci ne molijo za carja; zatorej jih imajo za sovražne državi. So strastni fanatiki; ako hočejo spet sprejeti biti k pomorcem, se morajo dati prekrstiti. Visoko cenijo „krst z ognjem,“ sklicujoč se na Luk. 3, 16: „On vas bo krstil s svetim Duhom in ognjem.“ Tako se je tudi njih početnik Filip slovesno sežgal z osem in tridesetimi tovariši. Narod jih navadno nazivlje sožigatelje. Pripoveduje se slučaj, ko se je v Sibiriji dalo sežgati tisoč sedemsto oseb z vasjo vred!

Kakor pravijo, biva na Ruskem sekta davivcev ali ubijavcev, ki se je baje tudi iz filipovcev izcimila. Imenujejo se tako, ker nče, da se more zveličati, le kedor umrje silovite smrti. Zatorej zadavijo vsakega, kedor je smrtno obolel. Kaj radi davijo tudi otroke, da jih tem prej pošljejo v nebesa!

Kapitovci. To je ena najstarih brezpopovskih sekt, ker jo je ustanovil eden glaynih nasprotnikov Nikonovih. Tudi pri teh je „ognjeni krst“ v navadi.

Najimenitniša in najbolj razširjena mej brezpopovskimi sektami so teodozijanci ali fedosejevci.

Njih početnik, od katerega so dobili ime, je Fedosej Vasiljev v novgorodskem okraji okol l. 1692. Fedosej je govoril s toliko prepričevalnostjo, da je v kratkem okol sebe zbral velik krog učencev. L. 1694 je celo na Poljskem sezidal dva samostana, eden za možke, drugi za ženske.

Fedosej je trdil, da si je rusko cerkev podvrgel Antikrist; zavrgel je duhovništvo in sakramente. Ni sprejel nikogar, ako se ni dal prekrstiti. Fedosejavec ni smel pokusiti jedi kupljenih pri drugovercih, ako se niso prej očistile s potrebnimi ceremonijami. Državne postave ruske so jim bile obvezayne le pogojno.

Ko je Fedosej po Rusiji potoval, ga je vlada v Novgorodu vlovila in v ječo vrgla, kjer je 1711 umrl. Po njegovi smrti so se njegovi privrženci imenovali teodozijanci. Razširili so

se naglo čez ruske pokrajine, pa tudi v Avstriji, v Prusiji in na Poljskem so se naselili.

Teodozijanci so bili trezni, delavni ljudje, tako da so se povzpeli do velikega blagostanja. Strogo so se držali starih navad, niso se brili, niso se vdeleževali veselice. Strogo so kaznovali pijanstvo; kar se pa tiče prestopkov šeste zapovedi, niso bili natančni, saj so pa tudi zametali sakrament zakona.

Leta 1771 je v Moskvi razsajala strašna kuga; žrtev, ki jih je zahtevala, bilo je toliko, da ni bilo mogoče za vse skrbeti; po bolnišnicah ni bilo več prostora, pokopališča so bila prenapolnjena. Tu se ponudi premožen teodozijanec, trgovec I-lja Aleksejevič Kovilin, da hoče s svojim in svojih prijateljev denarji za okužence sezidati bolnišnico s pokopališčem, kjer se bo za bolnike skrbelo z vso vestnostjo in ljubeznijo. Zato je pa zahteval, da mu vlada pri oskrbovanji bolnišnice dá popolno prostost, država naj bi si ohranila le nekako vrhovno nadzorstvo. Vojaški poveljnih moskovski je ponudbo sprejel in carica Katarina II je kmalu potem načrt odobrila. To je bil početek teodozijanske naselbine v Moskvi, ki je znana pod imenom „Preobraženski mirodvor“; ta naselbina je postala nekako duhovno središče teodozijanske sekte.

Za časa kuge je Kovilin s svojimi tovariši kaj vestno opravljal bolniško službo. Bolniki niso pogrešali ničesar; vendar so teodozijanci jih pri vsaki vgodni priliki preverjali, kako jih je Bog z grozno kugo le zato obiskal, ker so odpadli od „Izusa,“ ker so tobak kadili, brado si brili, s tremi prsti se prekrižavali! To prigovarjanje je veliko zdalo. Nekateri, ki so ozdraveli, so se dali koj prekrstiti, so postali goreči teodozijanci in so preobraženski mirodvor bogato obdarili. Drugi pa, ki so videli, da morajo umreti, so se pred smrtjo „spreobrnil“ in v oporoki mirodvoru zapustili lepa volila.

Ko je kuga ponehala, je Kovilin imel na razpolago neizmerno veliko premoženja, tudi je njegovo in tovarišev njegovih požrtvovalnost in nevstrašnost občudovala cela Rusija. Bilo mu je lahko sezidati razne bolnišnice in oskrbovalnice za može, za žene, sirote, otroke. Te zgradbe so bile v zvezi s samostanom teodozijancev, ki so vse oskrbovali in vodili. Red je bil strog; odločno je pa Kovilin pobijal vstanovo zakona, priporočal je samstvo. Najraje so v sirotišnico sprejemali nezakonske otroke, katere so potem odgajali v duhu teodozijanske sekte.

Celih osem in trideset let je Kovilin bil na čelu moskovskih teodozijancev. Neverjetno je, koliko je storil za svoje ljudi. Bil je vljuden, zunanost njegova prikupljiva. Vladnemu zastopniku v Moskvi je posebno dopadalo, da so Kovilinovi varovanci tako v miru in zadovoljno živeli; občudoval je njegovo nesebičnost. Ker car Pavel I. teodozijancem ni kaj posebno zaupal, je znal Kovilin enega merodajnih dostojanstvenikov tako o-

čarati, da mu je dal do nekega velevažnega mesta naslednje priporočilo: „Storite za ljubega, dobrega starega, kar je v Vaših močeh!“

Car Aleksander I. je bil moskovskim teodozijancem bolj naklonjen. To priliko je porabil Kovilin. Izprosil si je pri carji več privilegijev, vsled katerih je bil preobraženski mirodvor izvzet nadzorstvu in kontroli metropolitovi; priboril mu je skoro popolno avtonomijo. Ko se je v teh zadevah l. 1809 iz Peterburga vrnil v Moskvo, je tu umrl od prehlajenja z one poti. Umirajoč je zdihoval: „Da bi mi bilo dano dalje živeti, bi bil mogel za našo stvar pač še marsikaj storiti!“

Kovilin je bil pri vladanji svoje občine krepak, nevpogljiv. Na teodozijanskem shodu v Moskvi l. 1791 je dosegel, da so ga odposlanci vseh teodozijanskih občin pripoznali za svojega poglavarja. Tako je moskovska občina postala duhovno središče za vse teodozijance. Najbolj kočljivo pri njih ostane pa vedno poglavje o zakonu; trdijo, da od dobe Nikonove ni več duhovstva, ki bi moglo zakon veljavno blagoslavljeti.

Car Nikolaj ni teodozijanec rad trpel; imel je njih sekto za sovražno državi. Poslednjih let svojega vladanje jih je začel odločno zatirati. L. 1859 je moskovskemu mirodvoru odvzel vse privilegije in ga podredil dotičnim uradam, katerim pripada nadzorstvo družih blagotvornih zavodov. S tem je preobraženski mirodvor prišel ob svojo samostojnost; od tedaj izgublja čedalje bolj svojo važnost. Vender je teodozijanska sekta do današnjega dne v Rusiji ena najštevilniših in najbolj razširjenih, preobraženski mirodvor pa je še do danes najveličastnejše sveetišče za vso rusko brezpopovščino.

Mej brezpopovskimi sektami ena najnevarniših je sekta stranikov ali begunov. Nje početnik je vojaški begunec Jevfimi (Eufemius.) Vzgojen je bil pri razkolnikih. L. 1762 je prestopil k filipovcem. Dal se je prekrstiti in izmej drugih naukov si je posebno globoko vtisnil stavek, da v Rusiji vlada Antikrist. Kmalu je filipovce zapustil in se seznanil z nekim Ivanom; ta je bil asket, pustolov; prepričal je Jevfimija, da prava pobožnost obstaja bistveno v „neprestanem begu pred Antikristom.“

Evfimij se še enkrat prekrsti, in sklene slednjič osnovati svojo posebno sekto, to je sekta begunov ali potovalcev. Njih nazorji so proticerkveni in protidržavni; vse vezi s cerkvijo in državo treba pretrgati. Odločniši mej njimi pometajo vsa pisma, ki pričajo o rojstvu, vse sodnijske akte v ogenj, sprejmejo drugo ime in se začnejo po svetu klatiti kot posebna vrsta postopačev — „neprestano bežoč pred Antikristom!“ Kar se tiče nravnosti, so na slabem giasu; temu se ni čuditi, ker učijo, da blagoslavljanje zakona in spisavanje zakonskih spričeval je še vedno v oblasti Antikristovi. Žive večinoma v „prosti ljubezni“

mej seboj. Jevfimi sam se je okol vlačil z malopridno žensko. Očetom je malo do tega, kako žive njih hčere. Za odcvele de-vice imajo skrita zavetišča. Tu pa tam se pri njih nahaja neka vrsta komunizma.

Razločujetejo v svoji sekti več stopinj. Kedor stoji na viši stopinji popolnosti, je pretrgal vse vezi z državo in z društvom; menj popolni ostanejo še v dosedanjih državnih in društvenih odnošajih. Ti so nekako „lajiki,“ in sprejemajo v svoje hiše popolniše svoje brate, ako so preganjeni ali iščejo zavetja. Tudi v družih potrebah jim morajo iti na roko. Lajiki smejo še opravljati spoved in prejemati obhajilo v državni cerkvi, nikako pa ne poslednjega olja. Ako kedo njih vidi, da mu bo umreti, se dá prenesti na cesto ali v gozd, da bo tako mogel vsaj „na begu“ pred Antikristom umreti.

Od begunov se je v novejšem času odcepila posebna sekta onih, ki Kristusa iščejo; upajo, da bodo na svojem begu srečali Kristusa, kateri je baje vže iz nebes prišel na zemljo vojskovat se z Antikristom!

Pridemo do kaj čudne sekte; je neka vrsta srednjeveških flagelantov, zovejo se kristi ali tudi „božji ljudje“ ali „moleči bratje in sestre.“ Od začetka so se baje zvali „Kristusova sekta,“ kolektivno „kristovščina,“ ljudstvo pa je zljajalo „klistovščina“ Niso sicer mnogoštevilni, ali imajo pristašev v vseh stanovih in posebno moč jim daje njih strogo hijerarhična organizacija.

Ta sekta se je porodila za dobe carja Alekseja Mihajloviča. Nje početek se dá z ozirom na tedanje okoliščine prav lahko razlagati. Ker so radi Nikonovih reform popolnoma se ločili od cerkve in zavrgli duhovsko avtoriteto, se je pojavila v njih želja, da bi po neposrednjih razodevanjih od Boga pozvedovali, kaj jim je potreba k zveličanju. Pripovedovali so pa zgodovino svojega razodetja tako le: Za carja Alekseja Mihajloviča je v nekedanjem vladimirskem okraji Bog iz nebes na zemljo spustil se na ognjenem vozu, da bi v osebi nekega Danjela Filipoviča „Rusijo razsvetlil“. Filipovič je svojim učencem dal dvanajst zapovedi. Ob istem času se je na zemlji prikazal „Kristus.“ Rodil se je od stoletnih starišev kot Ivan Timofejevič Suslov. Tega so okol l. 1672 državni uradniki v Moskvi vlovili in do smrti mučili, on je pa od mrtvih vstal!

Zanimivo je, kar poroča P. Meljnikov o naukih te sekte; v nji najdemo skoro vse glavne stavke nekdanje manihejske herezije. „Človek obstaja iz duše in telesa. Duša je od Boga, telo pa od hudiča stvarjeno. Duša je kot čisti duh vklenjena v telo in se celo življenje proti njemu bojuje; ako se dá premagati, tedaj preide v oblast zlega. Ako pa ona zmaga, tedaj preide ne le po smrti, ampak vže v sedanjem življenji v tako veličastno stanje, da neposredno z Bogom občuje. Da to doseže,

je neobhodno potrebno, da se ostro postji, da se zdržuje mesa, alkohola in tobaka, ljubezni, in vsakega razveseljevanja; živeti mora strogo ascetično, premišljati, večkrat vglobiti se sama v sebe — skratka živeti mora čisto duhovno. Pa to ne zadoščenje: znebiti se mora lastne volje in jo podrediti drugemu, ki je vže dosegel duhovno popolnost in božanstvo v sebe vže sprejel. Dalje se mora ascet z močnim telesnim gibanjem, s skakanjem, plesanjem, vrtenjem, s tresenjem vseh udov, s zadržavanjem sape tako vpehati, da ga objame omotica in izgubi samozavest, tem potom se sposobi za halucinacije, za ekstaze. V tem stanju gleda prikazni in izgovarja besede in sloge brez stika, ktere pa navzoči sprejemajo kot prava prerokovanja. Kdor se povspne do te stopinje, velja za „preroka“ ali „prerokinjo.“ Vender s tem še ni dosegel vrhunca popolnosti, najviše popoln je še le, ako postane „Kristus,“ ženska pa „mati božja.“ Zgodovinski Kristus namreč in njega mati Marija nista sama: vsak človek more doseči nju popolnost ter postati tako „Kristus“ ali „Marija.“ Takih ljudi je bilo vselej in se nahajajo posebno v kristovščini. To so, kakor jih zovejo, „pridobljeni“ Kristusi! Bog sam je v njih vničil človeško dušo in jo nadomestil s svojim duhom, tako do so postali „živi bogovi.“ Tem Kristusom-bogovom stoje najbliže proroki; poslednjih je navadno po dvanajst, ti so dvanajsteri apsteljni; tudi Kristusov more biti več obistem času. — Pa meso in poželjivost krotičiti ni lahko, posebno ko se možki in ženske, za roko držeč, v samih srajcah oblečeni, pri božji službi vrtijo in plešejo. Zato so nekateri v kristovščini vpeljali skapljanje, in iz tega se je izcimila nova sekta, ki se imenujejo skopci; o teh pa kmalu zdolej. Pravi kristovci namreč menijo, da skapljanje je slabo spričevalo: kdor je resnično odločen in goreč, mora meso v duhu krotičiti, a ne pomoči iskati v hirurgičnih operacijah. „Lepa zmaga nad sovražnikom, ako je sovražnik pokvečen!“ Zatorej uživajo skopci pri njih v obče malo spoštovanja. — Evangeljski Kristus jim je sicer bog-človek, a ne v drugačnem pomenu nego v tistem, kakor so drugi njih pridobljeni Kristusi. Njegovo smrt, čudeže, vstajenje si razlagajo alegorično. Ne čestijo križa niti podobsvetnikov. Liturgijo in cerkvene pesni zametajo; kajti, kakor pravijo, vedno eno in isto ponavljati je pred Bogom mrtvo delo, pred Bogom se mora vedno le novo pesem peti. Zatorej imajo svoje posebne pesni, ki dovolj pričajo o njih blaznosti, akoprav izražajo tu pa tam krepko, ali bolj divje čustvo. Tudi se ne sme moliti nego „očenaš,“ ker ga je Jezus Kristus sam priporočil, drugače se sme duhovne pesni in psalme peti.

Kristi opravljajo svojo posebno „božjo službo“ in „pobožnosti.“ Shajajo se v posebni opravi, pojejo pesni in se za tem več ur, v krogu plešoč, saffe sebe bičajo in na druge razne načine krotičijo. To rajanje se vrši s posebno besnostjo ter živce

močno razdraži, kar povzroča nenaravno zvijanje in neke vrste ekstaze. V tem zamaknjenji začnejo „proroki“ in drugi hijerarhi razodevati svoje vizije. Pa tudi čutnost se večkrat razvname in tedaj se dogajajo nesramne reči. česar pa nimajo za pregrešno, da se le vrši mej „božjo službo!“ Zatorej pa strogo pazijo, da pač nihče ničesar ne ovadi, kar je videl ali doživel pri božji službi! Avtoriteta njih „Kristusov,“ „mater božjih“ in prorokov je neizmerno velika. Vsak vernik bi bil koj pripravljen vreči se v ogenj ali v vodo, doprinesiti vsako nesramno dejanje, kakor brž bi kaj takega zahteval „Kristus“ ali „prorok!“ Mej ženskami si nekatere „matere božje“ pridevajo tudi naslov „velikih vojvodinj.“ Neverjetno, kako daleč sega človeška blaznost!

Iz te sekte, kakor se sploh misli, izhajajo skopci. Tudi oni govore o vtelesenji božanstva, imajo svoje „Kristuse“ in „matere božje.“ svoje „proroke.“ Njih „pobožnosti“ so slične zgore popisanim. Nabožnih pesni imajo cele zbirke. Glavna točka, po kateri se razlikujejo od kristov, je, da se skapljajo; razlagajo si namreč v tem pomenu besede Kristusove: „So skopljenci, kateri so se sami skupili zavoljo nebeškega kraljestva!“ (Mat. 19. 12.) Poedini skopci so se, kakor menijo, vže od prejšnjih dob na Ruskem nahajali; njih sekto pa je organizoval še le kmet Selivanov okol l. 1770. S početka je izpovedal klistovsko vero in se posebno odlikoval po svoji gorečnosti. Vsi so občudovali njegovo „čistost“ in krotičenje. Svoje poveličanje ima zahvaliti posebno dvema ženskama: Akulini Ivanovni in Ani Romanovni; prvo je iz tisoč vernikov obstoječa „ladija“ čestila za „mater božjo“ in „nebeško kraljico,“ poslednja je veljala za imenitno „prorokinjo.“ Pripetilo se je, da ste nekega dne vpričo sedemdeset vernikov obe se zamaknili; v tej omotici je prva pričujočega Selivanova oklicala za „pravega včlovečenega boga,“ za odrešenika od Antikrista. Prorokinja se je zdela sprva sè Selinovim prepirati, potem pa pade brez zavesti na tla — in ko se prebudi, okliče tudi ona njegovo božanstvo!

Tako slovesno poveličani Selivanov je neizrečeno vplival na množico. Čim bolj je divjal, tem bolj so ga poslušali. Ko se ga je gosposka vže naveličala, ga je dala prijeti; nabičali so ga prav dobro in pregnali v Sibirijo. Sè skopci so oblastnije ravnale kot z zblaznimi.

S tem pa komedija še ni bila pri koncu. Selivanova vpliv je čedalje rastlel, s tem pa tudi njegovo blaznost. Ni mu bilo dovolj, da se je izdal za „boga skopcev“, oklical se je tudi za carja Petra III, ki je bil po kratkem vladanji umrl; Akulina Ivanovna pa se je istovetila z rajnko carico Petrovno!

V Sibiriji so se okol njega zbirali njegovi učenci. Od vseh strani Ruske so verniki romali k njemu. Pripovedovati so začeli

celò legende o njegovem trpljenji; dà, na mestu, kjer so ga bili bičali, sezidala se je kapela.

Car Pavel I. je Selivanova oprostil in si ga dal predstaviti. Ta stopi pred carja kot Peter III in se vede kot pravi car! Pavel pa ga veli odvesti naravnost v norišnico, kjer je ostal zaprt do njegove smrti. Za Aleksandra I je zopet začel vganjati svoje burke. V petrograjskih krogih je zadobilo ime tedaj vže osemdesetletnega starca neko posebno popularnost; vse je hotelo čudovitega fanatika videti. Da bi se občinstvo pomirilo, je policija Selivanova zopet odposlala v samostanski zapor. Tu je umrl l. 1832, kakor pravijo, sto dvanajst let star. Skopci pa nikar ne verujejo, da bi bil umrl: še živi nekje v Sibiriji in se o svojem času povrne z velikim sijajem!

Skopci razlagajo o svoji sekti dotični mesti knjige skrivnega razodenja (7. 4 in 14, 3. 4), kjer pismo govori o 144.000 zapečatenih: ko se njih število na Ruskem dopolni do 144.000, napoči na zemlji zlata doba!

Sicer so skopci imoviti ljudje — ker umejo izvrstno skapljati ne le samih sebe, ampak tudi druge ljudi. Oni so glasoviti skopuhi. V ljudski govorici pomenja „skopec“ isto kar „mirojed“ (občinožrjec), „kulak“ (vaški skopuh); o vsakem skopuhu se sumniči, da bi znal biti skopec! Ako se skopci v katerem okraji posebno vgnjezdijo in ljudstvo preveč izsesavajo, jih večkrat vlada uradno polovi in pošlje v Sibirijo. Ljudstvo pa, katero vedno pritegne s kaznovanci, začne potem raznašati, da jih država kaznuje, ker ji kratijo vojaške novince! Pa tudi v Sibiriji se skopci ne spozabijo svoje obrti. Pred leti se je bralo v ruskih listih, da skoro vsa trgovina z žitom se v Sibiriji nahaja v skopskih rokah!

Od kristov izhajajo tudi tako zvaní n a p o l e o n c i; njih početek je od l. 1820. Vsled neke čudne asijocijacije idej so prišli na misel, da je Napoleon I oni včlovečeni bog, ki so ga kristi častili v Danjelu Filipoviču, skopci pa v Seliyanovu. Imajo prav malo pristašev.

K sklepu omenimo še s k a k a v c e v. Sè skakanjem in močnim telesnim kretanjem se skušajo zamakniti. Ta sekta se je naselila posebno v okolici petrograjski, nje število je pa neznan. Skakajo pa vselej po dvoje, mož in žena, eden drugega za roko se držeč, dokler vtrojena ne popadeta na tla. Kaj se potem godi, je ostudno opisavati. L. 1867 je pravica nekatere skakavce pozvala pred sodišče; pri obravnavi se je dognalo, da otroke morijo; kakor davinci, tako so hoteli tudi oni otroke še brezmadežne pošiljati v nebesa! Prgnali so jih v Sibirijo in v Kavkaz. Pa tudi tam so se do danes še ohranile nekatere skakavske družine; še zdaj obhajajo svoje „pobožnosti,“ njih „pro-rokinja“ se vidijo semtertje po vaških ulicah hoditi oblečena v črn sarafan, z belo površno haljo.

Tomaso Carletti pripoveduje v zgore navedeni knjigi nekaj o najnovejši brezpopovski sekti, ki se zove sekta malijovancev ali malijovanščina. Početnik te sekte je neki Mali Jovan l. 1891-1892. Malijovanci pričakujejo v kratkem konec sveta, zato menijo, da najbolje kaže živeti brez dela. Razprodajajo svoje imetje in denar zapravljajo. Shajajo se pogosto k skupnim zborovanjem, kjer vganjajo čudne burke. Profesor Sikorski s kijevskega vseučilišča opisuje to sekto kot neko duševno kugo in trdi, da ti ljudje so vsi na zdravji porušeni, malokrvni, skrčni, histerični. Malijovan sam je bil do svojega 40. leta vdan žganju, vže tri leta boleha na umu in je bil vže tudi v neki kijevski bolnišnici. Ko se je l. 1884 pridružil štundistvu, je popustil žganje; pa ta nagla prememba je tako močno vplivala na njegove živce, da od tedaj se čudovito zvija in večkrat zamakne. Domišlja si, da je Kristus, in njegovi učenci ga molijo kot boga. Njegov govor je zmeden, brez pravega pomena; največkrat se ga sliši prerokovati bližnji konec sveta. Malijovanci se večkrat v najhujši zimi slečejo in po snegu valjajo, pa pri tem delu od veselja pojejo in solze pretakajo. Dan potem pa morda prodajo svojo kmetsko opravo, da si kupijo obleko po najnovejši modi! Radi potratno jedo in pijejo; njih poglavitno delo je kuhati in prati. Kakor se iz vsega razvidi, so močno sorodni skopcem in božjim ljudem.

Govoreč o popovskih in brezpopovskih sektah v Rusiji, moramo nekaj omeniti o tako zvanem „zapisovanji.“ L. 1715 je namreč Peter Veliki odredil, da bodo morali razkolniki plačevati dvojen davek. Iztirjevanje in vpravljanje teh davkov je Peter izročil sv. sinodu, Katarina I. pa senatu. Da se je mogel ta posel redno vpravljati, je bilo treba pred vsem zložiti natančen zapisnik vseh razkolnikov. V to je osnoval sinod „duhovno inkvizicijo.“ Kakor se lahko razume, so skušali razkolniki, ako se je le dalo, vtajiti svoj proticerkveni značaj, da bi se dvojnemu obdačenju izognili. Pa tudi inkvizicija je sè svoje strani, kar je bilo v nje moči, storila, da bi zasledovala razkolnike. Seveda veliko število jih je ostalo skritih; večkrat je bilo odvisno od golega slučajja ali od zvijačnosti dotičnih vradnikov, da so zasledili več ali manjše število razkolnikov. Kogar ime je stalo v vradnim imeniku, se je zval „zapisanec.“ plačavati je moral dvojen davek; kdor je znal zatajiti svojo herezijo, je veljal za „nezapisanec,“ in je plačeval le kakor vsak drug državljani. Nezapisance je vlada večkrat kruto preganjala, da bi jih prisilila k zapisanju; nezapisance so večkrat branili in skrivali duhovni, katerih koristi so se križale s koristmi državnega fiska. — Pozneje je Katarina II dvojni davek sicer odpravila; vendar se še do današnjega dne razločuje mej zapisanci t. j. potomci onih, ki so nekdanj plačevali dvojen davek, in pa nezapisanci. Ako začne vlada razkolnike preganjati, pridejo prvi na vrsto zapisanci, potem

še le nezapisanci. Zatorej so l. 1810 mnogi nezapisanci vlado prosili, da bi njih imena uvrstila mej druge zapisance — hoteli so, se s tem oprostiti izžemanju državno-cerkvenih popov; pa ti so znali te nakane preprečiti. Državni duhovni so pri tem varovali svoje koristi: dokler razkolniki niso bili vradno zapisani, so veljali za pristaše pravoslavne cerkve in so kakor drugi pravoslavni verniki popom morali svoj delež odrajtavati; kakor hitro pa so se dali zapisati, so s tem javno izstopili iz državne cerkve in postava jih ni več vezala vzdržavati pope. Lehko se potemtakem razume, da so si državni pa cerkveni podatki glede števila razkolnikov od nekdaj šli navskriž. Naj nam to pojasnijo vzgledi. Tako n. pr. so vradni v pernskem okraji l. 1826 našli 112.000 razkolnikov, od l. 1830-40 je od teh nadškof Arkadij k državni cerkvi spreobernal 100.000; vkljuba temu so jih vradniki l. 1841 našli zopet 100.000; l. 1850 jih je še 72.900; deset let pozneje, potem ko se jih je znova „spreobernalo“ k cerkvi-materi, znaša število razkolnikov vendar še 70.000! Drugo je namreč vradno število zapisancev, a drugo je število v resnici bivajočih... Ruska duhovščina se je torej zgorej namerjavani zapisbi na vse kriplje protivila. Niženovgorodski škof Mojsej se je pritožil pri carji, češ, policijski vradniki so umetno pomnožili število razkolnikov; zopet drugi da so si dali od razkolnikov zapisanje plačati. Škof je dosegel, kar je želel: s carskim ukazom 18. jun. 1812 se je vstavilo pričeto zapisovanje. Tako morajo nezapisanci do današnjega dne s pravoslavnimi verniki državnim popom odrajtavati svoj postavni donesek.

Tajne sekte.

Razen doslej naštetih verskih sekt, ki so se neposredno ali posredno porodile iz velikega razkola za dobe Nikonovih reform, se v Rusiji nahajajo še druge vrste sekte, katerih početka nam ni iskati v razkolu, ampak drugod; pri nekaterih moramo nazaj seči celo v predkrščansko dobo. To so tako zване t a j n e s e k t e. Pred vsem pa nam je določiti pravi pomen besede „tajne.“ Imenujejo se tako, ne kakor bi občinstvo ali državna oblastva o njih ničesar ne vedele; nikakor, ampak poznajo jih dobro; a vlada jim nikdar nič hudega ne prizadene, dasi so njih nauki večinoma protikrščanski, pogubni, nevarni državi sami in družtvenemu redu. Pa kako to? Poslušajmo, kako piše o tem P. Melnikov. „Skrivne sekte imajo svojih privržencev v vseh stanovih, v kmetski koči, kakor v carjevi palači. V svojih vnanjih dejanjih dajo ti tajni razkolniki komaj spoznati, kakor bi se bili pravoslavju izneverili; kajti z veliko strogostjo opravljajo vsa obredna opravila pravoslavne cerkve in izvršujejo nad vse točno, karkoli predpisuje. Da, stroži in točniši so v tem, kakor mnogi

pravoverci: sploh ni v pravoslavni cerkvi vestniših izpolnjevalcev zapovedi kot so ravno tajni razkolniki. Da se pa na zunanje pravoslavni cerkvi tako yprilicijo, ne izvira nikakor iz prepričanja, ampak imajo pri tem svoje posebne namene, to spada nekako v njih sistem. Zato jih vlada, akoprav jih predobro pozna, brez pomisleka prišteva pravoslavnim vernikom! Dobro se ve, kje ima ena ali druga teh sekt svoj sedež, poznajo se osebe, ki so jim vpisane — in vender pred državo veljajo za tajne! Tajne sekte se nazivajo, ker skušajo s pridno vdeležbo pri božji službi državni cerkvi zakrivati, da se dejanski v najvažnejših verskih točkah mej njimi in mej pravoslavnimi nahaja popolno navskrižje. Kajti po svojem bistvu se neprimerno bolj ločijo od pravoslavja kot vsakatera druga razkolniška sekta, ker v obče so „tajni“ popolnoma zatajili krščansko vero. In vender jih država prenaša in jim dá mirno se razcyitati, mej tem ko razkolnike, ki so večinoma še ohranili krščanski značaj, večkrat kruto preganja! Pa vlada se dobro počuti v tej radovoljni prevari; seveda povspešuje tako pri milijonih svojih podložnikov nenaravno, ostudno versko hinavščino, ker jim daja povod, da se zunanje kažejo drugačne, kakor so v sreci po svojem prepričanju.

Pri tajnih sektah je vže težko zaslediti kaj krščanskega; kajti pognale so skoro vse iz nekrščanskih tal. Nekaterim moramo početka iskati pri starih manihejskih sektah, druge so se porodile pod vplivanjem nemškega racijonalizma, druge spet so vzrastle iz domače, ruske zemlje. Nekaj znamenitiših hočemo v naslednjem označiti.

Duhoborci. Izpovedajo neke vrste spiritualizem. Kakor meni Livanov, je duhoborstvo nekaka zmes iz domačega verskega racijonalizma in zapadnega misticizma. V marsičem so si sorodni s kvakerji in anabaptisti. Največ pristašev ima duhoborstvo na ruskem jugu; vender se nahajajo duhoborci tudi v Kavkaziji, v Finlandu, Moskvi, Kalugi, da, v Irkutsku in Kamčatki! Sicer se zdí, da tej sekti pripadajo le kmetje.

Početnika in vreditelja duhoborske sekte sta pravzaprav dva kmeta: Silvan Kolesnikov in Saveli Kapustin; prvi je živel in deloval v drugi polovici osemnajstega stoletja, poslednji pa ob koncu prejšnega in prva leta devetnajstega stoletja. Najbolj sluje mej duhoborci Kapustin. Bil je s'lovitega značaja, s' svojimi učenci je ravnal ko pravi despot; pisatelj Habsthausen ga primerja s' znanim anabaptistom Ivanom Lejdenskim. Nobena ruska sekta ni tako daleč zašla v tajenji vseh krščanskih resnic, kakor duhoborska. „Duhoborski nauk je mističen naturalizem, ki ni nič bistvenega sprejel iz krščanstva, dà, je pravzaprav golo antikristijanstvo, katero se le — radi previdnosti skriva pod videzom krščanstva. Lasi se mu ježijo, kdor bere, kar nam poročajo o duhoborcih.

O Bogu mislijo panteistično; prihodnje življenje taje, zato

pa uče, da bo duša prešla v drugo telo — torej nekako romanje duše, metempsihoza. Sveta ne bo nikoli konec. Izraz „sin božji“ se pri njih jemlje v nepravem pomenu, nikako o osebnem bitju. Besedo svetega pisma pačijo in njega vsebino poplitvujejo v racionalističnem smislu. Sprejemajo razodevanja po notranjem razsvitljenju. Zametajo nauk o Trojici in Kristusovem božanstvu. Zunanjo cerkev z duhovniki, božjo službo in zakramente malo ali nič ne cenijo. Ne prisegajo, ne hodijo na vojsko. Govore fantastično in košato; radi rabijo slepilke in so v tem pravi sofisti. Njih nauki so čudna zmes: iz najbolj vzišenih misli se izvajajo najabsurdnejše posledice, vpotrebljajo se na najpodliši način.

Nauk o enakosti vseh ljudi tako pretiravajo, da v vsakdanjem občevanju kar nič ne razločujejo mej otroci, odraslimi in starci. Za Katarine II. in Pavla I. so se duhoborci kazali kaj uporne nasproti državni oblasti. Od l. 1817 država ne zahteva več od njih vojaške prisega; porabljajo jih pri vojski večinoma za zdravstveno službo in za rokodelstvo. Hvalijo jih, da so delavni, snažni, zmerni; so pa prav goreči pri spreobračanju „krivovercev.“ Njih glavne nauke nahajamo v tako zvani „knjigi življenja.“ Knjiga obsega več psalmov, celih ali odlomljenih, več mest iz sv. pisma, mej njimi ne malo popačenih, pa veliko število duhoborskih pesni. Vsak družinski oče zna na pamet nekaj takih pesni, od njega se jih nauče otroci.

Molokani veljajo navadno za posebno vejo duhoborcev. Njih početnik je Simeon Uklejin, kateri se je bil zaljubil v hčer nekega duhoborskega učenika. Molokani sicer trdijo, da so oni starši od duhoborcev; te misli je tudi Livanov. Stvar ni še dognana. Slični nauki kakor pri molokanih se nahajajo vže pri bogomilih, stari bolgarski sekti. Molokani so kot posebna sekta nastopili še le ob koncu osemnajstega veka. Molokani visoko cenijo sv. pismo in je smatrajo za podlago nravske popolnosti — a se ve, da je razlagajo, kakor njim prija. Same sebe imajo za prave „duhovne kristijane,“ vsi drugi so jim „posvetni kristijani.“ Zametajo vse koncilje, pravijo, da samo v njih sekti se je ohranilo nepokvarjeno prakrščanstvo. Vsak sme sv. pismo po svoje razlagati; avtoritete ne priznavajo nikake. Njih nauki se dajo primerjati s presbiterijanizmom. Vender niso še svojih verskih nazorov sistematično vredili. Njih bogolovje se še vedno nestalno preminja, tako da se ne more še uganiti, kako obliko bo konečno sprejelo. — Razpadajo v več skupin, katerih najznamenitije so te tri: tambovska, vladimirska in donska. Sicer so molokani redni, zmerni, delavni, le da radi dajejo zavetišče beguncem.

Iz njih sredine se je izcimila okol l. 1820 komunistična sekta obščije. Vstanovil jo je Maksim Akinfijevič Popov. Vsaka občina, ki bi sprejela njegove nauke, naj bi bila zase komunistična celota, izvolila naj bi si dvanajst aposteljnov, ka-

terim naj bi izročila vse imetje. Popov je svoje občine vladal prav despotično; najmanjša nepokorščina se je štela za smrten greh. Komunizem se ni mogel vzdržati — kmalu so začeli občno-posestvo deliti in vračati se k prejšnji vredbi. Le v Kavkaziji se nahaja še nekaj občin, a težko bi bilo najti več družin, katere bi se držale komunističnih načel.

Sobotniki so zelo podobni molokanom. Zdi se, da ta sekta se je izcimila iz nekdanjih judajističnih verskih ločin. Ime so dobili od tega, da so namesto krščanske nedelje začeli praznovati po judovski šegi soboto.

Saloputi. V tej sekti se racijonalizem spaja z misticizmom. Razširila se je po voronežkem okraji, šteje dosti pristašev mej donskimi kozaki in v Kavkaziji. Zadnjih let v tej sekti prevagujejo racijonalistične težnje. Sicer je zelo težko ločiti mej raznimi racijonalističnimi sektami v Rusiji. Neprenehoma se spreminjajo, se spajajo pa razdružujejo; nekatere tudi nimajo točno določenih nauk. Tudi se same drugače nazivljejo, kakor jih navadno ljudstvo imenuje.

Nemoljaki je posebna sekta, dobila je ime, ker nje privrženci zametajo molitev. Njim zelo podobni, skoro istih nazorov, so vzdihanci. Skrivnostno, čeznaravno vsebino sv. pisma po vzgledu racijonalistov poplitvujejo, zayrgavajo vse simbolično, sploh zunanja znamenja in pojave notranje pobožnosti. Njih početnik je kozak Gabrijel Šimic. Razločujejo štiri svetovne dobe: 1. od stvarjenja sveta do Mojzesa — to je spomlad; 2. od Mojzesa do Kristusa — poletje; 3. od Kristusa do l. 1666 (t. j. do rojstva Antikristovega) — jesen; in 4. od 1666 naprej — to je zima sveta.

Sekta nenaših ali, kakor se še nazivajo, molčalniki o v, popolnoma zameta sv. pismo, taji bodoče življenje, bivanje Božje, in izpoznava popolno brezverstvo. Je sekta v pravem pomenu ateistična. Vstanovil jo je v saratovskem okraji bivši teodozijanec Vasilij Šiškin. Za molčalnike jih je zljajalo ljudstvo zato, ker povprašani o svojih naukih vedno molčijo.

Nenašim so sorodni njetovci ali nječiki. K tej sekti spadajo večinoma kmetje. Njih nazori so nejasni. Večkrat se šlišijo mej njimi stavki, iz katerih bi kedo sklepal, da so brali Schopenhauerja ali Hartmanna, česar seveda o priprostih kmetih ne moremo misliti. Pa iz tega vidimo, kako večkrat bliskajo v neuki glavi misli, katere je filozof leta in leta iztuhaval.

Druga pesimistična sekta so takozvani živipokojniki. Kakor poroča ruski pisatelj Majnov, je glava te sekte neki Abrosim. Ta je Majnovu pred smrtjo razodel vse skrivnosti svoje sekte z dovoljenjem, da jih sme, kakor bi hotel, po njegovi smrti objaviti. Majnov je o človeškem življenju in o početku slabega veliko tuhtal. Pa ne da bi iskal luči in tolažila pri svoji cerkvi — hotel si je težko vprašanje sam razmotriti. Vzel je

iz sv. pisma stavek: „Bog je sedmi dan odpočil od vseh svojih del, katera je storil“ — ki ga je samcljubno, v nasprotju z vsem pismom, deloma mistično, deloma deistično zavil. Zlo je na zemlji le radi tega mogoče, ker sedmi dan, dan počitka Božjega, vedno še traja. Zlo bo nehalo še le osmi dan. Tudi molitev ostane do osmega dne brez vspeha. Zatorej je naloga človeka na tej zemlji, da pomore privedi osmi dan. Življenje naše je kazen, rojstvo največje zlo. — Kristusova Abrosim večkrat imenuje, toda o njegovem nauku in odrešivnem delu ima le krive pojme. Ko so Abrosima vprašali, kako pravzoprav misli o osebi in čudesih Kristusovih, ali ni odgovoril ali odgovor je bil nedoločen. Mučeniška smrt je posebno v njih željab; da, Abrosim je celo obžaloval, da dandanes ljudi radi vero več ne žagajo ali na kose ne režejo. Avakuma čestijo živi pokojniki mej prvimi mučeniki. Prastariše Adama in Evo nad vse črtijo. — Abrosim je razposlal v svet šest in dvajset misijonarjev, da bi oznanjevali njegove nauke, kateri pa niso dosegli veliko vspeha. Svojo modrost je pa zajemal posebno iz knjige „dobre svetovalke“ pa iz „knjige Cotta.“

* * *

Najbolj na glasu so dandenes takozvani štundisti. „Štunda“ je sekta tujega, germanskega značaja, a našla je posebno v južni Rusiji in mej Malorusi veliko najunetejših privrženecv.

Štunda je ena najškodljiviših sekt ne samo v verskem, ampak tudi v političnem oziru. Išče si pa privrženecv kakor mej pravoslavnicimi, tako tudi mej pristaši drugih sekt stare formacije.

Da si razložimo, kako se je mogla ta sekta ravno v južni Rusiji in mej Malorusi zaroditi in tako naglo se razširiti, nam je treba nekaj boljše poznati zgodovino onih pokrajin. Res so sicer nemški izseljenci na jugu veliko vplivali na početek in razvoj štundizma, a to ni vse. Glavnih vzrokov tej sekti nam je mariveč iskati v različnih razmerah iztočnega pravoslavja samega, kar seveda ruski pisatelji preradi zatajujejo. Za vlade poljske je bilo mej ljudstvom maloruskim še dosti vere. A kam je prišlo z vero, odkar so ti kraji pod rusko vlado, odkar so se zatrli zadnji ostanki zedinjenja s katoliško cerkvijo! Carska Rusija je ljudstvu naložila cerkveno samovladje, vklenila je v carjigrajski formalizem; dala mu je pohlepne pape, ki niso poznali ne jezika ne potreb njegovih. Zedinjenim Rusom se je vera očetov uzela, oskrunilo se je vse, kar jim je bilo najsvetejše, zatrle se njih verske tradicije. Sprva so ljudje sicer živeli še katoliško, ali sčasoma so postali popolnoma indiferentni bodisi za pravoslavje ali za katoličanstvo. Na taki zemlji je mo-

ralo seme, ki so je heretiki zasejali, obroditi obilega sadu. — V drugi polovici osemnajstega veka se je začela kolonizacija južne Rusije; naseljenci so bili večinoma Nemci, protestanti iz raznih krajev nemškega ozemlja. Ti so večkrat shajali k skupnemu branju sv. pisma, k spevanju psalmov itd. Te shode so imenovali „Stunden“; obiskovalce pa je ljudstvo začelo nazivati „štundiste“; „štunda“ je torej isto kar nemška „Stunde.“

Mej temi naseljenci in okol njih je stanovalo malorusko ljudstvo. Malorusi, ki so bili navadno gmotno odvisni od nemških naseljencev, so prišli sčasoma tudi v versko - moralno odvisnost in tako se je jela počasi vtrjevati mej domačinci vera tujcev, ki so jo nazivali štundo.

Vsi ruski pisatelji priznavajo, da je prišla štunda od Nemcev. Prvi štundisti ruski so bili ali v sorodu z nemškimi kolonisti ali pa v zelo ozkih odnošajih z njimi. Ruski štundisti stoje tudi v zvezi s protestanti v nemški domovini. Od teh dobivajo razne syete v verskih rečeh, prestave sv. pisma, psalmov itd.

Prvi štundistični pripadnik maloruski je bil neki Oniščenko, stanujoč v vasi Osnova blizo nemške naselbine Rohrbach. Ta si je pridobil kmalu privržencev v svojem selu, ki so se zbirali k skupnim molitvam in spevanju psalmov. Kmalu so se našli tudi v sosednih vaseh pripadniki štunde, ali vedno le v bližini kake nemške naselbine. Okol l. 1868 so se zapazili prvi zarodki štunde v kijevski guberniji. Tod sta jo širila dva katoliška odpadnika. Ravno pri onih namreč, katere je vlada prisilila k prestopu od katoliške vere k pravoslavju, je našla štunda najunetejših privržencev; potem še le je prišla vrsta na staropravoslavne.

Štunda se v začetku ni popolnoma ločila od pravoslavja, še le po dvajsetletnem obstanku se je tako imenovani baptizem (razvivši se iz štunde) popolnoma odcepil od vradne cerkve. Neki štundist, Efin Cymbal, je ljudem krst delil v reki, ki teče mimo nemške naselbine, drugi štundisti so si zopet izbirali duhovnov, ki sklepajo poroke in opravljajo sploh vsa duhovska opravila. Nekatero občine so tudi izborno organizovane in imajo svoje lastne duhovne. Ta štundo-baptizem postaje tedaj nova verska forma. Na tajnem zboru delegatov raznih sekt l. 1883. v Petrogradu so bili navzoči tudi prezbiteri ruskih štundo-baptistov. Stunda se v južni Rusiji nahaja vže davno, le da pravoslavni popi ji niso dajali posebnega pomena in so jo prezirali. Gmotna odvisnost maloruskega ljudstva od Nemcev datuje že od začetka kolonizacije. Veliko malih najemnikov je prišlo radi oddanja ogromnih zemljišč na Nemce pod nemško oblast, čemur je sledila še versko-moralna odvisnost. Malo število cerkva in njihova oddaljenost je zelo pospeševala propagando te nove protestanstsko-racijonalistične sekte. V kerzoneški guberniji n. pr.

od 165 naselbin jih nima 105 pravoslavne cerkve in spada $\frac{3}{4}$ ljudstva h kategoriji najemnikov, ki so odvisni od nemških naseljencev.

Največ odpadnikov k štundi najdemo mej onimi, ki služijo pri Nemcih, ali ki se učijo mizarstva itd. pri nemških mojstrih. Ako zasledijo Nemci mej narodom kakega bolj bistrornega človeka, jamejo mu hitro prigovarjati, naj prestopi od pravoslavne vere (katero znajo izborno črniti in njeno duhovščino obrekovati) k njihovej „lepši, čistejši veri.“ Ako se spreobrne, podpirajo ga gmotno in na vse mogoče načine; ako se pa skaže premalo unetega, tedaj mu vso podporo odklonijo in ga pahnejo od sebe. Tako ne dela štunda nikako izbirčno v sredstvih za svoj namen.

Kdor pristopi enkrat k štundi, ni mu tako hitro mogoče ločiti se od nje. Stundistične občine so zelo ozko in tesno združene ter ne spuste rade, kogar so ujele. Ta tesna združenost daje tudi štundistom veliko moči. V vaseh si znajo štundisti, če tudi so v manjšini, pridobiti vso oblast, in kjer imajo oblast, pripravijo kmalu tudi druge k odpadu.

Stundistična propagando se vrši na posebno zapeljivo načiu. Na tisoče brošur L. Tolstoja, Paškova in neke firme Posrednika se razširja mej narod, poleg teh pa tudi lična pisma iz Nemčije, Hamburga, Frankfurta n. M. in od drugod.

Nauki štundini so pa tudi zelo vabljivi. Štunda ima za princip: „ravnopravnost in prostost“. „Spoznajte resnico — pravijo — in ta vas oprostí vsega oblastva, popov, postov in sploh vsega gospodstva“. Bogate podpore, ki prihajajo štundistom od raznih strani, ne zapeljujejo samo priprostega ljudstva, ampak tudi inteligenco.

Na razširjanje štunde vpliva veliko tudi mrzlo in večkrat zaničujoče obnašanje popov do svojih ovčic. Kmetu, ki takega ravnanja rad ne prenaša, je tedaj dobro došel klic štundističnih propagatorjev, ki ga vabijo, naj zamenja težek cerkveni jarem z lahkim in dobrodejnim jarmom nove vere, vere „duha in prostosti.“

Duhovstvo je zakrivalo začetek štunde mej ljudstvom, kolikor se je dala zakrivati, dokler se niso slednjič obredi in nauki pravoslavni očitno zasramovali.

Ruska inteligenca je bila do sedaj ali indiferentna do štunde ali pa jo je celo podpirala kot nekak pojav narodovega vzbujenja; da, nekateri so to sekto celo podpirali, kar je bilo velikega pomena za njen razvitek. Tudi pisatelji so ji posvetili svoje pero. Sodni vradi na deželi so jo podpirali in zatoženi štundisti so bili pri več sodiščih oproščeni, kar je štundin vglad zelo povzdignilo.

Kljub nejedinstvi, ki vlada mej sektami, razvivšimi se iz štunde, kažejo vendar vse enako sovraštvo do vradne cerkve,

katero očitno zasramujejo, svetišča in sv. podobe onečaščujejo. Pravoslavne nazivajo malikovalce in smešijo vse, kar jim je sveto.

Ker ima štunda ves svoj obstanek v Nemcih, tedaj se štundisti bratijo edino z Nemci; večkrat govore celo: „Nemci so bolj bogati in razumni od nas, pri njih je vera čista, vradovanje lepše.“

Sanjarijo tudi o nekem nemškem caru, ki jih bo oprostil vseh sedanjih oblastev in zavladal južno Rusijo: pod tem bodo samo štundisti imeli veljavo, pravoslavnim se posestva odvzamejo in dajo štundistom. Seznavši se z nemškimi kolonisti izgubi kmet ves svoj slovanski značaj, vse, „kar diši po Rusiji.“ Skušajo Nemce posnemati v življenju, značaju in celo v govorici; zato zamenjujejo rusko govornico, ako le mogoče, z nemško, ter uče svoje otroke nemščine. Le to ima pri njih veljavo, kar pride iz tujščine. Sv. pismo kupujejo iz Londona za trikrat večjo ceno, kot bi stalo doma, razlage sv. pisma imajo le tedaj vrednost, ako so izza ruskih mej.

Drže se principa, da mora v verskih mislih vladati popolna prostost; to prostost in popolno ravnopravnost pa prenašajo tudi na življenje. Zaničujejo vse oblasti, na zemlji ni druge oblasti, kakor božja. Sploh so njih nazori zelo humanistični. Zemljišče, voda, živina itd. naj bi ne bila zasebna last; najrajši bi vso lastninsko pravico prenesli na „občine“ in „bratovščine“. Tudi družina jim ni sveta.

Roditelja ne spoštujejo kot očeta; oče je le Bog, mati je zemlja. Roditelji in otroci se nazivajo „brat in sestra“ Tudi sodniške oblasti ne priznavajo; oni, ki imajo to oblast, so maliki, oni pa, ki jim skazujejo čast, malikovalci. Štundisti si prillaščajo pravico, da morejo le sami sebe soditi, torej ni noben štundist navezan na posvetne vrade!

Lahko spoznamo, da štundisti skušajo obuditi v ljudstvu revolucionarne težnje; to je tudi namen neke brošure: „O g l a s“, ki se je razširila v velikem številu mej narodom. V nji se govori, da je prejela cerkev vse pravice od nekega kri tega časa, K i e d e r l a j a, ki je bil ob enem tudi najvišji duhoven. On je naložil davke v duhovstvu; davki so torej pravzaprav plen. Glavno misel te brošure je tako rekoč vže izrazil nekdanji patrijarh Abraham z besedami: „Ni nam treba cara, niti druge oblasti; razdeajte vaše bogove, vaše ikone malike, vse to je brezdušno delo človeških rok. Nehajte z grabežom in popivanjem in zemlja bo vaša skupna posest, vse dobro bode skupno, a če ne verujete mojim besedam in se jih ne poprimete — ogenj, pogorišča in navrate naj pošlje Bog mej vas!“

Iz tega je lahko umeyno, zakaj vlada štundinstvo nič prav lepo ne gleda. Revolucionarni, veri in državi sovražni duh, ki veje v štundizmu, provzroča ruskim oblastvom veliko skrbi. Go-

vori se vže, da namenja ruska vlada odločno proti njem štundistom postopati in siloma jih zatreti. Seveda dolnji ruski narodnjaki štundisti ob enem germanuzijočih teženj, kakor bi štundizem bil le nekako orožje, ki se ga Nemčija poslužuje proti Rusiji; kažejo na vzglede, kako so se k „štundi“ prestopivši Rusi ponemčili itd. Zatorej menijo, da bi se moral štundizem vže iz racijonalnih ozirov zatirati. Koliko je resnice glede namerjanih postav proti štundistom, ne vemo. Res je pa, da je neka škofovska konferenca izrekla, da z duhovnimi sredstvi ji ni mogoče zajeziti čedalje rastoči tok študentičnega gibanja!

Veliko daje tudi v naših dneh o sebi govoriti kako zvano paškovo gibanje. V postu l. 1874 je v Petrograd prišel znani Anglež, lajiški pridigar lord Radstock. Pridobil si je unetega pristaša — Vazilija Aleksandrarča Paškova. Bil je Paškov zelo imovit in vpliven, pa tudi nadarjen mož. Radstock ga je tako prepričal, da je sebe in svoje imetje posvetil Kristusovi službi. Kmalu so videli okol njega znatno število somišljenikov. Služili so ranjence na bojiščih in tolažili jih z evangeljsko besedo; obiskovali so bolnišnice in ječe. Paškov je vpeljal v Petrogradu nekake lajiške misijone. Njegova misija velja trpečemu ljudstvu. Po polji, po tovarnah, po gostilnah, sploh kjerkoli se navadno shaja več ljudi, je iskal poslušalcev. Ob nedeljah popoldne pa je odpiral nižjemu ljudstvu za božjo službo svoje krasne dvorane, v katerih se je prej zabavala gospoda iz najviših aristokracičnih krogov. Njegov vzgled so posnemali drugi, posebno iz plemenitiših družin petrograjskih. Pričelo je nekako tekmovanje, da bi se „ubogim evangelij pridigal“. Strme je čudovito gibanje gledala državna cerkev; kmalu dojde Paškovo od rektorja petrograjske duhovne akademije ukaz, naj se opraviči. To je Paškov tudi storil. Rektor mu odpiše in ga skuša „spreobrniti“. — Paškov mirno nadaljuje svoje ljudske misijone. Vlada pa mu je stavila vsakaterih zaprek, večih ljudskih shodov ni več dovolila. L. 1880 je dala Paškove dvorane ljudstvu zapreti, njemu samemu pa se je namignilo, da bi „sprememba zraka“ znala njegovemu oslabelemu zdravju koristiti. Spomladi je res zapustil Petrograd, a jeseni istega leta se je vrnil; verder od tedaj pa je opustil vsako javno propagando. Tem vspesneje pa deluje za svojo stvar na skrivšem s prijatelji, kateri še danes goreče pozdravljajo posel „evangeljske ljubezni“. Ne dá se reči, bo li ta najnovejša sekta dolgo se ohranila.

* * *

Našteli smo poglavitniše verske sekte v sedanji Rusiji. O filozofično-verskem toku, ki ga je v naših dneh vprizoril L. Tolstoj, mislimo v bodoče enkrat posebe razpravljati.

Kdor le površno premotruje zgodovino novejših ruskih sekt, se mu morajo vsiljevati čudne misli. Vpraša se nehote: kam

bo pač Rusijo še privedlo vedno množiče se versko razcepljanje? Kakor poznavatelji ruskih razmer sodijo, znaša število ruskih razkolnikov, pripadajočih eni ali drugi sekti, okol štirinajst milijonov. Danes je to število gotovo še višje, ker sektarstvo se ravno v naši dobi še bujnice razcvita. Ako tedaj vzamemo te milijone, ako tem prištejemo verske indiferentiste, katerih vse mrgoli posebno mej omikanimi stanovi, dalje vse nihiliste, spiritiste, katerih tudi ni malo v Rusiji — se mora število državnih pravoslavnih vernikov zelo skrčiti. In še mej temi kolika nevednost, koliko vršstva! Temu verskemu in brezverskemu tako naglo vrščenemu se procesu stoji nasproti ruska cerkev — odrevenela, onemogla! Edino podporo ji daje država in nje policija, kar vse še veže v celoto, je volja samodržčeva. A ta vez je zunanja, moč in sijaj, ki prihajata pravoslavju od države, sta izposojena — iz sebe cerkev ruska ne bo vstavila mrtvaškega procesa, ki se tako naglo vrši na njenem telesu.

Iz tega se pa tudi dá soditi, da celoten povrat ruskega naroda h katoliški cerkvi stoji še v daljni prihodnosti. Prej se morajo razne verske in neverseke snovi, ki jih v sebi hrani rusko društvo, prekuhati, prej se mora pokazati njihov sad v življenji — potem še le, ko se bo okusilo ta bridki sad, se bo začela obujati v duhovih želja po celi, po edini resnici, ki se nahaja le v Rimu. To je pot, po kateri se od Boga odpadli vračajo k njemu nazaj. Da se pa ta duševni proces izvrši, bo neobhodno potrebno ruski narod oprostiti absolutističnega jarma, ki zabranjuje prost pojav verskega prepričanja. Kedaj se stre ta jarem? Kader bo dopadlo Božji previdnosti. . . .

S tem pa nočemo vporekati, da bi lahko carjeva volja naredila prvi korak do zedinjenja in sezidala most, po katerem bi se narod v svoji celoti povrnil v katoliško cerkev. Da, volja carjeva, podpirana od hijerarhov in posebno nižjih duhovnov, ki vže zdaj v srcu želijo unijo, bi tako rekoč čez noč mogla vstvariti rusko unijo, rusko katoliško cerkev. Dasi bi ta še dolgo ne obsegala celega ruskega naroda, bi vendar, oživljena in pokrepčana od rimskega papeža, vstrajala v boji z nasprotnimi elementi, dokler bi si jih ne vpokorila in končno v svojem materinem naročju obielala celi narod.

In ta narod išče vtehe v resnici, v Bogu. Da, kako globoko verski je ruski narod, pričajo nam ravno brezštevilne sekte, katere smemo smatrati za prav toliko brezupnih poskusov najti resnico, kojo pravoslavna cerkev svojim otrokom pridržuje, mej tem ko prezeba v svoji trdovratnosti in sovraštvu do Rima. Mati ne daje otrokom kruha, zato si ga iščejo drugod in, da si potolažijo vsaj vnekoliko glad, hlástijo po vsaki mrvici. Da bi vže sv. Duh, duh ljubezni, otajal zamrla srca in jih naredil dovetna za svojo milost!

Dr. Mahnič.

Iz novejšega hrvatskega slovstva.

Fra Grga Martić.

V prejšnjem zvezku smo na kratko opisali življenje in delovanje prvaka hrvatske pesniške vile novejšega časa — slavnega Petra Preradovića. — Iz duha, ki veje v njegovih pesnih, smo spoznali njegovo mišljenje, posebno njegovo iskreno ljubezen do domovine. Sedaj bi lahko spregovorili nekoliko besedi še o drugih znamenitih buditeljih hrvatske prosvete in sovrstnikih Preradovićevih, ki so si pridobili slavo in spomin na slovstvenem polji, ter si ovenčali glavo s pesniškim vencem. Toda za sedaj pustimo može, ki so delovali v ožji Hrvatski, ter se podajmo v južne kraje. Saj daleč ni! Prestopimo bistro Savo in eyo nas v deželi, kjer tudi živi bratski narod hrvatske krvi. Tudi tam se razlegajo hrvatske pesmi. Brat pozdravlja svojega brata z lepim in starim pozdravom: „Pomoz Bog!“ Ako se tamkaj pretaka hrvatska kri, so gotovo tudi može, ki zaslužijo, da jih — govoreč o hrvatskem pesništvu — nekoliko natančnije poznamo, ne samo po imenu. Ozrli se bomo torej v dične dežele hrabrega naroda — v Bosno, Hercegovino in Črnogoro.

Imenujemo jih dežele hrabrega, junaškega naroda in po vsi pravici. Res da je vsaka dežela prišla „per aspera ad astra“, da se je z nevtrudljivo delavnostjo povzdignila do svoje moči in napredka; res je tudi, da ima vsaka v svoji zgodovini več strani polnih žalostnih dogodbe, vendar malo jih je, kjer bi prebivalci toliko britkega skusili, kot ravno v omenjenih deželah. Njih zgodovina, posebno v zadnjih stoletjih, je žalostna v političnem in verskem oziru.

V političnem oziru niso mogle napredovati, niso se mogle razvijati, ker so bile preslabe, da bi zmagale mnogo močnejše sovražnike; močnejše le po številu, zakaj z ozirom na hrabrost ni lahko najti naroda, ki bi se mogel meriti z Bosnjaki-in njih sosedi.

Tudi v verskem oziru so one dežele mnogo prestale, ker so bile vedno izpostavljene raznim napadom od strani krivovercev. Ko se je grška cerkev odcepila od rimske, so ubogi prebivalci dosti pretrpeli, ker se niso hoteli vdati sili prenapetih šizmatikov. Pozneje so zopet branili sv. vero proti drugim krivovercem, zlasti Bogomilom. Najhujši bič za tiste dežele pa so bili nevsmiljeni Turki. Ti so sicer vničili moč prej imenovanih krivovercev, vendar so več škodovali katoličanom, ker so jih silili sprejeti Mohamedovo vero. Nekateri so se res vpognili

pred sovražnikom sv. križa, toda mnogi so še ostali zvesti sv. katoliški cerkvi. Ker je bila velika nevarnost, da se tudi ti vdajo sili turškega trinoštva, jim je rimski sedež v trinajstem stoletju poslal frančiškane, ki so z nevtrudljivo delavnostjo podučevali ljudstvo ter zavračali napade krivevercev. Sinovi sv. Frančiška so cela stoletja bili stebri sv. vere katoliške in njim gre največja zasluga, da se je znamenje sv. križa ohranilo v teh krajih in da ni zginila vsaka sled katoličanstva, obdanega od sovražnih Mohamedancev in drugih krivovercev.

V teh burnih, bojapolnih časih se slovstvo seveda ni moglo prav razvijati, ker „inter arma musae silent;“ vendar je hvalni narod po svoje opeval junake, ki so s krepko desnico branili sv. vero in domovino do zadnjega izdihljeja.

Najhujše stanje v onih deželah je bilo v našem stoletju. Nevsmiljeni namestniki turške vlade so zatirali ubogo ljudstvo, ropali njih premoženje in preganjali kristijane, tako da so le-ti večkrat morali prijeti za orožje in braniti vero in domovino. Prvi so se osvobodili turškega jarma junaški Črnogorci leta 1862. V Bosni in Hercegovini so se pa boji ponavljali, ker sovražniki niso hoteli mirovati, dasiravno so si prizadevale druge vevlasti narediti konec krutemu turškemu gospodstvu. Še le leta 1878, kakor znano, se je vrnil mir v te dežele po zmagi hrabrih junakov avstrijskih.

Vsak narod je ponosen na svoje nevstrašne sinove, ki so prelivali kri za „krst častni i slobodu zlatnu“, tako tudi južni Slovani. Slavé jih v narodnih pesmih, njih imena so zapisana v zgodovini; vendar da se sijajna zmaga sv. križa nad polumesečem delj časa ohrani in da ostane zgled hrabrih junakov še poznim potomcem, je božja previdnost podarila narodu moža, ki je združil dolgoletna vojskovanja svojega naroda v eno celoto ter jih podal v vezani besedi svojim sobratom. Ta mož, dika gorate Bosne in Hercegovine, je slavni frančiškan P. Grga (Gregorij) Martić. Mož je povsod znan vsaj po imenu, posebno letos, ko je dne 14. prosinca obhajal petdesetletnico mašništva. Proslavljajo ga vsi južni Slovani, spoštujejo ga najvišje svetue oblasti; in po pravici, vsaj je P. Grga vzoren mašnik in redovnik, vrl pesnik, velik prijatelj naroda in pravi ljubitelj svoje domovine. Vsled tega zasluži, da mu tudi mi v našem listu postavimo skromen spomenik.

Diyini pesnik je zagledal luč sveta v junaški deželici Hercegovini. Bil je sin kmetiških starišev, očeta Grge in matere Helene Kukuljević. Ko je završil 12 let, je bil sprejet v stari, znameniti samostan Kreševo, ki je vže od nekedaj znan kot nekaka trdnjava vrlih braniteljev sv. vere in domovine. Tukaj se je v krogu redovnikov splemenila blaga duša mladeničeva in razvijala nadebudne moči. Po končanem petem gimnazijskem razredu je bil sprejet v frančiškanski red, kateri ga je potem po-

slal na višje šole. Šesti gimnazijski razred je dovršil v Požegi, filozofijo v Zagrebu, bogoslovje v Belemgradu.

V času njegovih študij je začela svitati zarija hrvatske prosvete in napredka v Zagrebu, odkoder je razpošiljala svoje žarke v vse kraje, dosihdob zapuščene v narodni zavednosti. Domoljubi so se zbirali pod zastavo Gajevo ter širili hrvatsko prosveto s knjigami, listi, pa tudi z rodoljubnimi zabavami. Ta navdušenost za narodnost je vplivala tudi na Martića, ki je vže kot učenec v Zagrebu začel skladati pesmi. Kar so drugi začeli v Hrvatski, to je storil tudi Martić s pokojnim Fr. Jukićem (tudi frančiškanom) v Bosni in Hercegovini.

Po dokončanih bogoslovnih naukih se je vrnil v Bosno, kjer je bil l. 1845 posvečen v mašnika. Od tega srečnega časa pa do današnjega dne je bil Martić vzoren služabnik Gospodov, nevtrudljiv učitelj in pastir svojega naroda ter pesnik — zlasti zatiranih Slovanov.

Ko se je vrnil v domovino, je bil žalosten, ker je spoznal, kako je vse mrtvo in zapuščeno. To svojo boleost nam v pesmi „Prihodnici“ sam tako le razkriva :

Već je mene tuga obhrvala,
Sve je meni mračno i oblačno,
A sve mi je tužno i čemerno,
Sinje more presušiti more —
Moje oko od suza ne može.

Vender mladeniču, polnemu krasnih idej in upanja v boljšo bodočnost, ni vpadel pogum, posebno ko se je spoznal z vrednim Fr. Jukićem. Ž njim je začel zbirati narodne pesmi; sam jih je nabral okolu 200. Ker je pa smrt prehitela Jukića, so nekatere pesmi izdane še le l. 1858. Predgovor tej izdaji je napisal Martić.

Leta 1850 je P. Grga postal župnik v Sarajevu, glavnem mestu Bosne. To leto in naslednje je bilo prav žalostno za kristijane: odpadnik Mihael Latas, imenovan Omer, jih je nevsmljeno preganjal ter jim vzel pravico nositi orožje. K sreči ga je turška vlada vže dve leti pozneje poklicala v Carjigrad. Leta 1854 najdemo pesnika v Ponijeju kot župnika; eno leto pozneje se je vrnil v Sarajevo kot zastopnik katoličanov.

Nekaj časa potem je prepotoval Bolgarsko in del Vlaške, dokler ga niso predstojniki poslali v Kreševo kot profesorja. V tem času je začel svoje najimenitniše delo: „Osvetnici“, in končal prvi del l. 1860; kot župnik pri Novem ohru je spisal dva dela, in od l. 1863—78 kot župnik sarajevski četrti del „Osvetnikov“ poleg nekaterih drugih pesmi.

„Tempora mutantur et nos in iis“ pravi pregovor. Tako je tudi za našega pesnika prišel čas, da so mu moči, rabljene v

čast božjo in blagor bližnjega, začele pešati. Zlasti zadnja leta je kot branitelj katoličanov veliko prestal, kar sam naznanja rekoč: da mu ne bi bilo tako težko: „Da ga grle negve (okovi) do koljena — Ili kuju lisičine ruke.“ t. j. če bi bil na nogah in rokah okovan, ne bi ga tako mučilo, kakor ga muči sedenje v zmešanem bosanskem geruziju (sodišče).

Vtrujen od duševnega in telesnega napora, si je Martić izvolil staro ljubljeno Kreševo, kjer vživa mir, kakoršnega je zaslužil z nevtrudljivim delovanjem. Dasiravno starček, je duh njegov vendar še čil; pred malo leti je dovršil tri zadnje dele „Osvetnika“ in zložil še nekaj drugih pesmi ob raznih priložnostih, ki se bodo posebej izdajale pod imenom „Posvetnici“.

Slednjic omenjamo še, da je P. Grga o priliki svoje zlate maše odlikovan bil od presvitlega cesarja avstrijskega in od crkvenih oblasti, kakor tudi zasluži za toliki trud. Našteti vsa njegova knjižna dela, zlasti pesniška, ni mogoče, ker so raztresena po raznih listih. Sicer pa, ako ne bi ničesar drugega zložil, kakor „Osvetnike“, zasluži vže s tem preznamenitim delom neumrljiv spomin v hrvatski književnosti.

Njegovo delovanje v verskem oziru je znano najbolj Bogu. Mnogo zaslug si je pridobil kot odgojitelj mladine, kot dušni pastir in kot branitelj sv. katoliške vere. Zapustil bo spomin vsemu hrvatskemu narodu, zlasti južnemu; pokazal mu je, da se mora bojevati za krst častni i slobodu zlatnu, kakor so se bojevali njegovi predniki. Sè svojim skromn m življenjem pa je pokazal, kako lepo se dá spolnovati pravilo „moli in delaj.“ Molil je kot redovnik-mašnik in pastir verne črede, zato si je nabral zakladov za večnost. — Deloval je kot zvesti sin domovine — in, ker je molil, zato je tudi dosegel, kar je želel: doživel je srečne čase, ker gleda svojo domovino, tlačeno več stoletij od krutega sovražnika, rešeno in neprestano napredujočo.

Ozrimo se sedaj na pesniška dela našega slavljenca; delo naj hvali mojstra. Martić je jako plodovit pesnik. Njegove pesmi se najdejo v različnih listih; ker pa ni hotel podpisati svojega pravega imena, zatorej se ne vè prav, katera so dela njegove pesniške vile. Nekatero so se tudi izgubila, mej njimi krasna pesem „Osmanlija,“ katero so mu miši vničile. Škoda velika za to pesem (kar sam pesnik priznava), ker bi mnogo pomogla za spoznavanje bosenskih razmer. V njej je spisal dobre kakor tudi slabe lastnosti Osmanov, a bal se je preiskovarja, zaradi tega je to pesem še v rokopisu skrnil v žitnico; ali nesreča je hotela, da so jo miši staknile in na majhne koščekce raztrgale. Ta epos je po besedah pesnikovih gledé navdušenosti preseagal vsa njegova dela.

Glavno delo Martičevega peresa je obširni epos „Osvetnici.“ Obsega vse važniše dogodbe črnogorske, bosenske in hercegovinske od leta 1832-1878. Namen tega krasnega dela je hvale

vreden. Ko je pesnik potoval po Bolgarski in drugih deželah kot oznanovalec božje besede, ko je toliko časa deloval v dušnem pastirstvu v raznih krajih, je imel lepo priložnost. opazovati in spoznavati preprosto ljudstvo, njegovo mišljenje, njegove lastnosti dobre in slabe. Najbolj ga je žalostilo propadanje milega naroda, čemur vzrok je bilo nevsmiljeno, dà, večkrat nečloveško-gospodstvo turških namestnikov in poglavarjev. Videč torej, kolika krivica se godi narodu, ga je spodbujal, naj se poteguje za stare pravice, katere mu pripadajo. Da bi pa ljudstvo tudi razumelo njegove srčne želje ter sprevidelo njegovo hrepenjenje, se je posluževal v svojih pesmih narodnega jezika. Duh „Osvetnikov“ je naroden, dà, pesem je taka, kakor bi bila vskipela iz prsi naroda samega.

„Osvetnici“ nam torej v vezanem govoru podajajo glavne črtice iz bojevanja hrabrih južnih Hrvatov. Ker je pa v pesništvu mnogo prostosti dovoljenih, zatorej poslušajmo pesnika samega, kaj pravi o resničnosti dogodeb, katere opisuje v svojem eposu. V predgovoru k petemu delu „Osvetnikov“ piše tako-le: „V prepričanje slavnim ljubiteljem mojih pesmi, katere so pod imenom „Osvetnici“ do sedaj izišle na svitlo, moram povedati, da so te pesmi, naj so vže kakoršne koli pesniške vrednosti, vendar na resničnih dogodkih osnovane tako, da se jih pisatelji zgodovine, ki bi hotel le dogodke sprejeti v narodno zgodovino, z lahko vestjo poslužijo, kakor prozajičnih spisov.“

Nadalje našteva vire tega eposa. Prvi in glavni vir je pesnik sam, ker se je to godilo v njegovem času; vrhu tega je bil on jedno in dvajset let branitelj katoliških resnic in katoličanov; znané so mu bile torej vse važniše reči. Nadalje je občeval z glavnimi osebami, katere omenja v eposu. Slednjič so mu te dogodbe pripovedovale osebe, katere so bile pričujoče v bojih, ali zvedele jih od drugih verodostojnih oseb. Naslanjajoč se tedaj na to izjavo, lahko trdimo, da velikanski epos ni delo domišljije, mariveč zgodovinsko resničen epos. S tega stališča ima ta pesem še večjo vrednost; vsak jo z večim veseljem čita, ker ve, da je resnično, kar mu podaja mrtva črka.

Ker je vsebina eposa „Osvetnici“ resnična, ker je oblika podobna narodnim pesnim in jezik lep in pravilen, zatorej podajemo glavne misli tega bisera južno-hrvatskega pesništva.

Epos, dasiravno celota, ima sedem delov, ki obsegajo bojevanja od l. 1857 do okupacije Bosne.

V prvem delu „Obrenov“ opeva pesnik dogodke, ki so se l. 1857 vršili v goroviti Hercegovini. V tej deželici je živel narod srečno in zadovoljno. Ljubil je svoj kraj, dasiravno pust in hribovit, ker se „širi kako njemu drago. — Sam se hrani ē oda zla brani — Sto večera nikoga ne pita — A što ruća mkom stalo nije.“ Res, srečni časi! Toda, „Izza sreće i nesreća hoda.“ Naselil se je sovražnik sv. križa ter širil se silo svoje

gospodstvo. Odtod so nastali boji veči in manjši, ki so trajali več desetletij.

Tlačeno ljudstvo se je slednjič vzdignilo zoper nasilstvo Turkov, ki so preganjali prebivalce iz hiš, ter jih na razne grozovite načine mučili. Ta del pesmi nam priča, kaj naredi zdvijanost iz človeka. Res, da zgodovina mnogo piše o krvoločnosti Turkov, vendar kar pripoveduje pesnik, presega vse meje. Sovražniki niso bili prisiljeni braniti se, ampak samo iz hudobije in sovraštva do kristijanov so počenjali tako nečastna dela. Turški cesar tega ni odobral, ali namestniki so ga slepili na vse mogoče načine in tako se je stvar vlekla, ne da bi se stanje prebivalcev izboljšalo. Ko beremo take grozovitosti, moramo se čuditi vstrajnosti in potrpežljivosti ubogih tlačanov. In kaj jih je nagibalo, da so toliko časa prenašali tako nečloveško gospodstvo? Kaj jih je tolažilo v preganjanji in bedi? Ali morda tuje vlade? Té so se sicer dogovarjale, kako bi se dalo to odstraniti, toda ker je vsaka gledala le na lastni dobiček, se ni do zadnjega časa ničesar storilo. Ali so jih tolažili vsaj sosede? Tudi ne, ker so sami imeli zadosti skrbi in težav. Tolažila jih je edino sv. vera. V resnicah sv. vere so našli tolažbo, zaupajoč v Boga so se bojevali za svoje pravice in prenašali mnoge britkosti. To tudi pesnik, kar je hvale vredno, na mnogih krajih eposa posebno poudarja. Kakor je Konstantin Veliki zmagal Maksencija sè znamenjem sv. križa, tako so tudi hrabri južni narodi v istem znamenju zatirali moč polmeseca ter se slednjič osvobodili turškega jarma.

Druga pesem: „Luka Vukalović i boj na Grahovcu“, je najdaljša pa tudi najlepša. Opeva nam junaka, ki je zapustil ženo, ljubljeno mater in premoženje ter se podal v gore, kjer se je še več drugih junakov zbiralo, da bi branili domovino proti nevsmiljenim sovražnikom. Prav ganljivo nam pesnik opisuje ločitev sina od matere, moža od žene, kakor tudi pripravljanje junakovo za novo delovanje. Pred odhodom se spoye in prejme presv. Rešnje Telo, da bi okrepcan z milostmi sv. vere lože branil svojo domovino. Nekoliko časa hodi potem s tovarišem po samotnih krajih ter žuga razposajenim sovražnikom, ki so ropali po pojedinih krajih, potem pa se vrne v rodni kraj, kjer opominja rojake, da se borijo „za krst častni iz za vjeru slavnu, za svojbinu i za otačbinu.“ Prebivalci res poslušajo Vukalovića ter se zbirajo pod njegovo zastavo. Toda tudi Turki ne držé rok križem, mariveč sporočé na vse strani, da se kristijani pripravljajo na boj. Kristijani, dasiravno pripravljeni napasti sovražnika, hoté stvar poravnati brez prelijanja krvi. Zaradi tega pošljejo pismo paši Husejinu, v katerem mu naznanijo, da se ne bodo vojskovali, ako jim Turki obljubijo blaže ravnanje; ako pa nočejo, tedaj so pripravljeni na vse, kar pride. Husejin je odobril misli kristijanov, vendar ni njegova obveljala, ker drugi

vojskovođe niso hoteli ničesar o tem slišati. Tako se je l. 1858 na vnebhod Kr. začel strašen boj, v katerem so Črnogorci s pomočjo Vukalovića premagali številne turške čete.

Pesnik prav lepo opeva junake črnogorske, ki so pod zastavo sv. križa, zaupajoč v Boga, zlomili za nekaj časa peroti krviželjnemu sovražniku. Po končanem boju so se zbirali ter častili Boga za skazano pomoč, in da pokažejo nevsmiljenim sovražnikom svoje, četudi hlabro, vendar blago srce, so vse ujete izpustili ter jim dovolili vrniti se v domovino.

Najbolj ganljiv prizor nam podaje oddelek „Grobovi,“ v katerem opeva pesnik lice bojnega polja. Brezštevilna trupla so ležala na bojišču, mnogo krvi se je prelilo; in kedo je vzrok? Ni orožje krivo, tudi ljudje niso, ampak krivičnost in grozovitost Turkov. Kristijani, dasiravno v lastni zemlji, so vse pretrpeli, da se ne bi preivala kri; obljubili so plačevati davek, prosili večkrat, da bi se lepše z njimi ravnalo, toda zaslepljeni Turki v Aziji se niso ozirali na njih žalostno stanje, ampak so še grozovitneje divjali. Še le sedaj, ko se je toliko krvi prelilo, ko je nekoliko opešala njih moč v Črnogori, je turški cesar zapovedal, da se določijo meje mej turškim in črnogorskim ozemljem. Žal, da je to povelje ostalo brezuspešno, ker so namestniki turške vlade po svoji volji določili meje in tako še bolj razburili prebivalce.

Da bi se mir ohranil, je bilo nemogoče, ker zagrizeni sovražnik kristijanov ni hotel mirovati. Dasiravno so bile meje določene, so vendar age (turški namestniki) ropali po Črnogori, kakor poprej. In ker so v Carjigradu sklenili uničiti Črnogoro, so turški poglavarji zahtevali od podložnikov ne petino davka, kakor je bilo po pravici, ampak polovico. Onemoglo ljudstvo je zahtevalo povrnitev škode, kar se pa ni storilo; zato so se nekatere vasi vzdignile proti nevsmiljenim gospodarjem. Sovražniki so hitro porabili to priložnost ter se zbrali pod poveljem Čengićevim. Kamerkoli so prišli, povsod so ropali, morili ali trpinčili prebivalce, ki so ostali v vaseh. Mnogi so pa zapustili stanovanja in pobegnili v hribe. Pri tej priložnosti je habri Vukalović zopet pokazal svojo resnično ljubezen do domovine — vzel Sutorino, taborišče sovražnikov. Ker so se tega junaka, sovražniki najbolj bali, mu je turški cesar sporočil, naj prizna svojim gospodarjem ter naj skrbi, da se ljudstvo pomiri, ker ne želi boja in propasti kristijanov. Toda skušen Vukalović tukaj spozna, da so te obljube prazne, da je vse le goljufija; vsled tega je sporočil cesarju: „Nema viere (zaupanja), nema mirovanja, dok i jedan imade Turoka. Bolje je, da se mrtvi razstavimo, nego da se viek koljemo živi.“

Turški cesar, vsled tega sporočila razžaljen, skliče zborovanje v Carjigrad, kjer se je sklenilo uničiti Črnogoro. To nalogo je imel izvršiti Omer paša. Mej tem časom so se tudi kri-

stijani, sluteč, da se stvar ne bo srečno rešila, posvetovali v dveh krajih. Nekateri na Četinju pod predsedništvom kneza Nikole, drugi v puščavi blizu Zubcev pod Vukalovićem. Preden je pa Omer paša začel spolnovati zadano besedo, je skušal pridobiti hrabrega Vukalovića. Pisal mu je, naj neha bojevati se in druge dražiti proti njemu. Ako to stori, mu bo podelil vojvodstvo, kristijanom pa vse pravice: zidati cerkve, obhajati praznike in očitno službo božjo. Toda tudi Omer paša s to ponudbo ni ničesar opravil, ker Vukalović je bil prepričan iz lastne skušnjaje, kaj je turška obljuba; zato se mu je zahvalil na toliki časti. Da je Vukalović prav ravnal, ko ni zaupal besedam Omerjevim, se je kmalu pokazalo. Omer je tudi knezu pisal, naj določi kraj, kjer bi se šela in dogovorila o potrebnih zadevah. Knez, nič hudega sluteč, je določil grad Žabljak in šel tjakaj z majhnim spremstvom. Prisedši v grad ni našel paše, kar se mu je prav sumljivo zdelo; zato je hitel nazaj v Četinje. Komaj je zapustil grad, pride za njim Omer paša, toda ne k dogovoru, ampak z veliko vojsko.

Ta zgled očitno spričuje premetenost in neznačajnost Mohamedancev, katerim ni sveta nobena obljuba. Ako bi bili dobili Vukalovića v svoje pesti, bi lože zmagali kristijane, ker ti bi se brez svojega vodje razcepili ali tudi razšli.

V prvih bojih so bili Turki večinoma premagani od Črnogorcev, posebno pri Žagaraču; vendar niso hoteli jenjati od bojevanja, ker jim je cesar vedno pošiljal novih moči iz Turške. Črnogorci so se sicer junaško branili, toda ker niso imeli nove pomoči, ampak se je število vedno bolj zmanjševalo, so prosili miru, ki se je tudi sklenil. Tako je prenehalo grozovito gospodarstvo v Črnigori, a le za nekoliko časa, ker sovražnik ni bil zadovoljen z mirom.

Četrty del eposa: „Kiko i Zelić“ nam podaja dogodbo v Bosni l. 1832. Namenjena je prevzv. škofu Strossmajerju.

Vsebina pesmi je ta: Dva mladeniča, Niko in Zelić, ker sta veliko hudega storila v rodnem kraju, sta pobegnila v hribe ter se bojevala proti napadom in nasilstvom Turških namestnikov. Turški vojaki so ju dolgo časa zasledovali in slednjič tudi vjeli. Obema so glave odsekali. Vender je tudi turškega namestnika, ki je veliko hudega storil kristijanom, zadela šiba Božja: umrl je v groznem dušnem trpinčenju.

S to pesmijo je hotel pesnik pokazati, da nobeno hudobno dejanje ne ostane brez kazni. Nekateri Bog kaznuje vže na tem svetu, druge bo gotovo kaznoval v večnosti. Ta dva mladeniča sta delala krivico svojemu bližnjemu, zato ju je Bog dal v roke sovražnikom, kateri so ju kaznovali za prejšnje pregrehe. — Zgoraj omenjeni mohamedanski velikaš pa je napadal kristijane, celo med sv. mašo je dal vjeti njih poglavarje ter jih dal besiti, vsled tega je prijel zaslužen kazni. Ni ga rešilo ali

tolažilo bogastvo krivično pridobljeno, niso ga mogli potolažiti verni prijatelji, ne zabave, ampak se je moral podvreči božji določbi. Lepo se strinjata s to pogodbo hrvaška pregovora: „Bog je spor ali dostižan“ in „Bog ne plača svake subote“.

Peti del eposa: „Ustanak v Bosni i Hercegovini od god. 1876-78 i bojevi srbski i crnogorski“ opisuje stanje in bojevanje južnih Slovanov pred okupacijo Bosne in Hercegovine po avstrijski vojski. Vzrok vstaje južnih narodov je ravno tisti, kakor v prejšnjih letih. Prvi so se vzdignili Bosnjaki, ki so še ostali v domovini (mnogi so namreč pobegnili v Črnogoro ali tudi v Hrvatsko). Na nekaterih krajih so zmagali sovražnika, na nekaterih drugih pa ne, vendar je po prizadevanju drugih vlad kmalu prenehalo bojevanje.

Bosnjake so nasledovali Srbi, ki so pa le enkrat vžugali Turke, potem pa sklenili mir. Najbolj so se skazali zopet Črnogorci, ki so obakrat potisnili sovražnika iz svoje deželice ter ohranili svobodo.

V šestem delu: „Hadži Lojina Krajina“ opeva pesnik, kako so se potegnile evropejske vlade za zatirano ljudstvo v Bosni in Hercegovini. Posebno avstrijski cesar mu je želel pomagati in ga rešiti jarma turškega gospodovanja. Zatorej je ljubeznjivo povabil Bosnjake, da se radovoljno podvržejo njegovi oblasti, ter jim obljubil, da bo pustil vse stare pravice, verske kakor tudi deželne. Toda turški oblastniki niso hoteli sprejeti tega sporočila, temuč so sklenili, braniti se proti vsakemu, kedorkoli bi jih skušal motiti v njih gospodstvu. Tako se je zaradi svojeglavnosti nekaterih morala zopet prelivati kri tudi nedolžnih. Pokoriti je bilo potrebno uporne turške namestnike, ker po neprestanem bojevanju bi ljudstvo opešalo, gospodarstvo se zanamarilo in narod bi moral ali gmotno propasti, ali pa se popolnoma udati sili močnejšega sovražnika. Previdnost božja, ki skrbi za vsako stvar, je sklenila osvoboditi kristijane ter jim povrniti mir in blagostanje, za katerim so toliko časa zdihovali. In o tem je govor v zadnjem delu: „Posjednuće Bosne i Hercegovine po cesaro-kraljevskoj vojski god. 1878.“

Pesnik poln hvaležnosti do avstrijske vlade opisuje, kako so se avstrijski velikaši posvetovali na dunajskem zborovanju ter konečno sklenili poslati vojsko v Bosno in Hercegovino. Sklep tega zborovanja se je kmalu vresničil. Slavno vladajoči cesar je poslal tri oddelke vojske pod poveljništvom Filipovčevim, Virtembergovim in Jovanovičevim. Vojaki so sicer mnogo pretrpeli zaradi slabih potov i. t. d., vendar jim je sreča bila mila, ker so vžugali na vseh krajih nepokorne upornike.

Kakošno je sedaj stanje v Bosni in Hercegovini, je vsakemu znano. Rane, zadane od sovražnikov, so se nekoliko zacelele, kraji zapuščeni in goli so začeli zeleneti, mesta se širijo in ljudstvo zadovoljno, pridno skrbi za svoj napredek, kar se je

pokazalo tudi na zagrebški razstavi. Kar je pa največ vredno za ta junaški narod, je to, da sme brez strahu opravljati službo božjo. Res, da se še blišči polumesec v teh krajih, vendar tudi znamenje našega odrešenja na popravljenih ali novih cerkvah kaže, da so nastopili drugi časi, da prebiva tamkaj ne samo hraber, mariveč tudi veren narod, zvest sv. materi katoliški cerkvi. Solnce pravice, kakor pravi pesnik v sklepu „Osvetnikov“, sije sedaj vsem enako, dasiravno so prebivalci različnih ver, ker avstrijska vlada priznava vsem stare pravice, in tudi prebivalci so složni mej seboj, kar je tudi potrebno, ker sloga jači, a nesloga tlači.

Želji pesnikovi se tudi mi pridružujemo ter kličemo: „Da Bog spasi, — I carevu slavu veličajnu — I s njim našu sreću neizdajnu!“

Tako so se spolnile želje ljubimca zatiranega naroda. Kar je v mladosti nosil v srcu, kar je pozneje razodeval v svojih prvih delih „Osvetnikov“, to gleda sedaj vresničeno. Kolika sreća zanj, da je doživel vesele trenutke, v katerih gleda napredek svoje domovine, katero je ljubil ne samo z besedami, ampak tudi v dejanju! Napis „Osvetnici“, katerega nosi njegovo najobširniše in najlepše delo, se je spolnil, ker se je zatirano ljudstvo v resnici maščevalo nad krivicami, ki so se godile ne samo njemu, temuč tudi njegovim prednikom. Z pomočjo božjo (kar pesnik mnogokrat povdarja) se je ponižal sovražnik sv. križa ki je bil mnoga stoletja najhujši bič za vse narode v Avstriji.

K sklepu še nekoliko besedi. Namen teh vrstic je (kakor smo že omenili) proslava slavnega zlatomašnika. Da pa ob enem tudi zadostimo namenu, zaradi katerega podajemo častitemu čitatelju pogled v hrvatsko slovstvo, dostavljamo še sledeče, zlasti v korist dragih sobratov.

Iz dosedaj povedanega vsak lahko spozna, da Martić zasluži častno ime mej hrvatskim narodom, naj opazujemo njegovo delovanje s katere koli strani. Ako se ozremo na njegovo delovanje v verskem oziru, mu moramo hvaležni priznavati velikanski trud in napor, ki ga je preстал kot dušni pastir in zagovornik katoličanov. — Ozirajoč se na delovanje njegovo za narod, moramo občudovati njegovo v resnici iskreno ljubezen do domovine, za katero si je kot nevstrašen branitelj njenih pravic in tolažnik zatiranega ljudstva pridobil nevenljivih zaslug. Spodbujal je P. Grga svoj rod, naj se vojskuje ne samo za svojo očetnjavo, za svoje pravice, mariveč v prvi vrsti „za krst častni i slobodu zlatnu.“ V tem je lep zgled mladim in odraslim: da je narodnost brez vere telo brez duše — da se ne sme ena od druge ločiti. Kedor povišuje narodnost čez vse in rabi v to sredstva, ki se protivijo božjim in cerkvenim zakonom, ta ni prijatelj naroda, ta ne ljubi svoje domovine. Kedor le z bese-

dami proslavlja narodnost in s petjem poyeličuje domovino, v dejanji pa išče le svojo korist, ta ni vže sin svojega ljudstya.

Ime Martičevo se s častjo imenuje v hrvatskem slovstvu. Epos „Osvetnici“ je v resnici biser epiškega pesništva hrvatskega tako z verskega, kakor tudi s pesniškega ozira. (O „Posvetnicah“ bomo nekoliko besedi spregovorili, ko izidejo vsi zvezki). Zatorej ga priporočamo hrvatski mladini. Čitajoč zgodbe trpljenja in junaškega bojevanja svojih prednikov naj se od njih uči prave, dejanske ljubezni do svoje domovine. Ako pa katerega ne zanima toliko vsebina kot oblika pesmi, tudi njemu bo vstreženo, ker jezik „Osvetnikov“ je krasen, zlog pravilen, oblika povsem primerna mislim. Pisal je Martić za narod, torej tudi v njegovem duhu. Blagor narodu, ako bi vsi tako delovali! Res, da je zadosti rodoljubov v vsakem narodu, tudi v hrvatskem jih ne manjka, toda ljubezen mnogih se razodeva samo v besedah, ali, ako kažejo svojo ljubezen tudi v delovanju, vendar ni pravega vspela, ker ne delajo — s Kristusom. Hrvatski narod ima svoje pravice, toda ako jih ne bo branil s pravim orožjem in složnim, skupnim delovanjem, se je bati, da bo mnoge izgubil. Dokler se ne bodo vplivni možje združili pod zastavo sv. križa, dokler se ne bodo ozirali v prvi vrsti na verske zahteve, tako dolgo ni pričakovati prave sreče in blaginje za narod, čigar versko prepričanje je — hvala Bogu — še trdno. Želimo torej, da bi naydušeni mladeniči bratskega nam naroda začeli po zgledu Martičevem delovati za blagor domovine in boljšo bodočnost naroda, ter da bi se pri tem delovanju ozirali ne samo na naroden čur, ampak tudi na verske zahteve. Ako bodo delali „za krst častni i slobodu zlatnu“, potem bodo pravi domoljubi in resnični prijatelji svojega roda.

Slavnemu pesniku „Osvetnikov“ pa kličemo: Bog ga ohrani še mnogo let v korist svete katoliške cerkve, v ponos hrvatskega naroda, v veselje njegovih sobratov redovnikov!

P. E.

Slovenskim bogoslovcem.

IV.

Apaga insaniam : insaniam namque manifesta est, tantum principatum despiciere, sine quo neque salutem neque promissa bona consequi possumus. — Chrysostom. De sacerdotibus. II. 5.

Dragi moj mladi prijatelj! Ko sem prvo nerodno leto vadil se v dušnem pastirstvu, našel me je nekega dne in prijazno vstavil moj nekedanji profesor, posveten mož, z vprašanjem: „No, kako je z Vami? ali ste zadovoljni, od kar ste črno odedi?“ Mož me je gredoč vprašal, gredoč sem mu odgovoril. Tedaj je bistroumni gospod, išoč odkritosrčnega odgovora, obrnil mi vprašanje kakor y nastavlo rekoč: „Ali menite res zdaj, ko ste delo začeli in morete vže nekoliko ceniti vspehe duhovnega truda, da se duhovno življenje izplača? Je-li se Vam vidi, da bodo vspehi toliki, kolikoršne so bile muke in potrate na gimnaziji. žrtve in naporji celo življenje? Je-li se duhovno zvanje izplača?“ Ali je bilo vprašanje! Ne vem več prav, kaj sem mu odgovoril, le toliko še pomnim, da mi je v slovo dejal: „Mladenič, ohranite si vzore!“

Doma sem se prav vprašaval: Kdo je dal posvetnemu človeku pravico, da me je kar tako naravnost v obraz vprašal, kakor bi tudi jaz sam dvojil, ali je duhovno zvanje vredno žrtve in truda? „Osebnost prijateljstvo“, porečete. Prav, toda od kod je mož sploh vzel to dvojbo? Kje je našel tako vprašanje? Je-li bil morda kedaj v Indiji pri bramanih in bonzih? O ne! Ni mu bilo treba tako daleč, saj svet v obče tako sodi, da je duhovni poklic zadnji, da je duhovnikovo obzorje zakotno, da je mašnikovo življenje izgubljeno. Svet sodi po svoje in ceni poštnega uradnika IX. plačilne vrste više ko duhovnika. Kako pač ne bi? Saj, duhovnik niti ni v plačilni vrsti! Človek pa toliko velja, kolikor ima. Ne čudite se torej, dragi moj mladenič, da je istega mnenja tudi Vaš dobrotnik, kateri Vam je izvolil vže zopet pisati: „Pomislite, da je duhovni stan v današnji družbi naj manj spoštovan, da se izobraženci vprav izogibljejo duhovnika, vsled česar sinovi izobraženih roditeljev ne volijo več duhovne obleke. Le kmet čuti še neko sveto spoštovanje do duhovnika, ker ne pozna drugega gospoda. Po mestili so cerkve prazne in duhovnik je postavljen v družbo starih in dolgočasnih ljudi, ki nimajo na življenje naroda nobenega vpliva. Če se kedaj zmoti mej izobražence, čuti da jim ni soroden, kakor oni ne njemu!“

Da, da! Tako sodi svet, a Vi? Vi ste tudi „otrok tega

sveta,“ pravite, ne morete torej z lepa prezreti njega zaničevanja. Kaj pa, če je to zaničevanje neopravičeno, če je ta sodba kriva in nična? In hvala Bogu, da je ta sodba kriva, kakor je tudi krivična. Vže Gospod jo je na laž postavil, ko je rekel: „Ker niste od sveta, zato vas svet ne ceni in ne ljubi, zato vas svet sovraži.“¹⁾

Vprašanje je, koliko je vredna ona „današnja družba,“ v koji je duhovnik tako malo spoštovan? Kolika je pač nje npravstvenost in poštenost? Nje pusti in dolgočasni pogovori pričajo dovolj o nje ničnosti, a tudi sodišča so vže večkrat razkrila poštenje in častitost v svilo odete gospode! Ne brani Vam nihče v to družbo, ako se Vam ljubi, prav pa bo, da pročitate poprej Thackeray vo: „Življenje — semenj,“ da boste vedeli, počem so kukle (Puppen) in kako se je odeva in obrača in maliči!

Pravijo Vam in to dobrohotno, da se duhovni poklic ne izplača. Ako pomeni to le, da je človek več vreden ko njegovo opravilo, zlagam se s tem mnenjem. Življenje je žrtva in mašništvo je tudi žrtva. Toda če je duhovni poklic menj vreden ko človek, koliko menj so vredni posvetni poklici? Če ima duhovni poklic premalo vspaha, kaj še le drugi? Kolik je vspah n. pr. gimnazijskega profesorja? Od 7 — 25 leta se ubiva v šoli za se, od 25 — 60 se ubiva za druge, kojim vtepa recimo: matematiko. Po tolikem trudu in žrtvah naj se ozre in naj si ogleda vspehe! — Pojdite k notarju in vprašajte ga, kaj ima od popisaneega papirja poleg denarja? Vprašajte kogar koli, ali se poklic izplača, in kedor ni materijalist, Vam bo odgovoril, da življenje je v vsaki podobi žrtva, da trud in delo se na tem svetu nikoli in nikjer ne izplača.

Vašemu modremu svetovalcu se zdi tudi duhovno opravilo samo ničvo in malovredno. Tako? Od kedaj sèm pa? Pri vseh narodih tudi pri divjih ali propalih najdeš svečenstvo visoko v čisljih. Namen mu je povsod podoben: nauki n p o s v e č e n j e n a r o d a. Svečeniki so učitelji naroda, prvi učitelji, ker ga uče sveto živeti. Povsod zahtevajo od njih lepo in čisto življenje, ker občujejo z Bogom in z ljudmi, povsod so tudi spoštovani in častiti ko angelji varuhi naroda, kateri smejo z Bogom govoriti, česar se grešno ljudstvo ne upa! Taka menim je prava ideja svečeništva pri narodih; kaka li je bila vselej resnica, ni Vam treba razkladati, ker Vam je le za idejo svečeništva in ne za osobje. Vemo pa iz zgodovine, da kjer so izgubili vzor častitega svečeništva, tam je narod propadel. Vrednost in spoštovanje narodnega svečeništva je vselej zanesljivo merilo narodne posvete in moči. Toda celo tam, kjer se vzor izgubi in kjer izgine pravo spoštovanje svečeniškega poklica, ostane vender častitljiva in

¹⁾ Iv. 15.

spoštovana — obleka. V starem Rimu so si sami cesarji nadevali ime in obleko svečeništva, a tudi svoje posebno zaslužne državnike so odlikovali s svečeniškim dostojanstvom. Cesar Trajan n. pr. je imenoval svojega ljubljence, Plinija mlajšega, za avgura, koji je ob ti priliki — odgovarjajoč prijateljevi častitki — zapisal pomenljivo hvalo svečeniški obleki: Gratularis mihi, quod acceperim a u g u r a t u m : iure gratularis: primum, quod gravissimi principis iudicium in minoribus etiam rebus consequi pulchrum est: deinde, quod s a c e r d o t i u m quum ipsam priscum et religiosum tum hoc quoque sacrum plane et insigne est, quod non adimitur viventi. Nam cetera, quamquam dignitate propemodum paria ut tribuuntur, sic auferuntur. In hoc fortunae hactenus licet, ut dari possit.¹⁾ Če se je tako častilo prazne vere svečenstvo in njega obleka, kako li naj se odreče čast svečenstvu večne resnice?!

Bilo bi torej slabo znamenje za današnjo družbo, ako bi izgubila spoštovanje do svečenstva; bilo bi to znamenje nrvstvenega propada. In vendar je resnica, da je po novem izobraženi svet izgubil veliko spoštovanja do svečeništva, ker je izgubil iz spomina in srca vzor večnega svečeništva: Jezusa Kristusa. Da, ker so ljudje izgubili živo vero v Jezusa Kristusa, velikega duhovnika, a z vero tudi zaupanje v njega presveto daritev in upanje večne blaženosti, z upanjem pa tudi ljubezen čeznaravnega življenja, za to ne cenijo več duhovne službe. A obleka je še v čislju tudi v naj slabši družbi, ime je še častljivo, kar pričajo naslovi in pokloni, ki so nam ostali. Kakor rimski cesarji svoje državnike, odlikuje tudi današnji svet svoje ljubljence z naslovom: svečeniki in proroki človeštva. Ime mu je torej vedno še častito, obleka mu je še sveta.

Toda, čemu bi se dalje menil s svetom ki ne pozna Jezusa Kristusa, ko vendar pišem krščanskemu mladeniču, ki živi in hoče živeti v krščanski družbi? V krščanski družbi pa dobro vedo, kedo je Jezus Kristus, katerega ljubijo in molijo. Povejte mi torej, krščanski mladenič, kedo je Jezus Kristus? Sin božji, ki se je včlovečil in je kot človek postavljen za svečenika narodom v posvečenje in zveličanje. Kristus je edini resnični duhovnik človeštva, učitelj večne resnice; svečenik, ki je s svojo krvjo vstopil pred običje Gospodovo in potolažil jezo božjo; angelj varuh nove zaveze, ki je zares posvetil in osrečil naš rod. Zato je njegovo svečenstvo večno, kojemu čast ne mine. To je tudi naše svečenstvo, ker le v njegovem imenu smo mi učitelji večne resnice, le v njegovem imenu in po njegovi krvi smo svečeniki in darilci. Ena je namreč daritev za odkupljenje in posvečenje vesoljnega človeštva, krvava daritev sv. križa, ki se vpodablja na altarjih pod podobami kruha in vina. Eden je tudi

¹⁾ C. Plinii Caecilii Secundi epist. IV. 8.

duhovnik Jezus Kristus, ki se namestuje v osebah posvečenih mašnikov. Angeljem je Gospod zapovedal, naj to večno svečenstvo častijo, da mu torej za človeško hvalo ne more biti mari.

A niti angeljske hvale ni treba svečeništvu Nove Zaveze, koje ima hvalo od Jezusa Kristusa, ki je sama modrost in svetost. Rekel pa je svojim svečenikom: „Vi ste luč sveta.“ Svet je v temi, v kojoj sveti luč katoliškega svečenstva, luč večna, katero drže posvečene roke grešnih ljudi. — Rekel jim je Zveličar: „Vi ste sol zemlje.“ Človeštvo brez svečenstva je brez soli in se kaj rado okuži in usmradi. *Condiendis et extinguendis putoribus apostolicum salem Dominus misit.*¹⁾ Naj svet govori, kar mu drago, svet je lažnjiv, Jezus Kristus je resnica; svet bo prešel in z njim hvala ali graja, beseda Gospodova pa ostane vekomaj: Vi ste luč sveta, vi ste sol zemlje.

In cerkev katoliška, ki je steber in temelj resnice in lepe pravdnosti, vè dobro, da je njej steber in temelj duhovščina, brez koje ni katoliške cerkve. Zato pa z nekim svetim strahom izbira in posvečuje svoje duhovno obojbe, kojemu pri mašnikovem posvečenju slovesno naroča: „*Sit doctrina vestra spiritualis medicina populo Dei; sit odor vitae vestrae, delectamentum Ecclesiae Christi; ut praedicatione atque exemplo aedificetis domum, idest familiam Dei. quatenus nec nos de vestra provectione, nec vos de tanti officii susceptione damnari a Domino, sed remunerari potius mereamur.*“²⁾

Dragi moj mladi prijatelj! Bilo bi pač prezgodaj, ako bi Vam hotel vže danes obširno razkladati svetost in vzvišenost duhovnega poklica. Vam je zdaj le do socialne važnosti in imenitnosti duhovnega poklica, ne do njega čeznaravne vrednosti. Kolika pa ima biti katoliške duhovščine imenitnost v celem življenju narodov, jasno Vam je iz besed Kristusovih in cerkvenih, katerih ena mora Vam veljati več ko vse besede posvetne modrosti.

Skoraj da vem, kaj poreče Vaš prijatelj, ako mu pokazete to pismo. Poreče, da svečenstvo je le po vzoru luč sveta in sol zemlje, a v resnici je črno ko obleka, katero nosi. In prav je, da izveste vse, kar se more reči slabega o nas začeni od Judeža Iškarjota do zadnjega pohujšljivca. Saj Vam ni treba daleč po vire, ker zabavljati o nas se ljudem povsod ljubi. Poleg govoric imate neko vrsto učenih zgodovinarjev, koji z licemernim pomilovanjem ali posmehom in zadovoljstvom podajajo nasladnim čitateljem, kar so kje iztaknili nelepega o papežih in škofih, o duhovščini in o redovnikih. V 1850 letih se je pač nabralo obilo blaga. Da Vam ne bo treba iskati knjig o poedinih naših slabostih, sestavil Vam je učeni mož zloglasno knjigo: „*Der Coeli-*

¹⁾ Augustin. Lib. I. de serm. Dni in monte c. 6. t. 4.

²⁾ Pontif. De ordination. presbyt.

batszwang“, s katero je menil sebi ovekovečiti ime Friedrich Schulte, nam pa oblatiti pred vsem svetom častito duhovsko obleko.¹⁾ Knjigo vdobite zdaj vže po jako znižani ceni, vkupite, čitajte in strmite! Grozna podoba! Kaki nestvori so katoliški duhovniki in redovniki! Čudno, da države, ki so pač tudi nekoliko poklicane čuvati o javni mravnosti, sploh še trpijo to grodo spako, koji je ime katoliška duhovščina. Dovolj bi vže moralo biti 1850 let duševne toposti in neotesanosti, kovarstva in sleparstva, požrešnosti in pijančevanja, nesramnosti, slepe zagriženosti in drugih napak, koje je veleučeni doctor utriusque blagoizvolil kakor svetinjice pripeti nam na talar. Ko boste vse to pročitali, tedaj zaprite knjige in mislite sami in uverite se, če morete, da je vse to res, kar ste o nas brali ali slišali. Povejte mi, je-li res katoliška duhovščina tako nevedna in neotesana, kakor je v učenih knjigah zapisano? Zgodovina krščanske prosvete nam kaže duhovščino vedno v vrsti izobražencev. Res, da ni bila mera učenosti vedno tolika, kolika je n. pr. dan danes v Avstriji, ali bila je vedno primerna meri drugih izobraženih mož. Čelvelja to o vsečiharni duhovščini, velja tudi o uje voditeljih, ki so vedno odlikovali se mej učenim svetom. Bili so časi, ko je duhovščina mnogo bolj gojila učeno znanje nego vsi drugi stanoví, ali tudi dan danes ko je brez števila posvetnih učenjakov, je naš stan spoštovan na vseučiliščih in akademijah. Imen Vam ne bom navajal. — Očita se nam kaj rado, da ljubimo deuar in da smo skopi! Toda kje najdete več požrtovalnosti ko pri duhovnikih? V zgodovini dobrotvornih zavodov: bolnic, hiralnic, blaznic, sorotišnic, zavetišč, šol, posojilnic in ubožnih zastavljavnic ustanovljenih proti oderuštvu in izkoriščanju siromakov svetijo se od začetka do danes na prvem mestu velikodušni milodari duhovnega objekta. Morejo li poedini stiskavci zakriti tisočletno velikodušnost in milosrčnost katoliške duhovščine? Ali ni radovoljno ubožstvo tisočero duhovnih oseb dovoljno zadoščenje

¹⁾ Der Coelibatszwang und dessen Aufhebung gewürdiget von Prof. Dr. Fr. v. Schulte Bonn. 1876. — Von Schulte! Noblesse oblige! Ako ne bi bilo dognano, da mu je plemenitost potekla iz kraljeve milosti, menili bi, da somu jo nadeli oglarji Črnega lesa. Postavil jej je lep spominek! Na-te en sam košček tega nestvora: „Wenige edele Gessichter -- govori o duhovnikih — auf denen man die geistige Arbeit liest, die ein höheres Streben ausdrücken. Die Masse zeichnet sich aus durch Corpulenz, schwammige Gesichter, jenes Rosa, das von der Masse des consumirten Weines oder Bieres ein redendes Zeugniß giebt, auch wohl durch förmlich gekupferte Dicknasen und Pausbacken nebst Doppelkinnen hervorragt, jenes widerliche Fett der Haut, massive plumpe Züge, kurz durch ein Habitus, der dem denkenden Menschen nur einen Eindruck hinterlässt, dass sein Träger nichts Höheres kennt als essen, trinken, auf der faulen Haut liegen . . . Andere zeigen Züge wie sie der Maler dem Ketzerriecher und Inquisitor beilegt, Verbissenheit. Unzufriedenheit mit sich, Ingrim gegen die Welt . . . Ein anderer Theil liefert uns Jammergestalten . . . Der scheue Blick, der das offene Auge nicht ertragen kann, das Unstäte fällt auf“. I. t. d.

za trdosrčnost poedinih? Nikedo nima torej pravice častitemu stanu kaj očitati, — Posebna naslada in zabava je svetu razgovor o grdi nenravnosti duhovnega objekta. Svet ni dosleden, kajti na eno stran govori: vsi smo enaki, duhovniki in posvetni, čeznaravne odlike ni na tem svetu; na drugo stran pa pravi: duhovniki bi morali biti čisti ko angelji. S kako pravico zahteva to, kdor ne priznava duhovščini čeznaravne vrednosti? Ne bom razbiral ostudnosti, koje so na nas našli ali pa izmislili, ker bi s tem žalil vaše mladeniško poštenje, mariveč Vas le prosim, razmislijajte sami, kateri stan je izvlekel človeštvo iz smrdeče mlake grškega humanizma? Mari-ne ona in ista katoliška duhovščina, koja tudi zdaj oteva divjake v Afriki iz npravstvene spačenosti in zdivjanosti? In pa kedar koli je v 1850 letih npravnost propadala in z npravnostjo narod, kedo je prvi napovedal boj grehom in dvignil zastavo lepe čednosti? Komu imajo zahvaliti krščanski narodje svoj prepород? Ali ne naj več katoliški duhovščini? Ni nam se torej bati sodbe sveta, ker kot stan smo mu svetili ko luč v temi in smo ga varovali spridenosti ko sol zemlje. Katoliška duhovščina ni izgubila vzorov, katerim služi, in ob kojih so se vpodobili značaji tako čisti in sijajni, kakoršnih zastonj iščeš drugod. Katoliška duhovščina sme se svetim ponosom pozvati vse narode in vse stanove sveta. naj pokažejo če morejo tako vrsto sijajnih mož, čistih ko solnce, kakoršni so nje svetniki: aposteljni — mučenci — spoznovalci.

Kdor pa rad zabavlja in ponižuje naš stan. naj pomisli, da dela s tem nečast katoliški cerkvi in tedaj tudi Jezusu Kristusu samemu. Jezus pravi namreč: „Vi ste luč sveta, vi ste sol zemlje; jaz ostanem z Vami vekomaj; kdor Vas posluša, mene posluša: kdor Vas zaničuje mene zaničuje.“ Zabavlji-vec pa pravi: „Vi bi imeli biti luč sveta, pa niste; vas bi se imelo poslušati, ali nima se Vas poslušati, ker niste sol zemlje.“ Ni čudo torej, da so zabavljevci navadno zapustili katoliško cerkev ali celo zatajili Sinu Božjega ter končali življenje v razkolu ali v krivi veri ali v neveri, kar Vam je prav dobroznano iz zgodovine.¹⁾

Dragi moj mladi prijatelj! Bog Vam je dal blago srce in bistro glavo, ali tudi dobro voljo, da božje dari, da čilemoči posvetite v časno in večno blaginjo naroda, ker luči bistrega in izobraženega uma ne marate skrivati pod polovnik, ampak postaviti na svetilnik, da bo svetila vsem v hiši.²⁾ Nikjer pa ne bo svetila sijajniše ko na altarcu Gospodovem, ob čegar večni luči se bo vsaki dan pomlajala.³⁾ V tej sveti zavešti potrdi Vas Gospod, če Vas je res poklical k altarcu.

Dr. J. Pavlica.

¹⁾ To se je zgodilo tudi Schulte-ju l. 1870.

²⁾ Mat. 5.

³⁾ Ps. 42.

Nekaj o „verskih“ nazorih naših akademiških radikalcev.

Zakaj nočemo molčati.

V prvem letošnjem zvezku smo na uvodnem mestu nekaj napisali o radikalizmu sploh, in posebe še o domači radikalni stranki, ki se nam je nedavno porodila. Enemu in drugemu ni ugajalo, da na tak način slovenstvo spravljamo ob dobro ime! Mej nami radikalcev ni, ker jih sploh biti ne more! Sloven je po naravi kristijan! In da bi radikalce tudi imeli — čemu take rane svetu razkrivati?

Taka ljubezen do naroda je slepa! Da se rane morejo odpraviti, treba jih razkrivati, izrezavati, a ne tajiti, dokler niso zagnojile celega telesa. Vprašajte češke katoličane. Tudi oni so k razširjanju radikalnih nazorov, k čemur so se novi Husiti posebno slovstva posluževali, prizanašaje — molčali, češ, ne udrihajmo po pisateljih, ki nam bogatijo narodno slovstvo!.. In zdaj? Zdaj je vže prepozno vstavljati se radikalnemu toku: Česka drvi neizogibno v socialno revucijo. Kdo je to zakrivil? Ne li v prvi vrsti oni, ki bi bili za časa povodenj lahko zajezili!

Kar smo zadnjič zatrjevali o tretji slovenski stranki, ki se je sama krstila za radikalno, se žalibog potrjuje. Dne 18. marcija t. l. se je priredil v proslavo „narodnega mučenika slovenskega,“ pesnika Gregorčiča po dunajski „Sloveniji“ koncert. kateri, ne da bi duhovne potolažil, jih je le še bolj razburil in svetu še očitniše razkril nezaceljiv razkol v taboru slovenskih liberalcev. Dr. Frjančiča pomirljive besede niso dosegle zaželenega vspeha; mladi dunajski radikalci so vse prekričali in napravili slavnosti žalosten konec: Živelo radikalstvo! Pokazali so z dejanjem, da se ne pokorijo več avktoriteti domačih „političnih papežev.“ Radujeta se tega vspeha njih organa: „Slovanski Svet“ in „Edinost“ — a „Slovenski Narod“ je ves prepaden in zmeden! Vse, kakor smo mi vže pred tremi meseci pisali! — Zdaj pa k predmetu.

Vsaka stranka mora imeti kak program t. j. izpoznavati mora načela, po katerih se misli ravnati v doseganji svojega smotra. Ta načela skuša vsestransko vpotrebljati v onem obsegu, kakor se razteza njena delavnost. Vse človeško naziranje pa določuje vera. Po tem, kako kdo misli o Bogu pa o razmerji mej njim in človekom, se ravna njegovo mišljenje. Zatorej hočemo pred vsem nekoliko natančniše preiskati, kako aposteljni naše radikalne stranke mislijo o veri in ostalih vprašanjih, ki se dotikajo vere. Nočemo jim pa nič podtikati, česar bi ne mogli izvajati iz njih lastnih besedi. Kot corpus delicti vzamemo dolgo

razpravo „o lepem,“ ki se nahaja v lanskem letniku dunajske „Vesne,“ prvega glasila slovenskega radikalnega dijaštva.

Brat! tako versko izpoved o slovenskem jeziku, pisano od slovenskih sinov, se bo marsikomu zdelo čudno, verjel ne bo lastnim očem. Res, strašna je! Tako se ni še nikoli v slovenskem jeziku sramotilo krščanstvo, tako očitno nikedar še izpovedala nevera. Pa iz tega naj se enkrat vidi, kam vesla naša posvetra inteligencija in kam bo priveslala, ako začasno ne krene na drugo pot! Naj se iz tega pa tudi spozna, ali ni bil skrajšen čas zasnovati mej našimi akademiki katoliško „Danico“ z lastnim glasilom, da se vstavlja pogubnemu toku, ki žuga nam odplaviti cvet slovenskega razumništva.

Smatramo pa tem bolj za svojo sveto dolžnost slovensko občinstvo opozarjati na te žalostne pojave v akademskih krogih, ker uobeden naših listov tega ne stori. Po našem mnenju je glavna naloga javnih listov, da občinstvo podučujejo o dejanskem položaju, da vže naprej kažejo na sumljiva znamenja v narodnem življenju; kajti drugače se zna pripetiti, da nas čez noč iznenadijo dogodki, o katerih se prej nikomur niti sanjalo ni. Molčati?! In o tako važnih rečeh? Pomislite vendar: okol sedemdeset slovenskih akademikov izpoznava nauke „Vesnine“ za svoje, okol sedemdeset jih je zbranih okol radikalne zastave — teh sedemdeset više izomikanih aposteljnov radikalnih teorij razpošljite mej slovenski narod, nastavite jih kot sodnike, profesorje, zdravnike, odvetnike: vsak se zaveda svojega radikalstva, zanje gori; vsak skuša z besedo in pismom svoje nazore mej narodom širiti... Za temi pride v nekaj letih drugih sedemdeset.... Se li ne boste bali za bodočnost slovenskega naroda?

Zatorej, dokler je čas: raz obraz krinko akademiškemu radikalizmu, da se za časa pokaže slovenskemu občinstvu, kakeršen je, da vedo vsi, česa si imajo od njega obetati!

Kakšen je „Bog“ akademiških radikalcev? Panteizem

Giordana Bruna. Njih „vera“ in nravnost.

Vže lani se je po nekaterih listih raznesel z Dunaja glas, kakor bi bil nekdo od slovenskih naprednih akademikov — če se še spominamo, g. Žilih — javno nekje se izjavil v bogotajnem smislu. Reč je izbudila dosti hrupa, duhovi so se le počasi dali pomiriti. In res, ko gre za vprašanje: biva li Bog ali ne, vprašanje vseh vprašanj najvažniše, se človek v dnu svojega bistva zgane, in zahteva določnega, celega odgovora.

Celega odgovora na to vprašanje ni dal niti Stritar niti dr. Tavčar, pa dali so ga gospodje radikalni akademiki v „Vesni.“ (Kakor smo z gore rekli, imamo sicer v tem spisu pred očmi naj-

prej le eno razpravo akademiške „Vesne“; pa radi tega nam nihče ne očitaj, kakor bi morda nazore enega pisatelja poobčevali, pripisujoč jih radikalnim akademikom na sploh; kajti ravno sto razpravo „o lepem“ se posebno ponša naš novi radikalni svet, češ, prizadela je naši logiki smrten vdarec. Tudi se nas je vže večkrat pozivalo, naj le skušimo, ako smo zmožni, velenčnega filozofa Vesninega zavrnuti! Pisatelj sam se tu bori proti nam v imenu svojih somisliteljev. Sicer se isti nazori izražajo tudi po ostali „Vesni.“ Dali so torej celi odgovor na vprašanje o Bogu, in sicer — negativno. Tu pa tam bi se znalo sicer še zdeti, da jim „Bog“ še nekaj pomeni, vsaj imenujejo ga. A težko ni razvideti, da jim z Bogom ni resno. Vže stavek: „Umjetnost bi le pod tem pogojem služila Boga, ko bi bil on najvišja lepota...“ priča o čudnih pojmih, ki jih naši radikalni akademiki imajo o „Bogu.“ Isto tako ne osvitljujejo ugodno akademiško pravovernost besede: „Uklenjeni v jarem despotizma so oni ljudje, ki menijo, da njim samim ne pripada nikaka zasluga, in da gre vsa slava le jednemu bitju..., Robsko je mišljenje: le jeden je gospod, vse drugo je prah pred njegovimi nogami in ničla pred njegovim mogočnim dihom, tako da ne ostane drugega, kakor da se ga moli, skuša s prošnjami in popolnim ponižanjem za se pridobiti in da se k večemu z nekakim otroškim strahom in trepetom do njega obrača...“ (Vesna“ 1894 str. 176) Ako v resnici biva pravi Bog, potem tako mišljenje ni nikakor „robsko.“ ampak edino pravo, človeka dostojno.

Našim akademikom so vže Herbartijanci perverni — „oni so vže tak na pol teologi.“ („Vesna“ 1894 str. 272). Njim je vže to preveč, da Herbart podaje človeški slabosti nekako praktično oporo v Bogu in veri. Ta „podloga je borna,“ tako da duh z njo izgubi, svojo trdnost in določnost. „Duh se mora popolnoma znebiti verskih predsodkov! Človek si ne sme staviti nikakega „namišljenega smotra“. („Vesna“ str. 175). Namišljene smotre mu pa podaje vera: smotre v nadnaravnem Bogu, v večnosti, v spopolnjevanji po naukih sv. vere itd. Ne! ampak ves smoter mora človek staviti v samega sebe! Človek mora „po najvišem smotru težiti s tem, da vže v tem življenji vstvari podobo onega najvišjega vzora in sicer v samem sebi t. j. da svoje bistvo bolj in bolj poduševi in privede do razumnosti... da svoj duh harmoniško razvije in vse svoje dejanje in nehanje podvrže meri. Le s tem more človek pripomoči k vresničenju najvišjega smotra, vsako drugo sredstvo spada med izmišljotine.“ („Vesna“ str. 153). Tedaj Bog, vera, nebesa, ljubezen do Boga — vse to spade mej — izmišljotine!!

Bog — je res li nekaj? Po nauku naših radikalnih akademikov Bog ne more biti nič. Kajti Bog, ako biva, more bivati le kot čisto duhovna substancija; a oni modrujejo, da „duh brez

telesa je nesmisel," in zavračati moramo „vse teorije o duhovih. vse sestave, ki žive o duhovnih substancah; naj si vže mislimo duha kot golo obliko ali pa kakor mišljenje, oboje je jednako, kajti niti pojmi, niti oblike ne morejo bivati brez stvarne (materijalne) podlage.... Oblika istotako kakor duh nista nikaki substanci.“ („Vesna“ str. 275) — Ergo — Bog ne more bivati!

Res, Boga biti ne more, naši akademiki Boga nadomeščajo z naravo „ona (narava) je vse in vlada vse, ona je vsemo-
gočna.“ („Vesna“ str. 154). V taki ali poleg take narave naš Bog ne najde več mesta!

Naši akademiki izrecno izpovedajo goli panteizem, in da nam prihranijo trud nedaljnega raziskavanja, nam sami imenujejo filozofa-panteista, kateri najbolj ugaja njih „leposlovne-
mu“ in „verskemu“ vkusu. Ta je glasoviti — Giordano Bruno, iz groba vstali apostelj najnovejše socialistične revolucije!

„Vesna“ ob kratkem v naslednjih besedah izpoveda G. Bruna panteistiško „vero“: „Če zjediniimo vse mogočne pojave duševnega delovanja v jednom duhu in če si ga mislimo tako, da zadošča na vse strani sestava popolnosti v najpopolniji meri, tedaj pridemo do vesoljnega duha, ki ima vse, kar je duševno, v najviši meri, čegar mišljenje ima v sebi moč bivanja in je potentakem od mišljenja (hotenja in čutenja) končnih bitij neskončno. Ta vesoljni duh obsegal bi v sebi vse druge duhove, on bi bil pradah ali logos. In kaj je ta logos drugega, kakor kosmos v smislu G. Bruna, čegar vesoljstvo je skozi in skozi oživiljeno, čegar potencia je ob jednom aktualnost?... Vsi drugi panteistiški sestavi so v primeri z Brunovim nedostatni in nepopolni.“ („Vesna“ str. 130). „Brunov svet je neskončno, živo, iz samega sebe delujoče in samo sebe vresničujoče vesoljstvo, v njem imajo še najnovejši deli na sebi izraz neskončnega principa.“ Jašniše se pač ne more izraziti panteistiskega nauka. In ta nauk izpoveda akademiška „Vesna“: „ker vzvišenega svetovnega naziranja, kakor pri Giordanu Brunu ne najdemo pri nobenem filozofu; njegov filozofski sestav edin ima na sebi pogoje klasičnosti“, („Vesna“ str. 127), v katere vseresničevanji obstoja človekov najviši smoter. Ta Brunov panteizem si je vzela „Vesna“ kot podlago, na kateri razvija svoje pojme „o lepem,“ da bi spodbila naše zastarele leposlovne teorije. Pa o tem pozneje še posebej; za zdaj pripomnimo le toliko da kakor teorija Vesninega leposlovja, tako tudi leposlovni izvodi Vesnanov, vkolikor so nam znani, so dosledno in logično vmerjeni po panteistiških naukih njih očeta, od moderne lože toliko slavljenega Giordana Bruna!

Kolik pomen more potentakem imeti vera za take brezbožne radikalce, ni treba pač veliko dokazovati. V čemer doseže

človek svoj najviši smoter, je: „določnost, samostojnost, popolna edinost sè samim seboj in vseskozi harmoniški razvoj.“ Zatorej se mora iz človeške izgoje izključiti „vsako transcendentalno sanjarstvo“ t. j. vsaka vera v Boga in v nadnaravni red. Zatorej se mora uravstvenost in življenje oprostiti vsakeršne vere in dogmatičnega vplivanja. Morala, ki se da voditi od verskih načel, je „mračna, črna, provzroči samo skrajnosti in privede ali do fanatizma ali pa, če je edina podpora pravnosti, kar je v surovih časih čisto mogoče, do moralistične surovosti, do nenravnosti, če je ves svoj vpliv izgubila, v obeh slučajih do barbarstva.“ Vera poraja le „pošastne fantome, nje čustva so neslana in brez vsake vsebine.“ Verni ljudje so „nesposobni za naravno naziranje sveta. Posebno mladost je verskemu sanjarstvu lahko pristopna, ker živi njen duh bolj od čustev, kakor pa od razuma“....

Vera je znak moralne slabosti in bolehanja; kreposten človek vere ne pogrèša „Versko čustvo je čustvo odvisnosti in nima z moralističnim čustvom čisto nič opraviti. Pomoč, katero nudi človeku vera, je le zunanja. Zunanje opore oklepajo se pa oni, ki je ne najdejo v sebi, slabotni in ozkosrčni. Ljudje, ki so se zmotili o samem sebi, ki so se sprli sè starimi nazori... ti so najbolj pripravi za vsprejem novih nauk, ki jim dajejo tolažbe, samo v takih časih morejo se verstva vkoreniniti... Vse pa, kar se samo iz sebe razvije, ima veliko prednost pred tem, kar potrebuje vnanjega vzroka. Če se more torej človek v sebi samein brez zunanje podpore zjediniti sam sè seboj, telaj ima njegovo duševno stanje veliko večo vrednost, kakor pa ono kakega človeka, ki le s pomočjo vere to doseže.“

Zatorej pa zahteva človeška dostojnost, da se čim prej tem bolje odresemo vseh verskih sanjarij in brezmislij! Vero moremo resnično tudi popolnoma pogrèšati, dovolj, da se estetiško izobražimo, ker vera se lahko nadomesti z unetnostjo. — To je pač očitno brezverstvo, pravo pravcato brezbožstvo!

Pa kakor naši radikalci iz človeka in vseh človeških razmer izobèujejo Boga in verstvo, tako postavljajo človeka na samosvoje, absolutno neodvisno stališče — na stališče čiste človečnosti. Človek si mora ohraniti prostost in individualnost. Vzor nam bodi stari Grk. „Grk se je čutil kot člen celote, ker se je pokoril zakonom, kateri so bili tudi izraz njegove volje.“ Človeka kakorkoli odvisnega delati od Boga je — „otroško mišljenje, kajti otroci ne čutijo nikake samostojnosti v sebi in se dajo vladati in voditi, duh moškega mišljenja pa se temu upira....“ („Vesna“ 176) Pravnost, da bo prava, moramo očistiti in jo oprostiti vsakaterega verskega vplivanja — „misliti si jo moramo tako, kakor se predstavlja človeku, ki je brez predsodkov, kakor je osnovana v naravi sami in ne, kar je iz nje napravila dogma.“ („Vesna“ 244) Skratka: pravnost

je absolutno človeška. Naši radikalci izpovedajo to očitno: „Človek je na morališki zakon navezan in se mu ne more odtegniti, če se hoče ogniti lastni obsodbi. Zavest, da je volja navezana na razmerja, je npravna zavest in ta razmerja sama v zvezi z moralično zavestjo so npravni zakon.“ („Vesna“ 248).

Panteizem naših radikalcev je materijalističen. Neumrljivost duše. Čudovita zmedenost pojmov!

Da so naši akademiški radikalci G. Brunove šole pravzaprav materijalisti, smemo sklepati vže iz tega, ker, kakor smo zgore omenili, tajijo vsako bivanje duhovne substancije brez snovne podlage. „Oblika istotako kakor duh nista nikaki substancii, ampak le določba ali pa včinek stvarne (t. j. snovne) podlage.“ Pa naši filozofi kar naravnost in brez ovinkov izpovedajo materijalizem; in sicer se izdajajo za učence materijalista Büchnerja, sprejemši njegov evangelij o „Kraft in Stoff.“ „Materijalizmu ne moremo odrekati vse resničnosti, če trdi, da nobena misel ni mogoča brez snovi“ — in v potrdilo tega sklicujejo se na Büchnerja! Transcendentni pojmi so izmišljotine bolnega duha; ni moči brez snovi, moč in snov ste večni, ste neskončni, mišljenje je funkcija možganov!

Dosledno se iz teh premis mora tajiti neumrljivost duše. Naši radikalci se tudi kar nič ne pomišljajo narediti ta sklep: „Sè spremembo snovi se oblika in duh spremenita in razdružita“, tako da smemo reči z Goethejevim Faustom:

Aus dieser Erde quellen meine Freuden
Und diese Sonne scheinete meinen Leiden,
Kann ich mich erst von ihnen scheiden,
Dann mag, was will und kann, geschehen.“

„In sicer po pravici — pripomnjuje „Vesna“ k zadnjemu verzu — ker to, kar se potem godi, njega nič ne briga, kajti ni ga več.“ Zatorej pa — to je praktični sklep — človek nima višega namena, nego da „vživa življenje v najpopolnejšem pomenu besede.“ („Vesna“ 276).

Odstraniti bi se moralo vse, kar človeško čutnost brzda in zavira popolno vživanje. Sramežljivost je nenaravna, čut, ki izvira iz napačne vzgoje. Dosedanja vzgoja se je vršila proti naravi. „Prav nič bi ne škodilo, ko bi se lepota (t. j. nagota) večkrat pokazala... Sedaj seveda je treba pomisliti, predno se izpostavijo gole postave, ker ono, kar je skrito, preveč vpliva na žive. Ko bi bil pa človek navajen gledati lepoto brez odeje, ne bili bi mu umotvorili več v spodtiko. Mlado živinče, ki se prvič

spusti iz hleva, nori in divja. pa s časom se vmiri in spametuje. Čutnost je to živinče, tudi ono se vmiri. Seveda ne smemo smatrati vsakega pojava čutnosti za etiško zapoved... Obleka dovoljuje tem lepša razmerja, čim manj zabranjuje, da se pokažejo telesne oblike, to je čim bolj se pregreši proti ozkosrčni in prenapeti moráli.“ („Vesna“ 225).

Pa glejte čudo! Oni, zagovorniki golega materijalizma in nage poltenosti, nadevajo svojemu nauku ime estetiškega formalizma, kar ima pomeniti nekako isto, kar idealizem -- a nas so krstili za prave pravcate materijaliste! Ideje so jim snov, in Platon, ki je izumil prvi veličastno teorijo o idejah, on jim je početnik estetiškega materijalizma — kdor tedaj v umetnosti vpodablja misel, idejo, je materijalist! „Človek, ki se za snov (ideje) zanima, je zmožen, da resnične umotvore preganja s fanatično besnostjo, ker niso ravno primerni njegovim nazorom; ti materijalisti so najhujši nasprotniki lepih duševnih proizvodov, kakor imamo tudi v svoji zgodovini take vzglede.“ („Vesna“ 152). Te besede očitno merijo na nas. Doslej smo bili le heretiki („Sl. Svet“), a zdaj smo očitni materijalisti!! Bog se nas vsmili!

Krščanstvo. Proč sè zakonom! „Prosta ljubezen“.

Kako morajo naši radikalni akademiki soditi o krščanstvu, ni pač težko vganiti iz vsega, kar smo doslej rekli o njih „verskih“ nazorih.

Krščanstvo spada, kakor vsako drugo verstvo, mej „romantiške“ izmišljotine transcendentnega sveta, ono je po svoji osebi „sanjarsko“, vgaja otroškemu mišljenju, a nikar mišljenju treznega moža. Tako „Vesna“.

Sanjarski tvarini se prišteva posebno: vedno devištvo, mrtvičenje, pretirana ponižnost. Posebno se smeši poslednja. Ne ponosen biti na proizvode svoje duha — je hinavstvo. To ponosno samozavest nahajamo pri vseh klasiško omikanih ljudeh in pri klasiško mislečih ljudstvih, posebno pri poganskih Grkih. Kar je temu nasprotno (namreč ono, kar imenujemo krščansko ponižnost, je sužensko! (Tako „Vesna“ 175). Za tem pride na vrsto sveta čistost in devištvo. „Res nam vgaja drevo v pomladnem cvetu, vendar pa pričakujemo, da na jesen prinese sadu . . . Devištvo v starosti je jako čudna, če ne naravnost smešna prikazen. To pri možkem ni tako očitno, kakor pri ženski, katerej le materinstvo podaja častitljiv žar, dočim je „stara devica“ — strašilo za razposajene poglavce in snov za šaljive pesnike. . .“ („Vesna“ 200). Ravno tega ne morejo odpušiti katoliški cerkvi, katera „deviški stan toliko povzdiguje. Vedno devištvo se celo ukazuje kot dolžnost (Komu pa? zlobno

pačenje katoliškega nauka!), kar je po vsem nenaravno. V mnogih slučajih narava prodre zato vse meje in zahteva svoj del; taki slučajji so pa v resnici nemoralni“. (Glejte jih — zagovornike morale proti kat. cerkvi! Kako morete kot materijalisti sploh govoriti o morali!)

Pa naši radikalci gredo dalje; oni nočejo v ničemer zostatati za njih duhovnimi očeti — socijalisti. Krščanstvo se jim je posebno radi tega pristudilo, ker spolni ljubezni stavi meje in jo brzda sè zakonom. Proč sè zakonom! Živela prosta ljubezen t. j. ljubezen živalska. Pač klasično je dotično mesto v „Vesni“, ker tako točno označuje vso „višo filozofijo“, s katero se tako radi pečajo napredni, radikalni akademiki. Poslušajte in strmite! „Ljubezen izven zakona proglasili so krščanski, posebno pa rimsko-katoliški moralisti za gnusobo, za greh zoper naravne in božje naredbe. Vendar pa se zakonska ljubezen izven zakona nič ne razločuje, marveč ta je prvi še celo vzor. — Vsaka stvar je sama po sebi bodisi dobra, slaba ali pa indiferentna, torej tudi ljubezen. Če je dobra, potem je vse prav, če je indiferentna, potem ni slaba, če je pa slaba, potem se rabi v dosego dobrega namena slabo sredstvo. V zakenu pa ljubezen naenkrat postane dobra. To je le mogoče, če velja stavek, da namen posvečuje sredstva, toda ta stavek je neveljaven. Temu bi se nekako ognili, če bi bilo bistvo ljubezni neločljivo od bilstva zakona, če bi ljubezen brez zakona niti obstajati ne mogla. Tukaj nas pa ravno vsakdanja skušnja prepriča o nasprotnem. Ljubezen je bila prej kakor zakon in po navadi se ljubezen prej začne, kakor se pa zakon sklene. Ljubezen tedaj sama na sebi, brez zakona, ni nič slabega, pač pa so z njo v zvezi razni nemoralni čini, n. pr. nezvestoba, prevara i. t. d. in glede na to in pa na gmotno in socijalno škodo bi se ne smela priporočati

Nravnost nima v tej zadevi tako ozkih mej, kakor nekateri hočejo, pač pa jo ljubezen celó pospešuje, ker človeka odvrtača dostikrat od počenjanja, ki res žali nravstvani čut. Ljubezen smatra za pregreho oni, ki svojo lastno pokvarjenost prenese na vse druge stvari. Komur se je vže od svojih mladih nog slikala ljubezen v najgrših barvah, ta bo pozneje tudi tako ravnal. Sramožljivost je mnogokrat celo jako pripravna krinka, za katero se skriva grdoba. . . .

Prosta ljubezen ima za umetnika največjo vrednost, ker se v njej človeško srce in človeška narava pokaže v vsej mnogostranski dovršenosti. Ljubezen celo najbolj prozajičnega človeka p o v z d i g n e, če tudi samo za trenotek — v vseh drugih položajih je človek navadno realen in praktičen. Zakonska ljubezon pa teče večinoma enakomerno in pride z malimi izjemami v golo vsakdanjost.

Ako torej primerjamo krščansko naziranje z grškim

klasiškim, stoji ono veliko niže od tega. Zato nam le klasiški umotvor predstavlja nekaj dovršenega, ki je v vsakem oziru polno mere. Krščanska umetnost se ne more meriti z grško pogansko, kajti krščanski umotvori vgajajo le bolj osebnim željam. Krščanstvo se še le povspeva do staroklasiškega vzora! „Kaj naj bi tudi sicer bilo ono idealno stanje, pa katerem hrepeni krščanstvo, drugega, kakor ravno klasičen način bivanja v vsakem oziru, če naj si vže kaj mislimo o njem?“ („Vesna“ 245). „Krščansko svetovno naziranje nam ne podaja klasiške podobe veseljstva, ampak je bolj pripravno za romantiko“. („Vesna“ 178). Kajti „na podlagi tega naziranja človeku ničesar drugega ne ostane, kakor da na jedni strani svet zaničuje, da svojo naravo zatajuje ter skuša se znebiti zemeljskih spon z vso močjo svojega hotenja, na drugi strani pa, da se v svesti svoje slabosti vrže v prah in se poniža, da samega sebe in druge stvari smatra za nič . . . Iz tega sledi želja po zjedinenju z virom vsega bivanja in to teženje na zunaj po neskončnem in zaničevanje samega sebe je vir vse romantike!“ („Vesna“ 178). Tedaj ti so glavni grehi krščanstva: zaničevanje sveta, zatajevanje samega sebe, ponižanje pred neskončnim Bogom, hrepenenje po njem! Da, bolj jasno in sramotilno se krščanstvo v slovenskem jeziku še ni obsojalo!

Krščanstvo je nenaravno, dà, barbarsko! To sledi iz ravno rečenega. „Vesna“ pa to tudi izrecno uči. „Krščanstvo ljubi naravnost, krščanstvo se pa obrne ravno proti naravi in radi tega mora biti ono, kar postavi na njeno mesto, nenaravno.“ („Vesna“ 201). „Pri Grkih je bilo vse naravno, dočim krščansko mišljenje ne more pokazati naravnega obraza . . . Grku bi bilo nerazumljivo, kako da more človek tako daleč zaiti, da samega sebe biča, da si lep obraz razdrapa in neumnost tako daleč tira, da ne more več razločevati mazila in masla, olja in vode; Grka bi bila naravnost groza pred takim — **barbarstvom**!“ („Vesna“ 277).

Dovolj. Dalje se sramočenje krščanske vere in ascetike ne more tirati, kakor ga je dotiralo slovensko akademsko radikalstvo! Mi bomo na straži, ko se ti junaki sè vseučilišča povrnejo v domovino sè svojo radikalno, brezbožno modrostjo prosvitljevat slovenski narod!

Dr. Mahnič.

Časopis.

V zadnjem zvezku „R. K.“ napovedana okrožnica sv. Očeta „Longinqua Oceani“, namenjena škofom združenih držav v severo-amerikanskih, je izišla. Obširno pismo govori o razširjanji kat. cerkve in vere v severni Ameriki, o tamošnjih cerkvenih zborih, o vseučilišču v Washingtonu; označuje dolžnosti apostolskih delegatov, razpravlja o šolah, o krščanskem zakonu; priporoča delavska društva in z nova opozarja na znamenito nalogo kat. pisateljev, časnikarjev i. t. d.

Kakor znano, se Leon XIII. vzlasti zadnja leta največ bavi z ljubljenko vseh svojih misli in želja: z zdinjenjem razkolnih narodov s cerkvijo rimsko-katoliško. Tem svojim plemenitim nameram posvečuje jetnik vatikanski vse svoje moči: Prigodom obletnice svojega kronanja je papež sprejel voščila sv. kolegija kardinalov in izrazil željo in trdno nado, da se navzlic pre mnogim zaprekam s strani svetne politike vender-le posreči, privabiti ločene vshodne narode v materino naročje rimske cerkve. Dejal je sv. Oče, da vže naprej iskreno pozdravlja oni za kat. cerkev najznamenitejši dan, ko se bode z vresničenjem verske jedinsti navdahnilo ljudstvom novo, srečno življenje. V tem smislu deluje blagi starček neprestano. Koncem januarija je poslal vsem škofom i. t. d. prekrasno encikliko „Christi Nomen“, v kateri prosi nujne gmotne pomoči za podporo vshodnih cerkvâ. V Rimu so vže začeli vrejevati iztočno-cerkvene zadeve v smislu apost. pisma „Orientalium dignitas Ecclesiarum“: v grški zavod sprejemajo odslej samo prave Grke čisto grškega obreda; Rusini in Rumunci, ki so se doslej odgojevali v tem zavodu, se bodo v prihodnje šolali v Levovu (Galicija). — Na predlog komisije kardinalov, ki ima v oskrbi zadeve iztočnih cerkvâ, je sklenil sv. Oče, vstanoviti v Carigradu višje učilišče za naobrazbo grško-katoliškega duhovništva in poleg zavoda sezidati cerkev, v kateri se bode služba božja opravljala le po grškem obredu. Vodstvo učilišča in cerkve prevzamejo očetje Vnebovzeta D. M.

A ne samo na vshodne cerkve, mariveč tudi na druge razkolne narode obrača Leon XIII. svojo očetovsko skrb in pozornost. Pričetkom aprila je sprejel v daljši zasebni avdijenci glasovitega lorda Halifaxa, predsednika angleške cerkvene zveze in z živo besedo v nemal veljavnega moža, naj podpira obilne prizadeve sv. Stola, da se odcepljeni Angleži zopet združijo z Rimom. Nekaj tednov potem je poslal papež prelepo, ginjivo okrožnico ljudstvu angleškemu, katero s presrčnimi besedami vabi k zdinjenju z najboljšo materjo, z edino-zveličavno

rimsko-kat. cerkvijo. Pismu je pridejana primerna molitev, za katero je razpisanih 300 dni odpustka vsakemu, ki jo pobožno odmoli v označeni namen. Sklep velevažnega pisma, ki je na Angleškem vzbudilo dokaj zanimanja, prav lepo razodeva veliko, zlato srce namestnika Kristusovega; glasi se: „Kmalu pride čas, ko bomo morali stopiti pred kneza vseh pastirjev ter dati račun o svojem namestništvu. Kako srečni bi bili, ko bi mu mogli sada svojih željâ položiti pred noge! Z ljubeznijo in obilnim upanjem obračamo svoje misli k ljudstvu angleškemu, ker vidimo ondî jasne dokaze milosti božje, ker se vedno množi število onih, ki odkritosrčno želé zjedinjenja s katoliško cerkvijo. Podvojiti hočemo svoje molitve za večo milost božjo, da dozori sad v sprejemljivih srcih, da se namreč zjedini v veri in spoznanji Sinú Božjega in da se čimpreje vresničijo besede apostolove: *Jeden Bog, jedna vera, jeden krst!*“ —

* * *

V vseh državah, kjer se vlada po načelih modernega liberalizma, gré občno blagostanje nižjih vrst prebivalstva urnimi koraki rakovo pot. Stranke v ljudskih zastopih skrbé najprej za svoj obstanek, presukane glave za lastno korist, dokler sedé ob državnih jaslîh. To velja v prvi vrsti o „zjedinjeni“ sicer a skrajno nesrečni liberalno-framasonski **Italiji**, ki je dolgo let mašila svoje prazne blagajne z vgrabljenim cerkvenim premoženjem in dobrodelnimi vstanovami, a navzlic temu dospela: v gospodarskem oziru do popolnega bankerota, v političnem pa vže prav do praga splošnjega prevrata. Kmalu se bode reklo o njej: Lepa nekad, Bogom sad prokleta. Zločin, storjen na sv. cerkvi in nje vidnem poglavarju od strani brezbožne vlade, se vedno občutljiviše maščuje — v najnovejšem času vzlasti v podobi velikanških sleparij pri „rimski banki,“ ki zopet tako jasno spričujejo, da so preganjalci sv. cerkve tudi sicer prav nizke, podle duše, katere se ne strašijo tudi najzametjiviših dejanj. Zapleteni so namreč v omenjene bančne škandale mnogi poslanci, senatorji in bivši ministri, najhuje pa „rešitelj Italije,“ stari rovar br.: Crispi! Stvar je prišla na dan; mnogobrojni nasprotniki oblastnega ministerskega predsednika so z vso brezozirnostjo zahtevali pojasnila — in Crispi, čuteč grozno težo slabe vesti, je s kraljevim odlokom v roci razpustil zbornico in po dolgem, dobro premišljenem odlašaji razpisal nove volitve, katere naj bi mu priskrbele krotkih, pohlevnih in brezpogojnih pristašev s pomočjo — katoliških volilcev. Zatorej se sedaj vže dva, tri mesece vsi vladni listi dobrikajo katoličanom, da bi jih navzlic prepovedi sv. Očeta speljali na volišče. A zaman so vse zapeljive poskušnje, obljube in grožnje — katoliško prebivalstvo se nepremakljivo drži premodrih navodil svojega ljubljenca Leona XIII. In po

pravici! „Civiltà Cattolica“ poroča, da se je neki laški liberalni poslanec izrazil proti zanesljivemu kat. časnikarju tako-le: „Vi, klerikalci (!), morate se sto rokami zahvaljevati Leona XIII, ki Vas je zadržal od okužene okolice montecitorijske. Če bi bili vstopili v zbornico, koliko izmej vas bi jih morebiti vže nosilo znamenje obiskovanih! In koliko madežev bi grdilo vašo zastavo, katero morete sedaj samo še vi pokazati brez madeža.“ — Pač častno priznanje za laške katoličane iz ust — liberalca! A tako je. Katoliki v Italiji so brez dvojbe najvažniši faktor, ki bode — to je splošnje prepričanje — prej ali slej odločeval v državi. V javnost pa stopijo katoličani še-le tedaj, ko bode njih od framasonstva potrta domovina zopet krščanska v politiki, v zakonih in strankah, v uradih in sploh v vsem javnem življenji. Katoliško ljudstvo živi in vstrajno dela, da bode pripravljeno, kedar je pokliče skrbni čuvaj na stolu sv. Petra.

Rimski zavod za katehumene (Pia Casa dei Catecumeni), o katerem smo poročali zadnjič, da ga je Crispi iztrgal iz cerkvenih rok, češ, da je hospic všteti mej one dobrodelne zavode, kateri trebajo „preosnove“ v smislu neklih paragrafov, je vlada izgubila vsled razsodbe državnega sveta, po kateri je smatrati napominani hospic ne za dobrodelen zavod v smislu državnega zakona, ampak za strogo cerkveno in papeževo misijonsko ustanovo. Sv. Stolica je torej zmagala v pravdi proti grabežljivi vladi.

Pri mestnih in pokrajinskih volitvah v Milano, katerih papežev „non expedit“ katoliškemu prebivalstvu ne preprečuje, so radikalci in socialisti izgubili mnogo svojih dragih: njih poprej dokaj znatno število se je skrčilo na 22, a katoličani, združeni z zmerno-liberalno stranko, so priborili 58 mandatov v mestni svēt! V provincijalni svēt pa je izvoljenih 10 zmernih liberalcev in katolikov; 2. reci: le dva zastopnika je pridobila radikalno-socialistična stranka. — Največ zaslug za to znamenito zmago ima izborni kat. list „Osservatore Cattolico“, kateri vkljub vsemu strastnemu sumničenju in obrekovanju sē strani brezvercev-radikalcev vendar vže dolgo vrsto let vspešno širi katoliško idejo v najširše vrste ljudstva. — Moč složnih katoličanov se v resnici povsod skaže nepremagljivo.

Kar smo rekli o razdrti Italiji, isto velja tudi o **Franciji**, ki vže dolga desetletja ječi pod jarmom bogokletnega, v najstrašotniši korupciji gazečega framasonstva. Republika je zadnje dni januarija dobila novega predsednika v osebi Fel. Faure-a in novo ministerstvo, v katerem sedē sami framasoni, njim na čelu zloglasni Ribot, ki je očitno v zbornici dejal, da ne pozna nobenega verskega vprašanja, da je vladi prav vsejedno, ali so državni uradniki židje ali prostozidarji — katolikov niti omenil ni! Znani mučenik svojega nadpastirskega poklica, junaški škof

Gouthe-Soulard, je pred leti izrekel krilate besede: „Mi ne živimo v republiki, ampak v — prostozidarstvu“. In sedanji poljedelski minister br. :. Gadaud, ki je lansko jesen predsedoval svetu velike francoske lože in je še dandanes v vodstvu „društva bogatajcev“, je le prenašlo potrdil oni izrek cerkvenega kneza; rekel je pri neki priliki: „Masonstvo ni nič drugega, nego skrivna republika in republika ni nič drugega, kakor — javno masonstvo!“

Dejanja nove vlade popolnem potrjujejo resnico teh odkritih besedi iz ust zakletega tripičnega „brata“ na ministerskem stolu. Kulturni boj divja na vseh koncih. Položaj kat. cerkve je skoraj brezupen. Vlada hoče do cela uničiti kat. redove in kongregacije potom novega davka, ki je proračunjen na 142 milijonov frankov, a znaša še iz prejšnjih let zaostalih $6\frac{3}{4}$ milijonov. Po vladni predlogi bi se imel omenjeni davek (Zuwachssteuer) povišati za $\frac{3}{10}\%$ v sem cerkvenim kongregacijam brez izjemé, a davčna komisija je zavrgla ta načrt in predlagala povišanje davka na $\frac{1}{2}\%$ samo nepriznanim redovnim družbam, zato pa prepuštila vladi prosto roko, da popolnem oprostí novega davka tiste (priznane) redove in kongregacije, katerih edini namen je: delovati v duhu dejanske krščanske ljubezni v misijonih, bolnišnicah i. t. d. To je bila mreža, v katero je prekanjeno framaonstvo vjelo kratkovidne duše; saj vemo, kako odločuje v takih vprašanjih „prosta roka“ vladna! Predlogu mgs. d' Hulsta, da se zaostalih $6\frac{3}{4}$ milijonov doslej nepriznanega in nepostavnega davka odpusti vsem cerkvenim družbam, so vgovarjali celo nekateri izmej katoliških, vsled opomina sv. Očeta k republiki pristopivših poslancev. O predlogu d' Hugues-a, da se obdačijo tudi prostozidarske lože, razne akcijske in denarne družbe i. t. d., se pa niti razpravljalo ni! Tako se v Franciji umeva „jednakopravnost vseh državljanov“. Država se silo vgrablja redovnim družbam n a b e r a č e n i, skoraj izključno r e v e ž e m n a m e n j e n i d e n a r, plačuje pa po knežje svoje večinoma brezposelne pristaše, ki so si v vladnimi mogotci vred najgrje vmazali roke v panamskih in drugih nemajhinih sleparijah. Republika je v resnici le zatočišče in preskrbovališče za ljudi dvomljive preteklosti.

Opazujoči vse divje besnenje framaonske vlade in nje zaveznikov proti kat. cerkvi se nehoté spominjamo besedi, ki jih je pri lanskem shodu velike lože v Parizu (14. sept.) govoril br. :. Bourceret: „Pripravljajmo pot osvobojenju vesti z neprestanim bojem proti jetičnim naukom cerkvá in proti njih vplivu. Delajmo za uničenje klerikalizma in za napredujoče slabljenje verskega duha! Vsem onim, ki so morda pozabili, kličimo v spomin, da je sedaj bolj ko kedaj prej naš cilj: ločitev cerkve od države!“

Ločitev cerkve od države! Za to lóžino zahtevo poskrbé

vsako leto socialisti in njih vsikedar zveti zavezniki radikalci. Letos so stavili običajni predlog, da se odpravita kredit za vzdrževanje diplomatskega zastopnika pri Vatikanu in vže itak pičla svota za kat. bogočastje, s kratka, da se zbornici predloži zakon, ki bode vresničil njih satanske želje. Ribot je na to izjavil, da še ni prišlo ugodno trenutje za tak zakon, z drugimi besedami: cerkev še ni dovolj oropana svojega imetja in pravic, ni še zadosti ponižana od framasonstva, zatorej ne kaže, ločiti jo od države, katera se tako mastno okorišča z nje premoženjem in vplivom.

Katoličanom pa še sedaj ne odpre oči ta ljuto-sovražna vladna politika. Pač res: „Komur ni svetovati, temu tudi ni moči pomagati“.

V Belgiji se nova kat. vlada kaj čudno vede. Upali smo, da bomo v pričujočem zvezku mogli poročati o krasnih dejanjih državnega zbora, pa moramo priznati bitko resnico, da se ondi zlati čas trati z dolgimi, nekoristnimi razpravami, katere v nepopisno veselje socialistov in liberalcev povzročajo le prepire mej katoliško večino in veliko pohujševanje in nevoljo v narodu. Novi občinsko-volilni zakon je skoraj edino pomenljiviše delo, s katerim je vlada v poslednjem času nekoliko ugodila vsaj širšim krogom katoliških občinskih volilcev in ob jednem omejila dostop predrznih socialistov v občinske zastope. Sicer se pa — žal! — tudi v Belgiji, kakor drugod, pojavlja ista žalostna prikazen: nesloga mej katoličani. Ta nesloga je kriva, da se malone v vseh državah evropskih s toliko smelostjo prezira katoliški živelj, ona je — vsaj v obče — tudi vzrok neplodnega dela tam, kjer katoliki imajo večino v zakonodaji, vpravi i. t. d. „Kedor zaničuje se sam, podlaga je ptujčevi peti!“ —

Nemški državni zbor je vže v četrto s precejšnjo večino pritrnil predlogu kat. centra, da se odpravi brutalni protijezuitski zakon. Ker so se razmere v nemški državi in v zlasti v Prusiji zadnji čas dokaj premenile in ker vlada zelo potrebuje mogočno kat. stranko za svoj protiprekucijski zakon, je upati, da bode tudi zvezni svet potrdil sklep državnega zbora in mu pomagal do postavne moči.

Kakošna vsoda zadene vladno predlogo, naperjeno proti strankam prevrata, je še zelo negotovo. Iz besedila dotičnega obsežnega načrta ni prav razvidno, koga je všteti mej one prekucijske stranke, ali samo socialne demokrate in anarhiste, ali še koga drugega? S početka se je sploh mislilo: zoper socialiste gremo! in tako so šli vzajemno ne samo protestantski in katoliški poslanci, mariveč tudi notorični brezverci, materijalisti in ateisti. A v teku obravnav se je dognalo, da se gré pri predlogi za mnogo več, nego da se vsako leto nekaj socialističnih in anarhističnih rogoviležev utakne v zapor. Zavedni krščanski možje so pri vsaki priliki kazali, da smatrajo to predlogo za obrambo-

pozitivne vere, da menijo: država pričinja ž njo otresati se svojega brezverskega značaja. Zatorej so pri vsakem odstavku navsotovali velevažne premembe in dostavke v tem smislu. Da pa vladna predloga v resnici velja ne samo nesrečnim zapeljancem, ki se zbirajo pod praporom modernega socializma in anarhizma, mariveč tudi njihovim mojstrom-učiteljem, anarhistom v „črnih frakih“, to dokazuje dejstvo, da se je velikanska četa raznih „zastopnikov znanosti in umetnosti sè silnim krikom oglasila proti nameravanemu zakonu; možički so uvideli veliko nevarnost, ki preti njih brezverski „svobodi uka in znanstvenega raziskavanja“, svobodi v šoli, v knjigah, kipih in podobah! To jasno kaže, da se čutijo zadete, krive. Dà, dà: mnogo preje in gorje, nego navadni socialisti, so ti možje „znanosti in umetnosti“ izpodkopavali stari družabni red, napadali vero, zakon, lastninsko pravo i. t. d., in sicer ne samo v teoriji, ampak tudi v praksi.

Kako li se bode konečno odločil katoliški centrum, ni lahko uganiti. Pri obravnavah v odseki se njega člani stavili več važnih predlogov, da bi nekateri pomanjkljivi in dvoumljivi odstavki vladne predloge na ta način dobili krepkejše, zaensljiviše, odločno-krščansko lice. Žal, da so njih pametne in vpravičene zahteve skoraj povsod zadele ob odločen upor; vgovarjal jim je celo vladni zastopnik. Iz tega je razvidno, da je poziv vlade naj se vsi domoljubi složno združijo v boji za vero, pravnost in red, le gola fraza, kakeršno je bilo vže tolikrat slišati tudi z najvišjega mesta. Neodkritosrčnost, širokoustnost in neznačajnost ogrnjena s plaščem krščanstva „zaradi lepšega“ — to je, kar vže od nekedaj do cela znači vso nemško, posebej še prusko politiko!

To se je pokazalo vzlasti ob osemdesetletnici kneza Bismarcka dné 1. aprila. Znano je našim čislanim bravcem, kako je Viljem II. pred petimi leti nemilo odslovil dolgoletnega kancelarja. Od tistega časa zabavlja stari makijavelistični revolucijonar iz svojega gradu v Friedrichsruhe s čudovito brezozirnostjo celemu svetu, najzlobneje pa nemškemu cesarju samemu. In vender — kedo bi si mislil?! Cesar se je najgloblje ponižal pred njim in s tem skoraj povzročil največi, najosodepolniši prevrat v politiki nemške države. Državni zbor se je uprl njegovem pritisku; večina, obstoječa iz kat. centra, svobodomiselnih stranke, iz Poljakov in socialnih demokratov se je z neupogljivo odločnostjo izrekla proti temu, da bi se staremu rovarju poslala čestitka v imenu prvega zakonodajalnega zbora. Posledice tega pogumnega državnozbornskega protesta so mnoge in dokaj različne; za sedaj naznamenitiše so: škandalozna, ves državni zbor žaljiva brzojavka cesarjeva, poslana Bismarcku; odstop predsednika drž. zboru in izvolitev novega predsedstva, v katerem sedita dva člana katol. centra: Bar. Buol predsednik in Spahn II. podpredsednik! Bismarck bode torej go-

tovo do zadnjega izdihljeja pomnil nemili datum svoje 80-letnice: 1. april 1895! Hujša osveta za vse srdito sovraštvo, s katerim je preganjal cerkev in kat. centrum, ni mogla zadeti „puščavnika v saškem logu,“ kakor je novc predsedništvo v nemšk. drž. zboru. Za ta preobčutljivi udarec se ima zahvaliti v prvi vrsti — svojemu cesarskemu častilcu. . .

Viljem II. je osebno, rekli bi demonstrativno, sè sijajnim spremstvom šel čestitat svojemu — odstavljenemu kancelarju in mu v znamenje svoje cesarske hvaležnosti poklonil krasen meč s temi-le preznačilnimi besedami: Nisem mogel najti primernišega darila, kakor meč, ki je najplemenitiše (crožje Germanov, simbol onega orodja, katero ste Vi mojemu pokojnemu staremu očetu pomagali kovati, brusiti in tudi sukati, simbolj one delavne dobe, katere kit sta bila kri in železo(!), ono sredstvo, ki nikedar(?) ne odpove i t. d. — Torej prav po načelu Bismarckove državne modrosti: moč gré pred pravico! Po tem geslu se je zjediniła Nemčija, Italija; to geslo vlada — v veči ali manjši meri — povsod v modernem državnem življenju, koder se je odstranil križ in na njegovo mesto postavil vsega-mogočni meč. — A zgoraj navedene besede, ki bi vso čast delale paganu, se kaj slabo slišijo iz ust krščanskega vladarja, kateri pri vsaki priliki tako rad priporoča svojim vojakom-novincem, naj nikedar ne zabijo, da so krščanski vojaki i. t. d.

Sicer pa je slavnost Bismarckova — v naše najodkritosrčniše zadovoljstvo — prav jasno dokazala vsemu svetu, kako malo resničnih simpatij vživa knežji stavec v Nemčiji, katero je on sam s tolikim trudom in tako nečastnimi sredstvi — s krvjo in železom — zjedinił v mogočno državo. Nehvaležnost je plačilo tega sveta. Lehko si torej mislimo, da ponižanega moža v takih okoliščinah pač ni mogel zelo razveseliti obisk avstrijskih romarjev, „neodrešenih“ štajerskih Nemcev. Ti ljudje so res pomilovanja vredni: pruski Bismarck, njih „izvoljenec in slavljenec,“ jih je v dolgem govoru učil avstrijskega patriotizma, priporočal jim za prihodnje večo ndanost do vladarske rodovine in strpljivost, dobrohotnost nasproti njihovim slovanskim sodeželanom! S tem hladnim curkom oblita se je vsiljiva štajerska, nemško nacionalna romarska družba povrnila v svojo neprostopoljno, tako nelojalno prezirano domovino. Mi pa čujmo in pazimo, kako bode ta in ostala nemška gospoda avstrijska, ki se toliko ogreva za „železnega“ ex-kancelarja v Prusiji, v prihodnje izpolnovala od Bismarcka ji dano lekcijo!

Lansko leto je deželnozborska frakcija kat. centra na Hesenskem stavila predlog, da se odpravi hesenski zakon, naperjen proti katoliškim redovom. Vlada se je tej zahtevi uprla,

vender pa izjavila, da, ako se dobi večina obeh zbornic za revizijo omenjenega zakona, bode rada posredovala, da se kolikor moči razširijo izjeme od one, katoličanom toliko sovražne postave. Sedaj je zakonodajalni odsek II zbornice sprejel dotični predlog, tičoč se revizije v smislu vladine izjave. Upati je torej, da se vsaj nekoliko popravi dolgoletna, katoličanom prizadeta krivica, dokler ne pride popolna zmaga.

O Rusiji je bilo naše poročilo v zadnjem „Časopisu“ dovoljno vgodno za kat. cerkev. Hvala Bogu, da nam tudi danes ni treba pritoževanja! V februariju se je sicer raznesla žalostna novica, da je vlada ukazala zapreti 20 ali 24 kat. poljskih duhovnikov, vender je pravicoljubni car — menda vsled posredovanja sv. Stolice — pomilostil nedolžne trpine. — Za naslednika pokojnemu Giers-u, t. j. za ministra notranjih zadev je Nikolaj II. imenoval kneza Lobanov-Rostovskega, najveljavnišega dipomata ruskega, moža sv. Očetu zelo naklonjenega. — V. Popiel, nadškof varšavski (glej zadnji „Časopis“), je dobil dovoljenje, da smé potovati v Rim ad videndum Petrum. To je tretji izmej kat. škofov ruskih, ki so v teku zadnjih dveh let z dovoljenjem ruske vlade bili pri sv. Očetu.

Največo pozornost vsega sveta vzbuja sedanji politiški tok na Ogerskem, ki preti grozno nevarnost ne samo cerkvi in veri katoliški, mariveč tudi državi in prestolu. Sè strahom se povprašujejo trezni politiki: Kaj bo? Kam naj to pelje? Kako dolgo bodo merodajni faktorji gledali vse to divje početje židovsko-framasonske vlade?! Predrznost, brezozirnost, bojaželjna besnost masonskih oblastnežev, ki sramoti krono sv. Stefana pred vsem svetom, je vže davno prikipela do vrhunca, in vender — kakor se kaže — ne bo še tako kmalu konca peklenskemu rovanju; a ko bode kulturni boj vže besnel na vseh konceh, ko se bodo ječe polnile s kat. škofi in duhovniki, ko se bode vlada polastila imetja cerkvenega i. t. d. — tedaj, ko bode po vsej deželi zažarel ognjenik splošnjega upora proti dinastiji, tedaj bode pač brezvspešen vsak tudi najodločnejši odpor: plačati bo treba osodepolni račun do zadnjega beliča — plačala ga bosta cerkev in država, poslednja še občutljivišimi izgubami nego prva. Naj nihče ne misli, da pišemo v sanjah! O, da bi to res bile le sanje, — koliko težkih skrbi in opravičene bojazni bi se iznebila srca ogerskih, cerkvi in prestolu zvesto udanih katoličanov, katerim preti najzalostnejša bodočnost, ako se vresničijo črne nakane sedanjih revolucionarjev v ministerstvu in njihovih zaveznikov izmej liberalne in Košutove stranke državnega zbora. Predrzni govori vladnih poslancev proti cerkvi in katoliškemu duhovništvu z ene, pa proti cesarskemu dvoru z druge strani, skrajni terorizem od vladne strani na katoliške člane magnatske zbornice v zadevi ne še potrjenih cerkvenopolitičnih predlog, obožanje rajnega rovarja L. Košuta pod pa-

tronanco sl. vlade in klečeplazenje pred njegovim ravno tako nevarnim sinom Ferenczom, njega nezakonita uvrstitev mej državljane ogrske in izvolitev v državni zbor, nedopovedljiva nasilstva katoliškim volilcem, nečloveško zatiranje nemadžarskih narodnosti i. t. d. i. t. d. — vse to pač nujno sili k vprašanju: kako dolgo debo še obstalo Marijansko kraljestvo s krono sv. Stefana?

V raznih zborih **avstrijskih** so se konservativci koncem januarija s hvalevredno unemo poprijeli šolskega vprašanja in naglašali želje in zahteve kat. prebivalstva v tem oziru. V nekaterih deželah, kakor v Sleziiji, na Gorenje-Avstrijskem in Koroškem so škofje sami posegli vmes in zahtevali, naj se vsaj na podlagi in v okvirju obstoječih šolskih postav vstreže katoliškim terjatvam, kar je vkljub znanim težnjam dotičnega liberalnega zakoma z marisičem vender-le mogoče, ako hočejo merodajna oblastva lojalno izvrševati postavne določbe. Tako je kardinal-knežoskof v r a t i s l a v s k i stavil predlog, da se v šolah primerno pomnoži število ur za kršč. nauk in da tudi svetni učitelji sodelujejo pri veronauku pod nadzorstvom cerkve. Skof l i n š k i se je ravno tako možato potegnil za pomnoženje veroučnih ur na ljudskih in meščanskih šolah in povdarjal neizogibno potrebo, da so učitelji prešinjeni katoliškega duha in šolske knjige ne žalijo verskih čustev kat. mladine. Vladika k r š k i pa je zahteval, da se veronauk vpelje tudi v gorenjih razredih c. kr. višje realke. Značilno je, da so večinoma tudi liberalni poslanci, razun v liberalno-napredni Koroški, pritrjevali prepričevalnim besedam prevzvišenih vladik in pripomogli, da so se dotični predlogi deloma vže vsprejeli, deloma izročili zadevnim šolskim odsekom. A ravno tako značilno je tudi, da so se razni židovsko-liberalni listi, v kolikor so škofje na podlagi avstrijskega liberalnega šolstva vtemeljevali svoje zahteve, s pravo orijentalško domišljijo in vso svojo interpretacijsko umetnostjo poskušali nad omenjenimi govori, češ, da so imenovani škofje nekako odobrili liberalne šolske postave, da je bilo torej vse dosedanje nastopanje avstrijskih cerkvenih knezov in vsa kat. akcija proti taistim le umetno prirejena zloraba vere v politiške namene i. t. d. Habent sibi!

V d o l e n j e - a v s t r i j s k e m deželnem zboru se je mej drugim razpravljalo o načrtu zakona, ki ima stalno vrediti odškodnino in plače katehetov. Govorili so kardinal Gruša, šentpolitski škof dr. Rössler in rektor dunajskega vseučilišča dr. Müller. Predlog se je vsprejel — soglasno! Liberalci, ti načelni nasprotniki cerkve in kat. duhovništva, so bili krotki ko jagnjeta Take čudeže dela a n t i s e m i t i z e m v nižje-avstrijskem deželnem zboru. — Tudi pri tej priliki so pisarili iznajdljivi čifutski časnikarji, da so se škofje sprijaznili z novodobno šolo in z doslej toliko psovanim šolskim zakonom — zakaj? Ej.

no, zato ker vladike niti z besedico niso omenjali — konfesionalne šole!

Državnizbor je dalje obravnaval novi kazenski zakon, katerega smo nekoliko omenili v zadnjem „Časopisu“. Pri odstavku, ki določuje kazni za sramotenje raznih verskih družeb, je predlagal vrli kat. poslanec dr. Sorn, da bodi kaznjivo le sramotenje zakonito priznanih verskih družeb, ne pa tudi tistih, katere se v naši državi samo tolerirajo, molče dopuščajo. To razločevanje mej postavno priznано in le tolerirano versko družbo je velike važnosti, ker bi sicer framasonstvo vživalo isto zakonito varstvo, kakor n. pr. kat. cerkev. Zahteval je nadalje imenovani Tirolec, da se obnovi vladna določba glede skrivnih družeb, katera se je v odseku izčrtala iz predloge; tudi minister grof Schönborn je podpiral to zahtevo katoliških zastopnikov, seveda le bojzljivo, neodločno, rekli bi — samo na videz. Odklonila sta se oba predloga z večino liberalcev, nemških nacionalcev in Mladočehov; celo Poljaki so z malimi izjemami glasovali contra dr. Sorn! Komentara menda ni treba? Vprašali bi pa vender-le sl. koalicio: Je-li tudi framasonstvo v kaki zvezi s „posestnim stanjem“, katerega „varstvo“ je vrhovni princip dunajske vlade?

Se „lepše“ pa je to-le: Pri obravnavi onega odstavka novega kazenskega zakona, ki govori o razžaljenji tujih vladarjev, se je oglasil znani dr. Scheicher ter priporočal, naj se kazenska zakonodaja v tem oziru drži načela „spoštuj svojega očeta in svojo mater,“ češ, prav je, da se postavnim potom zapreči, oziroma kaznuje žaljenje lastnega vladarja, ki je takorekoč oče svojih podložnikov; nikakor pa ni umestno, s kaznimi pretiti avstrijskem u državljanu, ki bi kedaj izustil ali zapisal kako nečastno besedo n. pr. o kralju honolulskem ali cesarju kitajskem ali o katerem koli tujem knezu, ki ni vreden našega spoštovanja. In kaj je sledilo temu vpravičenemu vgovoru dr. Scheicherja? Poročevalec grof Pininski, poljski katolik, se je drznil zavrniti govornika s skoraj neverjetno opazko, da, ako bi tu obveljalo načelo „spoštuj svojega očeta“, tedaj bi se v naši državi, kakor vsem drugim tujim vladarjem, tako tudi sv. Očetu odtegnilo zakonito varstvo proti razžaljenju, zakaj tudi poglavarja kat. cerkve moremo varovati le kot tujega vladarja! — Dr. Scheicher, osupnjen nad toliko smelostjo grofovskega poročevalca, je vskliknil pomenljive besede: „Saj papež je vender naš Oče!“ Katoličan, pa izusti tako trditev! —

Vsa stvar je na videz malenkostna; dà, na prvi pogled bi vtegnil marisikedo naravnost pritrjevati presukanim besedam še bolj prekanjenega poročevalca, ki je papeža očitno počastil z naslovom „vladarja“. In res se je od raznih strani, s posebno živahnostjo celo od strani konservativnega (!) kluba, čula glasna

pohvala gr. Piniskemu. Kat. (!) konservativni dnevnik „Vaterland“, jeden izmej najodločnejših zagovornikov koalicijske vlade, je pri tej žalostni priliki celò breo dal duhovniku Scheicherju! Jasno je torej, da je koalicija vse postavila na glavo in popolnem zmešala zdrave pojme in principe. Isti konservativci, ki so se pred malo leti z nepozabnim Greuterjem s toliko odločnostjo se upirali proti temu, da bi v Avstriji smatrali sv. Očeta za tujega vladarja, isti možje so v slabi tovarišiji, koalirani z liberalci, a li do cela zatajili svoja prejšnja načela ali pa čisto nič premislili, kako vsodelopolno je njih pritrjevanje poročevalčevi smelosti in netaktnosti. § 101, v kolikor spominja na ono izjavo poljskega kat. grofa in na šumno pohvalo s konservativne strani, je najgrši madež novega kazenskega zakona! Celò framasonstvu se zadnja leta menda še ni posrečilo, tako globoko potisniti pomen papeštva tako nevredno ponižati poglavarja vesoljne cerkve Kristusove, kakor se je zgodilo po tem paragrafu. Torej papež, o č e v s e g a k r š č a n s t v a se v katoliški Avstriji stavi v isto vrsto s kraljem King-Bell v Kamerunu! Zaničevanje njegove osebe kot n a m e s t n i k a K r i s t u s o v e g a bodi odslej kaznjivo ne z dogmatičnega stališča, kot žaljenje vladarja sicer, a tujega vladarja in sicer le tedaj, ako bode papež sam po svojem diplom. zastopniku vložil — težbo!! Kolika ironija! A tudi to se je moglo zgoditi le v znamenji koalicije. Kako se bo tó še končalo?

Tirolski deželni zbor je po dolgem, deloma zelo hrupnem posvetovanji in razpravljanji sprejel novi deželno brambovski zakon, ki bode vsako leto terjal od siromašne dežele velikanskih stroškov. Ker se je vlada premalo ozirala na verske zahteve strogo katoliškega prebivalstva in se vzlasti branila sprejeti v zakon nasvetovane določbe proti dvoboju in skrunjenju nedeljskega posvečevanja in počitka, češ, da zadostujejo v tem oziru določbe civilnega in občnega vojaškega zakona, je posebna deputacija kat. deželnih poslancev vročila cesarju posebno adreso zastran omenjenih zahtev. Blagi vladar jim je zatrdil, da vé čislati verska čustva kat. Tirolcev in izrekel svojo d o l o č n o voljo, da se vse zakonite določbe, tičoče se d v o b o j a i n n e d e l j s k e g a p o s v e č e v a n j a v v o j a š t v u izvršujejo z vsó vestnostjo in natančnostjo. — Pripomniti je, da so nekateri liberalni židovski listi smešili ta pogumni korak katoliških Tirolcev, češ: kaj briga tirolskega k m e t a, kako č a s t n i k i poravnayajo svoje „častne“ zadeve! Ta surovi cinizem se mora še bitko maščevati nad židovskim liberalizmom.

In m a š č u j e j o se neštnevilni grehi njegovi vže leto za letom na razne načine, kakor drugod, tako tudi pri nas, zadnji čas vzlasti v podobi antisemitizma in krščanskega socijalizma, katera bi smeli imenovati šibo božjo, poslano nad brezbožno liberalno svojat. Ta šiba je oblastni liberalizem oklestila pri zad-

njih volitvah v dunajski in solnograški mestni zastop tako, da mu strah za obstanek v Avstriji preveva kosti in mozeg. Cel mesec pred volitvami se je avstrijski liberalni Izrael z najpodlišim sumničenjem, obdolževanjem in obrekovanjem zadiral v antisemite in krščanske socialiste, tožil jih v Vatikanu in kleče s povzdignjenimi rokami prosil sv. Očeta, naj vendar obsodi in prekolne tá nevarni, cerkveni in verski avtoriteti (!) sovražni rod. In primeren odgovor je došel — ne iz Rima, ampak z Dunaja in Solnograda, odgovor kat. ljudstva, katero je — lepo organizovano — pognalo iz svojih mestnih zastopov lepo število židovskih liberalcev in jih namestilo z možmi svoje vere, svojega zaupanja! Tako je pray. Le krepko naprej pod zastavo Kristusovo, pod vodstvom naših škofov — in zmaga bode naša na vsej črti. Katoliška organizacija ne sme mirovati niti za trenotek: sovražnik naš v podobi zakletega liberalizma čuje neprestano, in mi, mi nosilci prečastnega imena Kristusovega naj bi spali v tako resnih časih?!

Čujmo bratje, Bog je z nami!

* * *

O slovenskih deželah ne govorimo v pričujočem zvezku. V tili žalosti in odkritosrčnem sočutji pomilujemo drage brate na Kranjskem in južnem Stajerskem, katere je previdnost Božja tako hudo zadela sè silnim potresom v vekomaj nepozabni noči 14. aprila. V krščanskem upanju v temeljeni pogum naj dviga nesrečne Slovence — Bog in dejanska krščanska ljubezen, ta hčerka nebes, jih ne bosta zapustila v nepopisni bedi! — Nedopovedljivo dobro nam dě, da je v teh dneh splošnjega žalovanja v vsej Sloveniji potihnil domači strankarski boj in se umaknil vseobčnemu tekmovanju v olajševanju nepopisne bede kranjskih, zlasti ljubljanskih in gorenjskih rojakov. Miloba ljubega miru — kako blagodejao vplivaš na vsako miroljubno slovensko srce! Ljubljana in druga mesta, trgi, vasi bodo s pomočjo Božjo in radodarnih ljudi kmala zopet vstali še bolj čvetoči ko kedaj prej; daj milo nebo, da bi nesrečni potres obrodil v njih obilo moralnih sadov, ki bodo razveseljali vse Slovence in bodrili jih k vzajemnemu bratovskemu delovanju v neizmeren prid ljubljene domovine slovenske!

Ali smemo gojiti to sladko nado? — Ideje, za katere se bori naš list, napolnite prsa vsem sinovom matere Slave!

P. S.

glasno verho ljudstvo svariti pred takim listom in ljudmi, ki ga pišejo! Po t i p o t i narod nekoli ne pride do pravega vstajenja, ki je vstajenje v Kristusu in v resnici. Pa hočemo li s tem vporekati žalostni resnici, da narod listerski res trpi, da je ubožen? O nikar nas tako ne razumite! To vse dobro vemo tudi mi, in nam srce krvavi o tolikih krivicah, ki se mu gode . . . Toda kedor v luči svete vere, kedor se stališča Božje previdnosti premostruje zgodovino človeštva, mu ne more biti neznano, da kakor posameznim ljudem, tako tudi narodom Bog nalaga križ, tudi narodi morajo nositi trnjevo krono, morajo trpeti krivico in zatiranje. A to še narodov ne opravičuje, da bi smeli zapustiti pot resnice, da bi smeli soditi in zaničevati tiste, ki jim jih je Bog postavil za pastirje in sodnike, kakor tudi sinu ni nikedar dovoljeno zaničevati in sovražiti lastnega očeta. Naj trpi, naj prenaša narod, a naj se nikedar ne punta naredbam Božjim, naj se ne odteguje zakonom resnice in pravice. Pride tudi za tak narod dan vstajenja, a ta dan stoji zapisan v knjigi Božje previdnosti, tega dneva si ne moremo, si ne smemo s silo, z nedovoljenimi sredstvi priključavati. Vstajenje naroda pa, ki je hodil pot pravice in resnice, ki je lastne koristi zatajeval, da bi zvest ostal zakonu večnega Boga, bode veličastno, bode trajno. Mi smo bili in bomo vedno tega prepričanja, da kakor je vsak posameznik dolžan čiste, neoskravljene izpoznavati krščanske resnice, ubogati od Boga postavljeno cerkveno avtoriteto, tako in nič manj so vse to dolžni celi narodi in tisti, ki vodijo njih politiko. Kedor ne pripoznava tega temeljnega vodila, bo politika njegova napačna, narodu pogubna!

Iz ženskega pisma.

G. dr. Mahu'č!

Prečitavši v zadnjem Vašem listu »žensko poglavje«, zgrabila me je sveta jeza in pomilovanje. Jeza pravim, ker, kar Vi pišete o nas, to je grozno, to mora presedati že vsakemu zavednemu človeku. Pomilujem pa Vas, ker vidim, da ste začeli noreti, ako niste postali že nor.

A najbrž: Vas je že kaka ženska opeharila in za nos vodila. Res, potem imate tehtne vzroke, da se maščujete, a ne nad vsem ženskim spolom, ampak maščujete se nad ono, koja Vam je dala povod. Potem recite: Ta je taka! A ne vse . . .

Povem Vam, ako bi ne bilo mater, tudi Vas bi ne bilo, in potem tudi Vi bi ne bili vodja semenišča v Gorici, ter ne bi se mastili s tako plačo in piščeti.

Sploh pa Vi hočete, da bi bili slavljani. Pa kako? Kot govornik se ne morete postavljati, ker Bog Vam ni dal dar govora, kot pesnik tudi ne, sploh pa kot velik učenjak te ali one stroke tudi ne. Pa postavili ste se na stališče trinoga. Da, kot trinog bodete sluli! Zgodovina bode našim potomcem govorila o Vas čudaku, neumnežu i trinogu. Da, govorila bode o Vas, kateri ste edini, da ste sejali prepir na slovenskem političnem polju.

Me ne zahtevamo od Vas, da nas hvalite, ampak pustite nas pri miru in ne izzivajte nas.

Ako ste lepši od nas, le bodite, saj Vam Vaše lepote ne zavidamo (pa posebno Vam ne, ker je nimate)

Toraj tako. Klin s klinom! Glejte, da nas pri miru pustite, drugače Vam bodemo kaj zapele.

Sednj dovolj. — Braniteljica ženskega spola.

OBSEG

II. zvezka „RIMSKEGA KATOLIKA“

Državno krščanstvo v luči Herbartove filozofije: Laži-krščanska država. — Osnovni nauki Herbartove filozofije. — Katero mesto odkazuje ta filozofija verstvu? — Vrednost vere je relativna. — Nравstveno verska yzgoja. — Koaličijsko krščanstvo. — Cerkev in šola. Ljudski učitelj pa duhoven. — Vrnite nam svobodo poduka!	str. 133
„Leonova družba“. Razmišljevanje o nalogi filozofije v našem veku	„ 153
Pravila „Leonove družbe“	„ 165
Pravila slovenskega katol. akademiškega društva „Danice“ na Dunaji	„ 169
Socijalno vprašanje: Socijalizem — verski nihilizem. — Vzroki socijalizma	„ 173
Apologetični razgovori: Skrivnosti v veri	„ 187
Kmetijske zadruge	„ 198
Razkol v razkolu ali verske sekte v sedanji Rusiji: Dve besedi za uvod. — Razkolne sekte. — Tajne sekte	„ 205
Iz novejšega hrvatskega slovstva: Fra Grga Martić	„ 229
Slovenskim bogoslovcem IV.	„ 240
Nekaj o „verskih“ nazorih naših akademiških radikalcev: Zakaj nočemo molčati. — Kakšen je „Bog“ akademiških radikalcev. — Panteizem Giordana Bruna. — Njih vera in nравstvenost. — Panteizem naših radikalcev je materijalističen. Neumrljivost duše. Čudovita zmedenost pojmov. — Krščanstvo. Proč sê zakonom! „Prosta ljubezen“	„ 246
Časopis	„ 255

